

T. C.

Temsilciler Meclisi

TUTANAK DERGİSİ

Otuz beşinci Birleşim

31 . 3 . 1961 Cuma

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	394
2. — Gelen kâğıtlar	394
3. — Yoklama	394,419
4. — Başkanlığın Genel Kurula sunuşları	394
1. — Sayın üyelere bazılarına izin verilmesine dair Temsilciler Meclisi Başkanlığı tezkeresi (3/56)	394:395
2. — Usul hakkındaki görüşmeler	395:396
5. — Görüşülen işler	397
1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)	397:419,419:444

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının tümü üzerinde görüşüldü.

31 Mart 1961 Cuma günü saat 10 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan

Kâzım Orboy

Kâtip

Oktay Ekşi

Kâtip

Alev Coşkun

2. — GELEN KAĞITLAR

Tasarı

1. — Karayolları yapımı için girişilecek sâni taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesi hakkında kanun tasarısı (1/100) (Bayındırlık Komisyonuna ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen Temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyonu).

Rapor

2. — 262 sayılı Kanunun 3 ncu maddesine bir fıkra ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair Kanun tasarısı ve Milli Savunma Komisyonu ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonuna seçilen temsilci üyelerden mürekkep Karma Komisyon raporları (1/98) (Gündeme)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10

BAŞKAN — Lûtfi Akadlı

KÂTIPLER : Şahap Kitapçı Oktay Ekşi

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yeter sayı vardır; müzakereye başlıyoruz.

4. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — *Sayın üyelerden bâzılarına izin verilmesine dair Temsilciler Meclisi Başkanlığı tezeresi (3/56)*

Genel Kurula

Aşağıda adları yazılı sayın üyelerin hizalarında gösterilen müddetlerle izinleri, Başkanlık Di-

vanının 31 Mart 1961 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Keyfiyet yüce tasviplerine arz olunur.

Temsilciler Meclisi Başkanı

Sadık Aldoğan 10 gün, hastalığına binaen, 22 Mart 1961 tarihinden itibaren,

Nazif Çağatay 15 gün, hastalığına binaen, 22 Mart 1961 tarihinden itibaren,

İmadettin Elmas 10 gün, hastalığına binaen, 24 Mart 1961 tarihinden itibaren,

Turhan Feyzioğlu 10 gün, mâzeretine binaen, 3 Nisan 1961 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Teker teker okutup reylerinize arz edeceğim.

Sadık Aldoğan, 10 gün, hastalığına binaen, 22 Mart 1961 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Nazif Çağatay, 15 gün, hastalığına binaen, 22 Mart 1961 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İmadettin Elmas, 10 gün, hastalığına binaen, 24 Mart 1961 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Turhan Feyzioğlu, 10 gün, mâzeretine binaen, 3 Nisan 1961 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2. — Usul hakkında görüşmeler

FERDA GÜLEY — Dünkü oturumda nizamnameye ademi riayet vardır, bu konuda konuşacağım, aynı hal bugün de tekerrür edebilir.

BAŞKAN — Buyurun.

FERDA GÜLEY — Muhterem arkadaşlarım; dün, Anayasa tasarısının görüşülmesi sırasında, Yüksek Riyaset, Anayasa tasarısının tümü üzerinde söz isteyen arkadaşların isimlerini okudular. Bunların kırk küsur olduğu anlaşıldı. Öğrendik ki, daha sonra da yazılanlar vardır. Bu kadar arkadaşımızın Anayasa tasarısı üzerinde konuşmaları ihtimali olduğu gibi, Yüksek Heyetinizin bir kararı ile bunlardan bir kısmının konuşamaması ihtimali de vardır. Tasarının tümü üzerinde konuşmak isteyenlerin bir kısmı konuştuğuktan sonra bir kısmının konuşamamasını sağlıyan husus nizamname hükmüdür. Çünkü bir yeterlik önergesi verildi mi, ve Yüksek Heyetiniz de bu önergeyi kabul buyurdu mu, geri kalan arkadaşlarımız da konuşma haklarından feragat etme durumunda kalacaklardır.

Ama bu nasıl olur?

Yeterlik önergesi hangi ahvalde verilebilir, hangi zamanda verilebilir, daha doğrusu, verilen

bir yeterlik önergesi hangi anda Riyasetçe oya konulabilir? Bunu nizamname tâyin ve tahdidetmiş bulunmaktadır. Nizamnamenin mer'î maddesi diyor ki, bir lâyihanın tümü üzerinde konuşulurken yeterlik önergesi ancak iki lehte, iki aleyhte ve iki üzerinde konuşulmadan oya sunulamaz. Demekki, tümü üzerinde söz alanlar şunlardır diyerek dün, Riyasetin yaptığı gibi isimlerin okunmasıyla yetinilmemeli, bunlardan şunlar aleyhte, şunlar lehte, şunlar da üzerinde konuşacaklardır denmeli, eğer yazılı müracaatta bu tasrih edilmiş ise Yüksek Riyasetin, söz isteyenlerden daha bidayette lehte mi, aleyhte mi, üzerinde mi konuşacaksınız diye sual tevcih etmesi ve buna göre vaziyeti tesbit etmesi lâzımdır. Dün bu yapılmamıştır. Eğer bu arkadaşlarımız, farzımuhal müracaatlarında «Tasarının üzerinde konuşacağız» diye söz istemişlerse, Riyasetin bu 40 arkadaşın, lâyihanın üzerinde konuşacaklarını Yüksek Heyetinize ifade etmesi ve o suretle de zapta geçmesi iktiza eder.

Kaldı ki, dün dinlediğimiz konuşmalardan bir kısmı lehte idi, övüyordu, bir kısmı da aleyhte idi. Bu Anayasa kanun tasarısı üzerinde aleyhte söz istemek mutasavver değildir diye bir fikir de bahis mevzuu olamaz. Evet, her birimiz İkinci Cumhuriyet Anayasasının bir an evvel çıkmasının istiyakı içindeyiz. Ama elimizdeki bu tasarının pekâlâ aleyhinde de konuşabilir ve oy verebiliriz.

Bir daha tekrar ediyorum, bu kırk kişinin kaç lehte, kaç aleyhte ve kaç üzerinde konuşacağının Yüksek Heyetinizce bilinmesine ihtiyaç vardır. Çünkü yeterlik önergesi verildi mi, ve Nizamnamede tesbit edilen şekilde altı arkadaşımız konuştu mu, önergeyi kabul etmek ancak bu takdirde mümkün olabilir. Bu bir,

İkincisi : Muhterem arkadaşlar, dün konuşan arkadaşlarımızın cümlesi gayet güzel hazırlanmışlar, kendilerini zevkle dinledik, istifade ile dinledik, müteşekkirimiz. Ancak konuşan muhterem arkadaşlarımız da Nizamnameye âdemiriyayette bulunmuşlardır. Çünkü eski Nizamnamede yazılı konuşmalar için ayrılan zaman yirmi dakikadır, yeni Nizamnamede ise bu müddeti on dakikaya indirmiştir.

Muhterem arkadaşlar, üstelik yazılı konuşmada bulunan arkadaşlarımız, evvelden yarım saat, 45 dakika konuşacaklarını Riyasetten resmen taleb etmek suretiyle bu konuşmalarını yapmışlardır. Evet arkadaşlarımız konuşma müd-

detlerini bildirerek söz istemişler, 20 dakika, 45 dakika konuşacağız demişler Riyaset de şüphesiz bu konuşmaların irticalen olacağını sanarak istenilen zamanları reddetmemiştir. Fakat bu konuşmalar, burada yazılı olarak yapılmış ve bâzısı 45 dakika müddet devam etmiştir. Muhterem arkadaşlar, bu, caiz değildir. İctüzüğün bu maddesi dün konuşan arkadaşlarımız tarafından ihlâl edildiği gibi, bu konuşmalara mâni olmıyan Riyaset tarafından da ihlâl edilmiştir demek oluyor. Eğer bu hal böyle devam ederse bunun sonu gelmez, bir lâyihamın tümü üzerindeki konuşmalar bitmez, maddelere geçilmesi imkânı kalmaz veya çok geç kalınmış olur. Yüksek Heyetinize bunu arz ederken, bilhassa Yüksek Riyaset Divanına yardımcı olmak üzere konuştuğumu takdir buyurursunuz.

Bu vesileden faydalanarak bir hususa dâha işaret etmek isterim. Lâyihaların tümü üzerinde yapılacak konuşmaların, kanunun esprisini, karakterini, davranışını, felsefesini kapsayan bir mahiyette olması lâzımdır. Maddelere şâmil sâri, maddelerin işleyişine ait konuşmaların, İctüzükte bir lâyihamın tümü üzerinde yapılması hak diye tanınan bir konuşmanın kadrosu içinde mütalâa edilmesi de mümkün değildir. Dün birçok konuşmaları zevkle dinledik ama bu konuşmaların yüzde doksanının madde ile ilgili konuşmalar olmadığını da üzülererek müşahade ettik.

Bundan sonra söz alan ve konuşacak olan arkadaşlarımdan, bu bakımdan da Riyasete ve Umumî Heyete yardımcı olmalarını istirham ederim. Saygılarımla .(Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Ferda Güley arkadaşımızın beyanlarından istifade ettik.

Ancak isimlerini yazdırmış olan arkadaşların daha önce lehte mi, aleyhte mi, üzerinde mi konuşacakları hakkında Riyasete bir beyanda bulunmak mecburiyetine dair Tüzükte hüküm yoktur. Yalnız Kurucu Meclis üyeleri için Tüzüğün 27 nci maddesi gereğince bütçe müzakerelerinde böyle bir mecburiyet vardır. Bunun haricinde Temsilciler Meclisi İctüzüğünde bu mecburiyeti ortaya koyacak hüküm yoktur. Ancak kifayeti müzakere taktirri geldiğinde görüşme mevzuu olan tasarının lehinde, aleyhinde ve üzerinde ikişer kişi konuşmadıkça taktirrin reye konulamıyacağını âmirdir.

Bu itibarla Riyaset Makamı İctüzüğün hükümlerine uygun şekilde hareket etmiş, vazifesini yapmıştır. (Alkışlar)

FERDA GÜLEY — İctüzüğün mer'î olan bir maddesinde bu mecburiyet hükmü vardır. Şimdi gelip okuyacağım.

BAŞKAN — Bu itibarla İctüzük hükümleri ihlâl edilmiş değildir.

Bir de eski İctüzüğün 85 nci maddesinde, heyetiniz isterse müzakere edilmekte olan meselelerin lehinde, aleyhinde, hakkında münavebe ile söz söylemeyi takarrür ettirebileceğini yazmaktadır. Ama dün Heyetiniz böyle bir teklifte bulunmamıştır, böyle bir arzu izhar etmemiştir. Bu itibarla İctüzüğün 85 nci maddesinin ihlâli de mevzuubahis değildir.

Tasarının tümü üzerindeki görüşmeleri Riyaset dikkatle takibetmekte ve tümü üzerinde konuşan arkadaşların bir kısmı görüşlerini ifade etmek için bittabi maddelerde mevzuubahsolan meselelere de temas etmek durumuna girmişlerdir. Fakat bu demek değildir ki, maddeler üzerinde görüşmüştür, bu mânayı tazammun etmez. Bu itibarla Riyaset vazifesini müdriktir, görüşmeleri İctüzük hükümleri dairesinde idare etmektedir ve buna devam edecektir.

FERDA GÜLEY — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Mehmet Altınsoy.

FERDA GÜLEY — Riyasetten söz istiyorum. Bana söz vermeniz lâzımdır. Benim mütalâam karşısında Nizamname dışında mütalâada bulundunuz, bana söz vermeniz lâzımdır. (Reye sesleri) (Ayağa kalkarak) Maalesef eskiden de Riyasete karşı ayağa kalkar ve aynı maksatla söz isterdim, şimdi de ayağa kalktım söz istiyorum ve bu hakkı rahatça kullanmak için buraya geldim.

BAŞKAN — Sayın Ferda Güley arkadaşımızın Nizamname hükmünden bahsile bir hükmü hatırlattılar. Biz de Nizamnamenin buna taallük eden kısımlarını Yüksek Heyetinize arz ettik. Kendisi tekrar konuşmak arzusundadır. Konuşmasını reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir. Buyurun Mehmet Altınsoy.

FERDA GÜLEY — Nizamnamede yok dediğiniz madde vardır, çıkıp okuyacağım dediğim halde söz verilmeyip konuşma isteğimin reye arzı da, Nizamnameye ademiriyettir. Biz, bunun için mi buraya geldik? Yazık, çok yazık!

5. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)*

MEHMET ALTINSOY — Aziz ve muhterem arkadaşlarım, ecdat, dokuz asır öncesi kılıç ve imanla fethedip, ilim ve irfanla vatan haline ifrağ ettiği bu topraklar üzerinde, dokuz asırdan beri tarihin şeref cildini altın varaklarla tezyin eden büyük işler başarmıştır.

Alparslan'ın kılıcı ile Nizamülmülk'ün Tüzükâtını birlikte tevarüs eden ve bu şanlı ecdadın evlâdı olan, Büyük Türk Milleti, bugün de süngüsü ile rejimi kurtardığı gibi ilmiyle de yeni nizamın temelini atmak azmindedir.

Büyük Türk Milleti adına hareket eden Muhterem Heyetiniz de ahfada miras olacak şerefli bir eserin mimarı olmak arifesindedir. Tanrı mesainizi makbul, eserinizi mamur eylesin.

Sözlerime başlarken; yaptığı kibar ihtilâlin sevinç yaşları daha gözlerde kurumadan, yeni bir Anayasanın zaruretine inanıp hemen teşebbüse geçen Millî Birliğin her işte olduğu gibi bu yoldaki asil davranışı da beni minnet ve şükran hislerine garketmiş olduğunu arz etmek isterim.

Aranızdan liyakat ve iktidarına inanarak tefrik ettiğiniz, gayretli ve bilgili zevattan müteşekkil komisyonun, hakikî emek ve ilim mahsulü olan bu tasarımı huzuru âlinize getirmek için sarf ettiği mesaiye de sonsuz takdir ve minnetlerimi arz etmek isterim. Öz emeğinin sebk ettiği bu kıymetli eserin gördüğü asil itibarı seyretmeden hayatı terk eden fikir şehidi

Muhterem arkadaşlarım; huzurunuzu işgal etmekten muradım ne muhterem komisyon tasarısına methiye okumak, ne de reddiye beyan etmektir. Âcizane gayem, mümkün olduğu kadar realitelere uygun, cürmümce ilmî, insaflı, yapıcı ve her halükârda samimî tenkid ve temennilerde bulunmaktır. Bu sebeple müşâbedem yanlış, teşhisim isabetsiz de olsa; iyinin, doğrunun, güzelin aşığı; mükemmelin arayıcısı olan bu âciz arkadaşınızı yermemenizi; fikirlerim kanaatlerinize aykırı da olsa, her bireyinizde mevcudiyetinden emin bulunduğum hoşgörülülük, dinleme tahammül ve nezaketini benden esirgememenizi dilerim.

Pek muhterem arkadaşlarım; tenkid ve temennilerimi önce şekle, yani dil ve ifade tarzına, tertip ve kaleme alınışına; sonra esasa, yani ifade ettiği fikir ve prensiplere, meydana getirdiği organ ve müesseselere ayırarak ve sırayla arz etmeye çalışacağım.

Malûmu Heyetinizdir ki, Anayasa kanunlar silsilesinde en üstün kademeyi işgal eder. Diğer kanunlar prensip ve istikametlerini ondan alırlar. Devlet salâhiyetlerinin hududu Anayasa ile tâyin edilir. Bu sebeple, Anayasa - bir milletin bütün fertlerinin hak ve hürriyetlerini kapsamı haysiyetiyle - topyekûn vatandaş kütlesini ilgilendiren bir kanun hüviyetini taşır. Bu vasıfları haiz olan bu kanun evvelemirde, hiç değilse, milletin o kanunu okuyabillerinin anlayabileceği bir sadelikte ve o cemiyet içinde en çok müstamel kelimeler kullanılarak kaleme alınmak gerekir. Maddelerin ifadesi, tarzı ve kullanılan terim hususiyetlerinin kanunu tatbik edenlerin anlayış ve tefsirinde ne büyük rol oynayacağı her türlü izahtan vârestedir sanırım.

Tasarıya bu yönden bakarsak, esefle müşâhede ederiz ki, muhterem komisyon âzaları; Anayasanın dil yönünden tanziminde, memleketimizin ilim ve edebiyat alanında senelerden beri süregelen, dil keşmekeşinin tesirinden kendilerini kurtaramamışlardır. Bir muteriza açarak peşinen kaydedelim münakaşa mahalli muhterem huzurunuz değil, Dil Kurultayı olması iktiza eder. Dilde muhafazakârlık veya öz Türkçeçilik gibi bir münazara mevzuuna girmiyeceğim ve derhal tasarının dil vahdetine sahibolmadığımı üzülererek ifade edeceğim.

Tasarıda dil ve terim vahdeti yoktur. Bir misal: Şark asıllı ve oldukça müstamel iktisadî, siyasî deyiminin yanına, Garp asıllı ve daha çok teknik mehafilde kullanılan sosyal kelimesi oturtulmuş. (M. 2) İktisadî, siyasî diyebilen komisyon neden içtimâî diyemez? Veya neden sosyal deyince ekonomik, politik diyemez? Bir başka misal: Tasarıda bir bölümün adı yargıdır. Aynı bölümün maddelerinde hüküm, hâkim, mahkeme ve hattâ adli zabıta terimleri cömertçe kullanılmıştır. Yargı kâh hüküm, kâh hakkı kaza yerine kullanılmış-

tır. Acaba (yargıç) (hâkim) kadar muhkem bir ifade midir?

Tasarıda imlâ kaidesine ve vahdetine riayet olunmamıştır: Mamafih güzel Türkçemiz, belli-başlı diller arasında müşterek imlâ kaidesi olmayan yegâne dil olarak kaldıkça, bu bakımdan muhterem komisyonu muaheze etmeye hakkımız yoktur. Ancak hiç olmazsa Anayasaya munhasır ve sırf maddeler arasında yazma ahengi temin edecek bir müşterek imlâ tarzı düşünülmesinin mecburiyeti de zaruret olduğu kanaatindeyim. Tasarıda açık, kesin, kısa ifadeli güzel cümleler mevcuttur. Ancak çapraşık, çetrefil, kastedilen mânayı yutan, anlaşılmaz cümleler de epey yekûn tutmaktadır ki bir, ana kanda bu husus çok ehemmiyetli olsa gerektir. Bir misâl: (Ormanlar içinde ve hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından gerekirse, başka yere yerleştirilmesi kanunla düzenlenir.) Fiilî faili belli olmayan şu cümleden ormanın mı, halkın mı başka yere yerleştirileceğini çıkarmak zorunda kalan Anayasa tatbikçisinin durumunu biraz düşünmek gerekir:

Tasarıda yeni Türkçe terim kullanmak meraklı birçok mefhumların ters mânaya gelmesine sebeb olmaktadır ki, dil bakımından en vahim olan husus kanaatimizce budur. Bir misâl: İnkılâp karşılığı devrim kullanılmıştır ki, fahiş hata olduğu kanaatindeyim. Devrim uydurasının hangi asıldan geldiğini bilmemekle beraber öz Türkçe diye uydurulduğuna göre devrim mastarı ile alâkalı olduğunu tahmin ederim. Eğer öyle ise Fransızca (evolution) karşılığı inkılâbın (revolution) karşılığı ihtilâl ile aynı mânaya gelmek gibi bir bahtsızlığa uğradığını ifade etmemek elde değildir. Dinî ve dinsel aynı anda kullanış.. Zorunluk ve başkaları aynı ayardadır Dil mevzuunda muhtasarca arz ettiğim tenkit ve temenniler, iddialarım muallâkta kalmamasını metinen verdiğim müferit misâller umuma teşmil edilince, tasarının dil ve ifade bakımından yeniden gözden geçirilme ve kaleme alınma zarureti ortaya çıkmaktadır.

II - Tasarının İtalyan ve Alman anayasaları gibi modern anayasalardan mülhem tertip ve tanziminde isabedolduğu kanaatindeyim. Umumi esaslar ve temel hakların iki ayrı kısım ola-

rak öne alınması, ana hatlar ve prensiplerin önce tarif ve tesbiti yapılır, bu esasları uygulayacak müessese ve organların mahiyet vazife ve salâhiyetlerinin bilâhara tesbiti yerindedir. Bu şekli ile kanun -tasarının ifadesiyle- asıl Yasa ve Teşkilât Kanunu olarak 2 kitaba ayrılmaktadır. Ancak bâzı maddelerin yer bakımından takdim ve tehirinde isabedolacağı kanaatindeyim. Bu husustaki ve bâzı fıkraların sırf çetrefil ifadesinden dolayı kastedilen mânayı ifadeden âciz kaldığıma dair mâruzatımı maddelerin görüşülmesi anında ve her birini yerinde ayrıca arz etmeye çalışacağım.

Tasarının şekli hakkında son söz: Muhterem komisyon tasarısı, açık, sade ifadeli, kısa özlü ve mânası belli cümlelerle bina edilmiş 1924 Anayasasını, sadece bu yönden gıpta ile ve hasretle yadettimizi teminden ileri gide-memiştir.

Esasa ait: Tasarının genel gerekçe kısmını okuduktan sonra bir kere daha kaani oldum ki, yeni bir Anayasa tedvini değil, hakikaten millî karakteri haiz memleket realitelerine sadık ve yüzde yüz yerli malı. Fakat devrin inkışaf eden ihtiyaçları karşısında eksik ve gayrikâfi, bâzı müesseseleri bakımından sakadolan 1924 Anayasasının ruh ve karakterini inkâr etmeden ikmal, itmam ve tadili yeni bir Anayasa tedvinine tercih edilmeli idi. Her ne kadar gerekçede 1924 Anayasasının günün ihtiyaçlarına cevap veren hükümleri muhafaza edildiği zikredilmekte ise de, bu sadece değiştirilmesi çeşitli yönden mahzurlu telâkki edilen birkaç hükme munhasır, fantazi bir görüşe istinâdetmektedir. Ancak yeni bir Anayasa mı? Eskinin tadil ve tamamlanması mı? Münakaşasından -erişilen şu merhalede, zamanın çok geç olduğu mülâhazasıyla- sarfınazar ediyorum. Biraz önce arz ettiğim sıraya riayeten, tasarının fikir ve prensipleri hakkında konuşmaya geçmeden önce, yeni Anayasamızda serd edilen fikir ve prensiplerin menşesine, sebebi zuhuru olan ana kaynaklara birlikte âtfi nazar eylemenin faydadan hali olmayacağı kanaatindeyim.

Gerekçede buyuruluyor ki, tasarı için ettid metni İstanbul'da hazırlanan ön tasarı, bütün modern anayasalarda gözden geçirilmiştir İstanbul ön tasarısı da İtalyan ve Alman anayasala-

rından mühlhemdir. Gerekçenin şu izahatı ile takviye olunan kanaatim ve komisyon çalışmalarındaki müşahadem odur ki: Yeni Anayasamız ilhamını İtalyan, Alman bir miktar da Fransız, Hindistan hattâ Endonezya'ya kadar bütün yeni anayasalardan almaktadır. İlmî metotla hazırlanan bir eser için, ileri cemiyetlerin fikri mahsulünden, mukayese yolu ile istifade etmeyi en zaruri bir yol telâkki ederim. Ancak tedvin mevzuu Türk Anayasası olunca yabancı kaynaklardan alınan prensiplerin, ana fikirlerin, Türk camiasının realiteleri, Türk tarihinin emperatifleriyle ne dereceye kadar mecedildiği, Türk toplumunun yaşama şartlarına ne miktar intibak ettiği keyfiyeti büyük ehemmiyet kesbeder.

Kanaatimizce Anayasa bir içtimai sulh mukavelesidir. Cemiyeti teşkil eden fertlerin hak ve hürriyetlerinin korunması, teminat altına alınması Anayasa ile mümkün olur. Bu sebeple, bir Anayasa vaz'ettiği prensipler bakımından ne kadar modern olursa olsun, ihtiva ettiği fikir bakımından ne kadar ileri görüşlü olursa olsun milletçe benimsenip tasvip görmedikçe tatbik kabiliyeti olmaz ve yaşayamaz. Kanaatimiz odur ki: Kanunların , hususiyile anayasaların en iyisi, en iyi ve en kolay tatbik edilendir.

Muhterem arkadaşlarım: Bu ana görüşün ışığı altında, yeni Anayasa tasarımızı inceleyecek olursak görülür ki; tasarı Cumhuriyetin vasıflarını 4 ana prensiple ifade ettiği iddiasındadır.

1. Demokartik bir cumhuriyet oluşu, 2 - Lâik, 3 - Hürriyetçi, 4 - Sosyal bir Devlet oluşu. Derhal arz ederim bu dört prensibin isimlerinde mutabıkız. Ben de demokratik bir Türk Cumhuriyetinin lâik, hürriyetçi, ve sosyal adalete inanan bir ferdi olmakla iftihar ederim. Ancak kısaca isimlendirdiğimiz bu dört prensibin mâna ve muhtevasında, tek kelime ile tarifinde, mutabakata varmak esastır.

1. Lâiklik mevzunda muhterem komisyonun izahatı vâzih değildir. Esasen müphem, muğlak ve kaypak bir tâbir olan lâiklik Avrupa'da, Doğuda ve Batıda başka mânalarda anlaşılmaktadır. Sovyetlere göre insanları din vâhimesinden ve Allah faraziyesinden kurtar-

mak politikasıdır. Batı düşüncesine göre din ve vicdan hürriyetinin teminatıdır. Tasarımızda ise; lâiklik dinin Devlet işlerine karışmasını ve hukukun akli olmıyan kaynakların tesiri altında kalmasını reddeder. Dini inkâr mânasına gelmez. Lâiklik tâbiri kadar kapalı, olan bu izahattan ve hele dini inkâr etmiyoruz gibi, müdafaayı terviceden bu ifadeden sonra; korkarım ki, lâiklik anlayışında muhterem komisyonla hemfikir olamayacağız. Hürriyetçi tasarı, din ve vicdan hürriyetine dair hükümün sevkinde, cimrice davranışının lâiklik anlayışındaki bu müphemiyetten, muhterem komisyon âzalarının bu tâbirin tarifinde vuzuha varamamış olmasından neşet ettiği kanaatindeyim.

Bu sebepledir ki; Fransız Anayasasının 2 nci maddesinden aynen aktarıldığını tahmin ettiğim, bu tâbirin - Fransız Kanunu ile bizimkinin aynı hususiyetleri de nazara alınarak - mutlaka Anayasaya tarif olarak konmasında zaruret vardır. Her memlekette bir başka mânaya gelen, memleketimizde ise hiçbir mânayı sarih olarak ifade etmeyen bu çıplak tâbirin, yemin fıkrasında zikredilirken hangi mâna ve maksadı istihdaf ettiğini bilmemiz gerekir. Anayasaya istinaden çıkacak kanunların, hattâ bizzat Anayasa maddelerinin lâiklik ilkelerine aykırı olamayacağı mukayyettir. Şayet ortada tarif olmazsa, lâiklik bize ilkelerini bildirmezse, kanunların meçhule muhalif olmamasını istemek gibi garip bir tezada düşeriz kanaatindeyim.

2. Gelelim ikinci prensibe : Tasarı insan hak ve hürriyetine istinadettiğini iddia etmektedir. Kanaatimizce muhterem komisyon bu mevzuda bazan ileri ve isabetli, bazan mütereddit ve muktesit, bazan da muğlak kalmayı tercih etmektedir. Bu sebeple muhterem komisyonun hürriyet anlayışında bir istikrar ve vahdet olmadığını kabul ve iddia etmekte mazurum. İddialarımın muallâkta kalmamasını teminen bir iki misal vermek istiyorum. Basın hürriyetini tarih ve tanzim ve hudutlarını tâyin eden 5 aded madde bendenizin de hürriyet anlayışına uygun kanaatimce isabetli ve ileri bir hamledir.

Tasarıda (Gönderişme hürriyeti kanunla dü-

zenlenir) buyuruluyor. Mevcuriyeti haber verilen ve fakat mahiyeti tesbit edilmeyen, bu hürriyeti tanzim edecek kanun hangi ahkâmı ihtiva etmelidir ki, Anayasaya uygun olsun veya olmasın.

Hürriyetlerin hududunu tâyin bakımından kanunlara yön vermekle ışık tutmakla mükellef olan ana kanun hürriyetin mahiyetini tâyine hususî kanunu memur etmekle aşırı bir hürriyet anlayışı mı, yoksa mahiyeti belirsiz bir müesseseye mi ihdas etmektedir?

Hürriyetçi olduğunu ilân eden tasarı viedan ve din hürriyeti maddelerini tedvin ederken, insan hakları evrensel beyanname ile ahenşümül olmuş, bütün modern anayasalarda da belirtilmiş olan, dinî tedrisat, neşriyat ve izhar hürriyetinden neden imsak etmiştir.

Devletin sosyalliğine gelince : Tasarıda tek kelimeyle ifade edilen bu prensip maddelerinin sevkinde daha ziyade Devlet sosyalizmine meyyal bir mâna bulunmaktadır ki, arkadaşımızın sosyal adaletten anladığı bu değildir. Ferdin hususî mülkiyetine taallük eden hakkını, vâdesi hududu ve kesri belli olmayan taksitlerle ödemek suretiyle Devlet müdahalesine terk eden bir sosyal adalât anlayışında muhterem komisyonla hemfikir olamam. Hele bu hakkın munhasıran Devlet tarafından istimali de tasrih edilmiş olmakla, diğer kâmu tüzel kişilerini de tanıdığı mânasını vermektedir ki, bilhassa bunun benim yanlış anlayışından veya redaksiyon hatasından gelmiş bir galat olmasını çok arzu ederim. Şayet muhterem komisyon Türk cemiyetinin fertlerini Devlete ve belediyesine kredi açacak kadar refah içinde telâkki ediyorsa bu maddeyi sevkte mazurdur. Tasarıda prensibolarak vaz'edilen çalışma esasına dâhil bir hayli de madde sevk edilmiştir. Ancak toplumun umumî mevcuduna nispetle cüzi bir yekûn tutan işçi hakkında vuzuhsuz olmakla beraber bâzı maddeler tedvin eden muhterem komisyonun, cemiyetin mühim bir kısmını içine alan kanaatimizce kifayetsiz ve - adına küçük çiftçi de diyebileceğimiz - kendi işinin işçisi, çok emek karşılığı az gelir temin edip yaşayışı bu modern Anayasayı utandıran kızartacak kadar düşük olan zümrenin emeğini değerlendirecek, çalışma hakkını koruyacak, istihsal metanî himaye edecek sosyal adalete müs-

tenit maddeleri niçin sevk etmemiştir? Alman ve İtalyan kanunları bunu yazmadığı için mi?

Muhterem arkadaşlarım, yeni tasarıımızın getirdiği organ ve müesseselere gelince : Yeni tasarı hakikaten cemiyetimizin ihtiyacı olan yeni müesseseler getirmektedir. Eskiden mevcut Devlet mekanizmasının bu yeni müesseselerle tamamlanması kaanatimizce ikinci Cumhuriyetin en büyük hususiyeti olacaktır. Çift Meclis Anayasa Mahkemesi, Yüksek Hâkimler Kurulu, yeni müesseselerin kuruluş ve salâhiyetlerinin tâyininde tarafımdan tenkidi kabil görülen hususlar vardır. Mevcut müesseselerin ve organların bu tasarı ile tâbi tutulduğu operasyonda isabetli isabetsiz kısımlarını da yüksek huzurunuzda kaydetmek isterim. Ancak mahdut zamana sığması kabil olmayan bu mâruzatımı tasarı müzakeratında zuhur edecek bir başka fırsata talik etmek mecburiyetindeyim.

Muhterem komisyon tasarı metodik ve ilmidir fakat millîdir diyemeyeceğim. Modern fikirlerle teçhiz, modern usullerle tertib edilmiş olan yeni Türk Anayasa tasarılarının biraz da Türk cemiyetinin realitelerine eğilmesini şiddetle arzu, iştiyakla temenni ederim.

Dinî ve ahlâkî inançların temeli sarsılmış, bir cemiyetin mânevi unsurunun himaye, takviye ve inkışafına medar olacak esasları tesbit etmeyen bu Anayasa tasarı millî espiriden mahrumdur. Millî Türk Anayasası her halde bu tasarıdan doğmayacaktır. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Bahri Yazır, buyurun.

BAHRİ YAZIR — Aziz arkadaşlarım: Yüksek Heyet çeşitli meslek kollarına mensup üyelere terettüb etmiştir. Bunun sebebi, sanırım ki, bir numâralı vazifelerimizi teşkil eden Anayasanın tedvininde her türlü görüşün bu kürsüden dile gelmesini ve bunlar arasında en mâkul senteze varılmasını mümkün kılmaktadır.

Tetkikimize sunulmuş bulunan tasarı kabul edildiği takdirde ihtiyaçlarımızı ne nispette karşılayacağını istikbal gösterecektir. Anayasamızın aziz milletimiz için hayırlı ve uğurlu olması en büyük temennimizdir.

Bendeniz bu tasarıyı okurken muhterem komisyona âcizane takdir hisleriyle meşbu olarak zihninde beliren bâzı istihfamları huzurunuzda arz etmekte fayda mütalâa ettim.

Meclis içinde yaptığım müşahedemde aldanyorsam, elimizdeki tasarı, genel olarak,

en ileri demokrat milletlerin Anayasaları ayarında bir seviye taşıdığına hemen hemen ittifak vardır. Acaba bu Anayasanın tatbik edileceği veya bu Anayasayı tatbik edecek cemiyetin sosyal bünyesi ve bu cemiyetin içinde bulunduğu şartlar bu derece ileri bir kanunun harfiyen uygulanmasına müsait midir?

Başkalarının 600 küsur sene evvel başlayıp bugünkü seviyeyle ulaştırdıkları demokrasiyi biz, kısa zamanda geliştirmenin sırrını bulduğumuzu iddia edebilir miyiz?

Anayasa millî hayatı tanzim eden, ona istikamet veren ve idare mekanizmasına muharrik kuvvet vazifesini gören bir temel kanun olduğuna göre, evvelâ millî hayatın nasıl tanzim edileceği, ona ne gibi bir istikamet verileceği ve idare mekanizmasına muharrik kudret vassfının nasıl temin edileceği gibi birbirinden önemli soruların çözümlerine ihtiyaç vardır.

Millî hayatı tanzim etmek ve ona bir istikamet verebilmek için her şeyden evvel halli lâzım gelen büyük problemin malûmlarını, gerçeklerini ortaya sermek şarttır. Başka bir ifade ile Anayasaya kimin için ve ne maksatla yaptığımızı bilmek ve fikri müdirimizi böyle bir temel üzerine oturtmak mevkiindeyiz. Şu halde cemiyete nizam verirken, evvelâ o cemiyetin çeşitli yönlerden, objektif ve ilmî esaslara dayanan bir tahlilinin yapılmasına ve halihazır durumun bütün çıplaklığı ile tesbit ve teşhisine lüzum vardır. Çeşitli ve birbirine girift hale gelmiş meselelerin tek kişi tarafından tahlil ve hele terkibine elbette imkân yoktur. Ancak, bir mehil içinde neticelendirmeye mecbur olduğumuz bir tasarının görüşülmesinde olsun - sathî plânda da olsa - bu mânada görüşlerin teatisinde fayda umuyorum. Bendeniz memleketimizin içinde bulunduğu şartlara iç ve dış açılardan ayrı ayrı ve pek umumî olarak temas etmek istiyorum.

Türkiye'miz iç bünye bakımından, maalesef yüzyılların tarihi kaderi içinde resmî ifadelerle «geri kalmış», «gelişmemiş» gibi sıfatlarla anılan memleketler listesinde mütalâa edilen bir ülkedir. Türkiye'mizin meseleleri hiç şüphesiz, sadece ekonomik zaafımız veya dış yardımlara muhtaç bulunmamızdan ibaret değildir. Fakirliğin ve cehaletin vasatında zuhur eden sosyal hastalıklara musaboldüğümüz halde bu gerçekleri bugüne kadar ilânda mahzur gördüğümüz

için fırsatlar kaybettiğimizde şüphe yoktur. Bu, bir nevi dert saklamanın asıl mahzuru, bir mizaç mevzuunun ötesinde derde deva bulamamak ve hareket noktamızı yanlış seçme gibi bizi hataların en büyüğüne sevk etmiş olmasıdır. Artık bu memlekette bir an evvel gerçekler devri başlamalıdır, arkadaşlar.

İtiraf etmek lâzımdır ki, bugün Türk Milleti, maalesef büyük bir sosyal krizin sancılıları içindedir. Ezeli dertlere ilâveten son yılların açtığı rahneler, tahribettiği müesseseler, vatandaş vicdanından toplum düzenine kadar icra ettiği yıkıcı tesirlerin vasatında yaşıyoruz. İçinde bulunduğumuz ihtilâl devresinde, yer yer ve zaman zaman vukubulan müessif olaylar düşündürücü ve üzücü bir mahiyet almıştır. Yarımın İktidarları en ileri demokratik müesseseler nizamı içerisinde vatandaşın muhtacolduğu huzur ve sükûnu, başka bir ifade ile Devlet kudretini nasıl sağlayacaktır. Devlet kudreti, Devletin emir almadan emretmek salâhiyetine, kendi ülkesinde yaşayan hakikî ve hükûmî şahıslar üzerinde mutlak ve mukavemet edilmez bir kudrete mâlik olması demektir. Böyle bir kudret kanunlarla, hususiyile anayasa ile vücut bulmuş müesseselere ihtiyaç gösterir. Şu halde Anayasamız kanunlaştıktan sonra bunun tatbikini kolaylaştıracak bâzı kanunları tedvîn etmek de bu Meclise düşen bir vazifedir. Millî hayata istikamet vermek için; millî şuur içinde, millî hedefe doğru milletçe yol almamızı mümkün kılan şartların hazırlanması lâzımdır. Ancak, bu sayede Anayasa idare mekanizmasına aynı zamanda muharrik ve müessir kuvvet olma vassfını kazandırır.

Memleketimizin dış politika açısından görünüşüne gelince; Türkiye bugünkü coğrafi durumunda beynelmilel kuvvetler muvazenesinden faydalanmakta ve ancak bu suretle ayakta durabilmektedir. Bu kuvvetler muvazenesi bugünün gerçeğidir. Bunun ilânihaye devamına dair bir garanti yoktur. Hattâ mevcut kuvvet muvazenesi içinde Türkiye'nin özel durumu da sadece coğrafi - politik unsurdan kuvvet almaktadır. - ittifaklara dâhil memleketlerin yekdiğeri ile münasebetlerinde, tarihî gerçekler ve millî menfaatler bakımından menfi faktörler olduğu gibi, Batı medeniyeti, anglosakson bloku, kıta menfaati gibi müspet faktörlerin de rolü büyüktür.

Bu itibarla, coğrafi faktörün her hangi bir sebepten zaafa uğradığı gün, Türkiye'nin ittifaklar manzumesi içindeki durumu da zaafa uğrayabilir.

Ayrıca Türkiye ne Orta - Doğu'da ve diğer kıtalarda ittifak faktörleri dışında, kendisini destekliyen devlet veya devletler desteğinden mahrumdur. Değişik bir ifade ile Türkiye, nazik şartlar muvacehesinde, kendi bölgesinde mahsur durumda kalacaktır. Halbuki, diğer zayıf devletlerin pekeçoğu bu durumda değildir. Kimisi din ve ırk bağları yüzünden yekdiğerine bağlı (Arap Birliği gibi), kimisi kıta birliği içinde (Afrika Birliği gibi), kimisi kıtalar arasında birlik (Asya - Afrika Bloku Birliği gibi), kimisi de tarafsız grupu mümessileri olarak (Hindistan - Yugoslavya, Mısır ve bunları destekliyen devletler gibi) her biri müzahir devletler grupuna istinad etmektedirler.

Buna mukabil memleketimiz dış tehlikeler bakımından çeşitli düşman niyetlerin hedefi halindedir. Gün olur da beynelmül siyasî durum, milletleri kendi meseleleriyle başbaşa bırakacak bir kriz içine girerse, Türkiye'nin siyasî kuvveti sadece kendi varlığından ibaret kalacaktır. Şu halde iç ve dış görünüşü ile gönüllere hiç de ferahlık vermiyen böyle bir durumda, her meselesi bir millî derd haline almış dış görünüşü ile; zayıf bünyesi çeşitli düşman faaliyetlerin mihrakı haline gelmiş, içinde bulunduğu iklimin hususla getirdiği bünyevi hastalıklara musabobmasına rağmen, cevherindeki hayatîyeti ile büyük millet vasfını ispat etmiş, iyi idare edildiği zaman harikalar yaratmasını bilmiş bir milletin anayasasını müzakereye başlıyoruz.

Hedefimiz, İkinci Cumhuriyetin temel kanununu hazırlarken bu kanunun uzun ömürlü olmasının şartlarını hazırlamak olmalıdır. Bunun için en kestirme ve pratik yol, ilhamlarımızı içinde yaşadığımız, her gün ellerimizle tutup gözlerimizle gördüğümüz memleket gerçeklerini açıkça ve cesaretle ele almaktır.

Bu yapılmadıkça, en iyi niyetlerle girilen teşebbüslerin verimsiz çabası, bizi, içinde bulunduğumuz fâsit dairenin girdabından kurtaramıyacaktır....

Bendeniz ümit ve temenni ederim ki, Yüksek Heyet, millî gerçekler hedefinden ayrılmıyacak ve İkinci Cumhuriyetimiz uzun yıllar payidar olacaktır. (Şiddetli alkışlar)

FAHRİ BELEN — Muhterem arkadaşlarım, müzakeresine başladığımız Anayasa tasarısı on ay süren devamlı çalışmaların meydana getirdiği kıymetli bir eserdir.

Sayın Komisyon Başkanının da tevazüle işaretle buyurdıkları gibi, tasarı tamamıyla noksatsız sayılamaz, fakat bâzı arkadaşlarımızın belirttikleri gibi büyük hatalardan da uzaktır.

Tasarının noksan tarafları Yüksek Heyetiniz tarafından tamamlandıktan sonra, aziz milletimizin mükemmel bir Anayasaya sahibolacağına inanıyorum.

Hak ve hürriyetlere verdiği değer bakımından da tasarıyı insan hakları beyannamelerinin özü olarak kabul edebiliriz.

İnsan hak ve hürriyetleri totaliter rejimlerin anayasalarında da yer aldıkları, hürriyetlerin bunları kurmak bahanesiyle tahrîbedildikleri de görüldüğü için bu hakları koruyacak daha esaslî müeyyidelere ihtiyaç vardır.

Muhterem arkadaşlarım, mal ve can emniyeti olmıyan yerde hak ve hürriyetten bahsedilemez. Tasarının can emniyetini her türlü hak ve hürriyetlerin üstünde tutmasını da takdirle karşılarız.

Tanzimattan beri hattı hümayunların, fermanların, kanunların tamamıyla sağlamadığı mal emniyeti meselesinin katî surette halledilmesi zarureti karşındayız. Kamu menfaati namına mülkiyet hakkının nasıl tahrîbedildiğini de görmüş bulunuyoruz. Bu itibarla tasarıda mülk emniyetini sınırlıyan hudutların ve kayıtların kâfi olmadığına işaret etmek isterim.

Bir hukuk devleti kurmak bakımından ileri adımlar atıldığını da büyük bir memnuniyetle görmekteyiz.

Bugün hukuka uygun olmıyan bir iktidar meşru sayılamaz, fakat firavunlardan zamanımıza kadar, insanlığın başına belâ olan hükümdarlar ve diktatörler kendilerini meşru göstermek yolunu bulmuşlardır ki, memleketimiz de bunun çok feci bir örneğini vermiştir.

Eski Anayasanın mühim bir eksikliği hukukun suiistimalini önleyecek esaslî teminattan mahrum olması idi. Yeni tasarı ise hukuk sistemini bir teminat rejimi haline getirmeyi hedef tutmaktadır.

Anayasanın üstünlüğü, kanunların Anayasaya uygunluğu prensibi kâfi gelebileceği için, tasarıda kanun koyucusuna karşı sınırlar konulduğunu ve kötü niyetli idarelere fırsat verilmeyecek ted-

birler alındığını da memnuniyetle görmekteyiz. Bu mühim mesele üzerinde daha esaslı duracağımızı da tahmin ediyorum.

Anayasanın bekkiliğini yapacak bir Anayasa mahkemesinin kurulması yasama hayatında varığımız en mühim bir terakki merhalesidir.

Hâkimlerin ve mahkemelerin her türlü tesirlerden korunmalarını sağlamak bakımından kurulan Yüksek Hâkimler Kurulunu da büyük bir memnuniyetle karşılız.

Ancak bunların kuruluşlarında ve üyelerinin seçimlerinde çok dikkatli bulunmak icabetmektedir. Bu vesile ile Osmanlı Devletinde fetva müessesesinin ehliyetli ellerde bozularak Devletin başına nasıl belâ olduğunu da hatırlatmak isterim.

Yüksek mahkemeleri kalite bakımından en yüksek derecede tutmak için seçimlerin dar bir kadro içinde kalmaması, tarafsızlığa çok dikkat edilerek politika aleti haline gelmemeleri ve tâyin usulüne de yer verilmemesi lâzımdır.

Anayasada en mühim bir yenilik de yasama organı arasında ikinci bir Meclisin yer almasıdır.

Meşrutiyet devrinde de iki meclisli bir yasama organımız vardı. Yeni Türkiye Devleti, Padişahla beraber onun kaydı hayat ve tâyin usulüne dayanan Ayan Meclisini tasfiye etmiştir.

Bugün kaynağını otoritelerden alan ikinci meclislerin demokrasi ve millî hâkimiyete fren olduklarını, milletin sinesinden gelen ikinci meclislerin ise demokrasilere ışık tuttıklarını da görüyoruz.

Ön tasarıda olduğu gibi, tâyine, tabii üyeliğe, meslekleri ve kurulları temsile geniş ölçüde yer veren bir senato siyasî hayatımızda bir gerilik olurdu. Bu bakımdan komisyonun tâyin ve tabii üye olmak usulünü mâkul ve meşru bir hadde indirmesi, ikincisi Meclise âyan veya senato adı verilmeyerek Cumhuriyet Meclisi denilmesi de takdire lâyıktır.

İkinci Meclis usulünün faide ve mahzurları üzerinde söylenecek çok söz vardır. Demokrasi mekanizması ağır, fakat emin ve metin işler, ikinci Meclisin daha fazla gecikmelere meydan vermemesi için daha esaslı tedbirlere ihtiyaç vardır.

Meclislerin yetkileri, eşitlikleri veya birinin üstünlüğü mühim bir münakaşa konusudur. Ben, içinde bulunduğumuz şartlara göre, Cumhuriyet Meclisinin inkılâpların ve demokratik düzenin teminatı ve demokrasi buhranının bir mâniyası haline getirilmesini temenni ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım, eski Anayasa, yasama ve yürütme yetkisini Büyük Millet Meclisinde toplamıştı. Kayıtsız ve şartsız millî hâkimiyeti temsil eden millî meclislerimizin bizi hükümlerlikten Cumhuriyete ve demokrasiye doğru götürdüklerini burada şükranla ifade etmek kadirşinaslık olur.

Fakat tarihimizde şerefle yer alan meclislerin yanında: Millî iradeyi felce uğratan, sözde millî iradenin sahte mümessillerini de görmüş bulunuyoruz.

Böyle bir hale meydan vermemek için alınan tedbirler arasında seçim emniyeti, Anayasa teminatı, kaza kuvvetinin bağımsızlığı gibi kuvvetler ayrılığına doğru gidişi de büyük bir memnunlukla karşılız.

Yürütme organının yetkileri hakkında da esaslı tartışmalar olacağını tahmin ediyorum. Plânsız ve programsız gidişin meydana getirdiği fecî neticeler karşısında bu organın yetkilerini kısmak isteyenlerin endişelerini haklı buluyorum. Fakat Anayasa teminata bağlandıktan ve kuvvetli bir murakabe cihazı kurulduktan sonra iktidarı fazla kayıtlar altında meflûc bir hale getirmenin doğru olmadığı kanaatindeyim.

İstanbul tasarısındaki bâzı kayıtlara rağmen komisyonun yürütme organını icraatında fazla bağlamak yolunu tutmasını da yerinde bulduğum gibi Anayasanın kuvvetli ve istikrarlı Hükümetler kurmayı sağlamasını da dilerim.

Muhterem arkadaşlarım, tasarı Cumhurbaşkanlığı müessesesinde de yenilikler göstermiştir ki, bunlardan bâzıları üzerinde kısaca durmak isterim.

Partizan bir Cumhurbaşkanı, birinci Cumhurbaşkanının tarafsızlığı üzerinde önemle durmaya sevk etmişti. Tarafsız bir kral, partizan Cumhurbaşkanı üstündür tarzındaki bir yazım da takibata uğramıştı.

Gerçi bir partinin seçtiği Cumhurbaşkanı mutlak tarafsızlık beklenemez, belki onun parti programına sadakati de bir meziyet sayılabilir.

Bu bakımdan tasarıda yer aldığı gibi, Cumhurbaşkanının Meclisle ilgisinin kesilmesi tenkid edilmektedir. Her sene saatlerce kalkınma edebiyatı terennüm eden konuşmaları dinlemekten usanmış bir adam sıfatıyla böyle bir fantaziye son verilmekten memnunluk duymakta-

yım. Cumhurbaşkanının Meclisi tenvir etmesi, ona direktif vermesi de milli hâkimiyet ile telif edilemez.

Üzerinde önemle durulması lâzımgelen bir mesele de, Cumhurbaşkanına verilen fesih yetkisidir. Bu fesih yetkisinden en çok ıstırap çeken, 33 sene istibdat devri yaşayan bir milletin evlâdı olarak bundan endişe duyduğumu ifade etmek isterim.

Hükümet buhranına mâni olmak gibi meşru ve mâkul bir maksadı sağlamak için verilen bu yetkiden daha elin buhranlar doğabileceğini de hatırlatırım. Atatürk'e bile verilmiyen böyle bir yetkiyi parlamenter rejimin bir neticesi saymak nazariyata bağlanmaktan, taklitten başka bir şey değildir.

Bu hususta hiçbir tenkid ileri sürülmediğine, gerek öntasarı, gerekse komisyon tasarısı yetkiyi kabul ettiğine göre Cumhurbaşkanlarına fesih yetkisinin verileceğini tahmin ediyorum. Hiç olmazsa bunun daha ziyade daraltılmasını temenni ve istirham ederim.

Tasarı Cumhurbaşkanlığı süresini üç sen uzatarak yedi seneye çıkardığı halde, Cumhurbaşkanının tekrar seçilmesinde ısrar eden arkadaşlarımız vardır. Büyük bir değerın muhafazası ne kadar arzuya lâyık ise, yeni değerlerin sahneye çıkmasında da o kadar fayda vardır. Eğer bir millet yeni değerler veremiyorsa, o milletin istikbalinden endişe edilir.

Muhterem arkadaşlarım, Memleketimizin bir milletvekili enflasyonuna doğru gittiğini her vatandaş hissetmeye başlamıştır. Bu artışı önlemek lüzumunu hepimizin takdir ettiğine hiç şüphe yoktur. Bununla beraber yasama organının iyi işliyebilmesi için yeter derecede bir üye sayısına da ihtiyaç vardır.

274 kişiden ibaret olan Yüksek Heyetinizin, memleketin en hayâtî meselelerini halletmekte gösterdiği yeterlik, İstanbul tasarısındaki 350 adedindeki isabeti de ispat etmiştir; komisyonun bu sayıya yüz üye daha ilâve etmesi hakkında ileri sürdüğü sebepleri pek kuvvetli bulmuyorum.

İkinci Meclis kurulduğuna ve dışardan da Bakan alındığına göre 400 milletvekilini âzami had olarak kabul ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım, Silâhlı Kuvvetlerin halka karşı kullanılması, sıkıyönetim, toplanma

ve gösteri yürüyüşleri üzerinde de bir parça durmak isterim.

Yürütme organı, bilhassa son zamanlarda Silâhlı Kuvvetlerin kullanılmasını büyük ölçüde suiistimal etmiştir.

Dünyada hiçbir zaman ve hiçbir yerde bir avuç, silâhsız insana karşı tümenler kullanan bir idare görülmemiştir. Silâhsız vatandaşlara silâh kullanan idare kendi başını yemiştir. Fakat, böyle hareketlere meydan vermemek için silâhsız toplantılardaki masûm halka geliş güzel ateş edilmemesi Anayasada yerini almalıdır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin sınırları bir parça genişletilmiş ise de bunun biraz daha genişletilmesi gerçek demokrasinin icaplarından sayılmalıdır.

Sıkıyönetim müessesesinin de ne derece suiistimale uğradığını izaha lüzum görmüyorum. Bunun zamanını daraltmak kâfi değildir. Ben daha ileriye giderek bu yetkinin icra organından alınmasına teşriî organa verilmesine taraf tarım Bugün ulaştırma vasıtaları çok ilerlemiş olduğundan meclisleri kısa zamanda toplamak mümkündür.

Muhterem arkadaşlarım, İkinci Cihan Harbinden sonra, müstakil genelkurmaylar ortadan kalkarken, bizde müstakil Genelkurmay bir Anayasa müessesesi haline getirilmiştir. Bu usulün mahzurları görülerek Anayasanın sarih hükmüne rağmen Genelkurmay Millî Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.

Bir noktaya da işaret etmek yerinde olur ki, bizde Genelkurmay başkanlarının kifayetsiz Millî Savunma bakanları elinde oyuncak haline getirilmeleri ordu üzerinde menfi tesirler bırakmıştır.

Komisyon İstanbul tasarısındaki Cumhurbaşkanlığına bağlı Silâhlı Kuvvetler Kumandanlığına ve ne de Millî Savunmaya bağlı bir Genelkurmay Dairesine yer vermiyerek ortalama bir tarzı kabul etmiştir.

Bugünkü harblerde bütün memleket harb sahasıdır. Zafere ulaşmak için yalnız orduların değil, bütün milletin maddî ve mânevi varlıklarıyla mücadele etmesi lâzımdır.

Bu bakımdan memleket müdafaası, mesul olan Bakanlar Kurulunun en mühim görevlerinden biri olduğu için Genelkurmayın bu organ içinde yer alması zarurîdir. Tasarıda Genelkur-

mayı Başbakanı bağlamakla bu esası önünde bulundurmıştır.

Burada bir noktaya da işaret etmek isterim ki, Kara, Deniz, Hava bakanlıkları olan büyük devletler, Devlet başkanları da başkumandan olduğu halde, muhtelif ordu bakanlıklarını bir bakan elinde toplamaya başlamışlardır.

Modern harbin icapları sevk ve idareyi birliğe doğru götürürken, bunları ayırmakta çok dikkatli bulunmak lâzımdır. Başbakanın birleştirici rolü bir kıymet ifade eder. Fakat ileride ihtilâflara ve ihtilâtlara meydan vermemek için başlıca çarelerden biri Genelkurmayı günlük işlerden sıyırıp memleket savunması ile başbaşa bırakmaktır. Bunu da Anayasada küçük bir kayıt ile ifade etmek mümkündür.

Muhterem arkadaşlarım; tasarı, idarede, birinden yönetime değer vermiş, eski Anayasada idarede tevsi mezuniyet ve ademi merkezîyet esasını kabul ettiği halde mahallî idareler hava hariç olmak üzere, içme suyuna kadar merkezin lütfü ve ihsanına tâbi tutulmuşlardır. Bunun neticesi olarak iktidara yaranmak bir yarış halini almış, mahallî idareler verimli ve âdil yardıma da kavuşmamışlardır.

Mahallî muhtar idareler bir memlekette demokrasinin temelini teşkil ederler. Bizim de gerçek demokrasiye kavuşmamız için mahallî yetkileri artırmaya ihtiyacımız vardır.

Muhterem arkadaşlarım; tasarı, en takdire sayan olan ciheti inkılâpları mahfuz tutan ek maddesidir. Tasarı birçok maddelerinde devrimleri korumuş ise de haklı olarak kabul ettiği âyin serbestliği ve diğer hürriyetler karşısında irticam modern kisveye bürünerek karşımıza çıkması mümkün olabilir.

Nitekim devrimleri millî bünyeye uygun bulmayan ve devrim kanunlarını antidemokratik sayan birçok yazılar yayımlanmıştır.

Muhterem arkadaşlarım; bugün rüyalarımızın tahakkuk etmekte olduğunu sezmenin bahtiyarlığı içindeyim. Yüksek Heyetiniz tarihî bir vazife karşısındadır. Bu şerefli vazifenin mükemmel bir tarzda yapılacağına da inanıyorum. Sizlere başarı dileklerimi sunarım, Anayasamızın âziz milletimize mutlu bir devir açmasını candan temenni ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Selâmi Savag?. Yok...

Sayın Cemil Sait Barlas.

CEMİL SAİT BARLAS — Muhterem arka-

daşlarım, dünden beri tetkikine başladığımız Anayasa tasarısı 27 Mayıs İhtilâlinin bir neticesidir. Ancak 27 Mayıs İhtilâli Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetin temadisinde bir merhale ve Türk milletinin hayatîyetinde, tarihî gelişmesinde bir kademe olduğuna göre bugünkü Anayasamızın tetkikinde bir iki noktaya işaret etmeyi kendim için bir vazife bilirim.

Arkadaşlar, önümüze gelen Anayasa bünyesi itibariyle bir taraftan fertçi, bir yandan çalışma prensibine dayanan bir Anayasa olduğu ilk vehlede görülmektedir. Fakat Anayasamızın oluş sebepleri üzerinde durduğumuz zaman, bu Anayasamızın memleketin bünyesine tam mânâsıyla uyduğuna ve lâzımgeldiği kadar bu memleketin ihtiyaçlarını karşıladığına maalesef inanmamaktayım. Bunun sebebini arz etmek istiyorum.

Bugün arkadaşlar biz, 1924 Anayasamızın Türkiye Cumhuriyetine kabul edildiği devirden, jeopolitik durum bakımından çok gerideyiz. Bunun sebeplerini kısaca arz edeyim. 1924 yılında Türkiye Devleti Anayasayı kabul ettiği zamanda, ne Şimalde demirperde gerisi memleketlerle, ne de Batımızdaki demokratik alemdeki ilerleme bakımından mesafe bu kadar açık değildi. Binaenaleyh, bir milletin yaşama kabiliyeti, o milletin teknik imkânlarına, iktisadî potansiyeline bağlı olduğuna göre, bugün durumumuzu hariçle kıyas ettiğimiz zaman, Türkiye Cumhuriyeti kendisini müdafaa bakımından daha zayıf durumda bulunduğumuzu görürüz. Kısa bir cümle ile size ifade edeyim; 1945 - 1946 yıllarında kurulan ve 15 senelik bir hayatı olan İsrail milletinin millî geliri adam başına 600 dolâr olduğu halde, Türkiye'nin millî geliri adam başına 200 dolârdır. Yabancı basın, İsrail'in bu millî geliri karşısında Türkiye'nin gelirinin üçte biri olduğunu sarıh olarak işaret etmektedir. Bunu söylemekten maksadım şudur. Bizim Anayasamızın 1924 Anayasamızın bir hükmünden mahrum olduğunu ifade etmek içindir. Arkadaşlar, Türkiye iktisaden geri kalmış bir memleketdir. İktisaden geri kalmış bir memleketin, ferdiyetçi prensiplerinden ziyade Devletçi prensiplere dayanması lâzımdır. Türkiye geri kalmış bir memleketdir. Bu itibarla Anayasada gerek kültür bakımından, gerek sosyal bakımdan, gerek iktisadî bakımdan, umumi gidış bakımından Devletçi bir rejim olarak direktif veren hükümlere ihtiyaç vardır.

Muhterem arkadaşlardan bazıları, bazı maddelere göre özel teşebbüsün tehlikede olduğunu ifade ettiler. Anayasada özel teşebbüse ait hükümler vardır. Fakat, Plânlama Dairesinden ve onun taallük ettiği bazı hükümlerden başka Türkiye'nin kalkınmasını sağlayacak bir hüküm yoktur.

Özel teşebbüs bütün gayretiyle bir araya geldiği halde, yıllardır görüyoruz, 3 - 5 fabrika bacasından ibarettir. Memleketin kalkınmasında asla rol oynamamaktadır. Devede kulak kabilinden bulunmaktadır.

Kültür sahasında devletçiliğimiz inkâr edilebilir mi? Bugün Ankara'da gördüğünüz tiyatro, İstanbul'da gördüğünüz tiyatro, memleketin muhtelif yerlerine yolladığınız tiyatro heyeleri, kültür hayatında devletten başka nedir? Binaenaleyh, benim kıymetli arkadaşlarım, hususî kültür sahasında, hususî teşebbüsün Avrupa'da olduğu gibidir, diye söyleyebilirler mi? Yine kültür kalkınmasında bir tiyatroya ihtiyoc yok mudur? Arkadaşlar, bir yandan devlete ağır külfetler yüklemek, fakat buna mukabil kalkınma bahsinde hiçbir kimseye bir vazife vermemek. Böyle şey yok, arkadaşlar.

Bu bakımdan, ben bu yeni Anayasanın 2 nci maddesinin 2 nci cümlesindeki, Türkiye'nin sosyal bir devlet olduğuna ait hükmünü tamamıyla yumuşak bir şey buldum.

İçindeki hükümlere gelince; bazı arkadaşlar bunu fazla sosyalist buluyorlar. Halbuki kendilerine tavsiye ederim, Kenedy'nin Amerikan Âyanına yolladığı beyanname, Anayasanın 30 - 35 maddelik iktisadî hükümlerinden çok daha geniştir, arkadaşlar. Arkadaşların lütfen görmelerini kendilerine tavsiye ederim. (Konuşmalar) Lütfen Orhan Öztrak arkadaşım, size tavsiye ederim; geçen ay Amerika'nın kalkınması hakkında Âyana umumî bir plân yolladı, lütfen ona bakınız.

Şimdi arkadaşlar; bir memleketin hürriyetlerinin suiistimal edilmemesi, hürriyetin demagoginin içinde kalmaması ancak, fertlerin iktisadî durumuna ve zenginliğine bağlıdır. Eğer, bir memlekete verdiğimiz sonsuz hürriyet karşısında, iktisadî bünye o hürriyete mukavemet edecek kuvvette olmazsa, o memlekette hürriyet kötüye kullanılır, ve anarşiye gider. Bunu hatırlatmak isterim. Kabul ettiğimiz Anayasa insan hak ve hürriyetleri karşısında geri kalmış, kalkınmaya muhtaç, iktisaden geri olan

bir memlekette hele bir ihtilâlin akabinde verilecek bu geniş hürriyetlerin âtisinden ben şimdiden endişe etmekteyim.

Anayasanın esasına geçtiğimizde teşriî organ olarak iki Meclis sistemini getirdiğini görüyoruz. Bu sistem artık demode olmuştur. Menşei aynı olan meclisler, bir odada oturacağına ayrı iki odada oturacak. Bu çift Meclis sisteminin faydasını anlıyamıyorum. Bu sistemden dönen memleketleri görmekteyiz. Herkes gider Mersin'e, biz gideriz tersine. İngiltere'de tedricen Lordlar Kamarasının yetkileri elinden alınmıştır. Son olarak L. Core, Lordlar Kamarasının, bütçe tetkiki yetkisini de alarak, İngiltere'yi fiilen tek Meclis sistemine götürmüştür. Bu itibarla bizim memleketimizde de 2 Meclis yer alacağına, oraya gelecek arkadaşlar da Birinci Mecliste otursunlar. Birinci Mecliste toplu olarak bulunmasını bhusus Anayasadaki Cumhurbaşkanının Meclisi fesih salâhiyetinden sonra daha yerinde bulmaktayım. Parlamenter sistem diyoruz, arkadaşlar. Anayasada kabul edilen bir hükme göre dışardan Bakan seçme salâhiyeti var. Biz bize benzeriz deriz. Bu mevzu üzerinde, İstanbul'da 1 - 2 gazetede mebuslardan Vekil olmazsa daha iyi olur, mebuslar kıskandıkları için bu hakkı vermiyorlar, dışardan Bakan seçilmelidir şeklinde yazılar çıktı. Bu iş bir kıskanma işi falan değildir. Bu tarihî tecrübelerin mahsulüdür. Dışardan Bakan seçilirse yalnız Meclise karşı sorumlu olacaktır. Bu büyük bir eksiklikler ve yanlışlıktır. Hariçten seçilen Bakan, milletvekilliğinden Bakan olan Bakandan daha fazla cesaret sahibi olamaz. Hiçbir zaman bunun kadar vazife göremez.

Teknik bilgiye gelince : Bakanlar teknisiyen olacak değildir. Umumî bilgiye sahibolacaktır. Umum müdür ve müsteşarlara karşı bir hakem rolü oynayacaktır. Bizim sistemimiz sistemî değildir ki bu usulü almıştır, yani bir eski Kırallık müessesesinden gelen müessese gibi... Buna benim aklım ermedi. Benden evvel konuşan çok muhterem arkadaşım Fahri Belen'in bir görüşüne görüşlerimi arz edeceğim. Yine sisteme dayanıyorum. Parlamenter sistemde, Bakanlar Başbakanın mesuliyeti altındadır. Hattâ Vakıflar Genel Müdürlüğünün Başbakanına bağlı olması bahis konusu olurken, bir Genelkurmay Başkanının Milli Savunma Ba-

kanlığına bağlı olmayıp Başbakanlığa bağlanmasını fazla gördüm; fazla görmedim, işin yürümesi bakımından yerinde görmedim. Muhterem arkadaşlar, Başbakan Devletin umumî politikasından mesuldür. Bakanlar kendi branşlarına taallük eden politikadan mesuldürler. Ve her Bakan Mecliste itimat reyi isteyebilir, itimat reyi alır, ademiitimat reyi alır. Başbakan umumî politikadan mesul, Genelkurmay Başkanı ordunun talim ve terbiyesi ile meşgul olacaktır. Böyle olunca ordu bütçesini Mecliste müdafaa eden bir Bakan dururken, Genelkurmay Başkanının Başbakanlığa bağlı olması Parlmenter rejimle kabili telif değildir. Bu hususta bana Amerika'dan bahsederlerse, Amerikan sistemi Türk sistemine uymamaktadır, bunu hatırlatırım.

Arkadaşlar, İktisadî Devlet Teşekkülleri diye bir müessesemiz vardır. Bunlar her şeye rağmen, İktisadî Devlet Teşekkülü olarak kalacak ve gelişecektir. Bunların döner sermayesi, 22 milyarı aşmaktadır. Bu muvazenei umumiye bütçesinden kabarık bir yekündür. Böyle olduğu halde, Anayasada bunların murakabesi hakkında bir tek kelime yoktur.

Yeni Anayasa, bir taraftan ferdi hürriyeti sağlamakta, fakat diğer taraftan da geçmiş yılların aksine idarî, baskıyı artırmaktadır. Bu bir gerçektir. Bu bakımdan, yeni Anayasaya göre, bundan sonraki idarelerin başına geçecek işleri bakanlarına mühim vazifeler düşecektir.

Arkadaşlar, ben, insan haklarına taallük eden maddeleri fazla kalabalık, fazla uzun gördüm. Birtakım haklara karşılık vazifeler olması gerektir. Şahıslara yalnız haklar verilmiştir, vazifeler tadadedilmiştir. Fert için de öyledir, bunun için de böyledir. Böyle eksik prensipleri vardır, bir hak veriliyor. Vatandaşın okuması için Anayasada okumayı kolaylaştıracak tek bir kelimeye tesadüf edilememektedir.

Daha fazla konuşarak vaktinizi almak istemiyorum. Maddeler üzerinde daha çok konuşacağım. Anayasa Komisyonu fevkalâde çalışmıştır, kendilerine teşekkür etmek bir vazifedir. Yalnız bu kadar büyük, bu kadar çeşitli maddeleri sinesinde taşıyan bu Anayasada bir tek muhalefet şerhi bulunmayışını bir anlayıştan ziyade, bir kanaate bağladım ki, bunu

Kuvvetten ziyade bir zayıf alâmeti sayarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Alp Kuran.

ALP KURAN — İkinci Cumhuriyetin sayın kurucuları; dünden itibaren atalarımıza karşı, çocuklarımıza ve torunlarımıza karşı, kısaca tarih içinde milletimize karşı büyük bir sorumluluk duygusu altında İkinci Cumhuriyetin Anayasa tasarisını müzakereye başlamış bulunuyoruz. Bir yandan atalarımız ve bir yandan da gelecek nesillere karşı borçlu bulunduğumuz tarihi bir görevi yerine getirirken, bugün önümüzde bulunan mesele şudur : 27 Mayıs ihtilâli ile tasfiye edilen zihniyetin ve rejimin yerine ne gibi prensipler koyacağız? İkinci Cumhuriyetin siyasî rejiminin karakteristik vâsıfları neler olacaktır?

Takdir buyurursunuz ki, bu soru çok önemlidir. Çünkü Türk milleti, bundan böyle uzun yıllar, inşaallah yüz yıllar, bu soruya verilecek cevaba göre idare edilecek; Türk milletinin yaşama şekli ve şartları, mutluluğu veya ıstırapı, gelişmesi veya geriliği bu sorunun yeni Anayasada verilecek cevabına bağlanacaktır. İşte böyle önemli soruya cevap teşkil edecek olan yeni Anayasamızı hazırlarken, her şeyden önce, 28 Nisan olayları ve 27 Mayıs İhtilâlinin yapıış sebepleri üzerinde durmak lâzımdır. Nitekim, Amerika Birleşik Devletleri İstiklâl Beyannamesinde de ifadesini bulduğu üzere, bütün dünya tarihi göstermektedir ki, huzur, refah ve saadet içinde yaşayan bir millet, müesses bir hükümeti devirmek temayülünde değildir. Bütün dünya tarihi göstermektedir ki, her ihtilâlin mutlaka yapıış sebepleri vardır. Ve bunlar, ciddi, haklı sebeplerdir. Bunun yanında, her ihtilâle bir memlekette bâzı ilkeleri, bâzı prensipleri ve bâzı yaşama şartlarını değiştirmek ve yenilerini getirmek üzere yapılmaktadır.

Binaenaleyh, biz de yeni Anayasayı tedvin ederken, 27 Mayıs İhtilâlinin niçin ve neyi gerçekleştirmek için yapıldığını hassasiyetle göz önünde bulundurmamak mecburiyetindeyiz. Çünkü, hukuk ve siyaset ilmine göre, meşru bir ihtilâl hükümetinin meşruiyetini devam ettirebilmesi ancak ihtilâl hükümetinin ihtilâl yapıış sebeplerine bağlı kalmasıyla, bu sebeplere sadakat göstermesiyle mümkündür. Bir ihtilâl hükümeti, bu sebeplerden uzaklaştığı ve ihtilâlin yapıış sebeplerine ihanet ettiği takdirde, siyaset ilminde, hukuk ilminde o milletin gene aynı prensipler, gene

aynı sebepler adına yeni bir ihtilâl yapması meşrudur, hakkıdır ve böyle bir ihtilâlin yapılması mukadderdir. Binaenaleyh, bugün siyasi iktidarı bilfiil elinde bulunduranlar, bugün yeni Türk Anayasasını hazırlayanlar, yani bizler 2'nci Cumhuriyetin Anayasasında 27 Mayısın yapılışı sebeplerini ve ilkelerini gerçekleştirmek zorundayız. Nelerdir 28 Nisan olaylarını, 27 Mayıs devrimini yaptıran sebepler? Nelerdir 27 Mayıs ihtilâlinin gerçekleştirmek istediği prensipler? Bunu bir tek cümle ile özetlemek mümkündür.

Türk milletinin asgari ve yegâne yaşama şartı olan Atatürk devrimlerini, bir daha hiç kimsenin el ve dil uzatamayacağı bir şekilde memleketimize yerleştirmek. Atatürk düşmanlarını Türk siyasi hayatından kesin olarak tasfiye etmek.

Bu sözlerden sonra, belki denebilir ki, bir de demokrasi vardır, 27 Mayıs İhtilâli, asıl demokrasiyi gerçekleştirmek için yapılmıştır. Fakat yüksek mâlûmunuzdur ki, Atatürk devrimleri içinde demokrasi bizatihi mevcuttur. Atatürk devrimleri demokrasinin kendisidir ve Türkiye'de Atatürk devrimleri olmaksızın, demokrasiyi ne düşünmeye, ne de gerçekleştirmeye imkân vardır. (Bravo sesleri)

İkinci Cumhuriyetin sayın kurucuları; bu memlekette bir Anayasa yapılırken, hiç şüphe yoktur ki, bu milletin içinde bulunduğu içtimaî şartları dikkatle göz önünde bulundurmak lâzımdır. Bir Anayasa tedvin edilirken, hiç şüphe yoktur ki, iktisadî, siyasi, tarihî, psikolojik ve kültürel bin bir çeşit faktörü hassasiyetle nazarı dikkate almak lâzımdır.

Ancak, bu binbir çeşit faktör içinde bir tanesi vardır ki, bilhassa Türkiye'de özel bir önem taşımaktadır. O da, Millî tarihimizdir. Filhaka çok değerli Anayasa Komisyonu da gerekçesinin başında, meselelerimizi millî tarihimiz açısından izah eden ve millî tarihimiz bakımından Anayasayı inceleyen bir pasaja yer vermiştir. Çünkü, Anayasa yaparken karşısında bulunduğumuz birçok soruların kesin cevaplarını Türk milletinin istikbalini, istiklâlini ve yükselmesini ilgilendiren temel meselelerin kesin hal tarzlarını millî tarihimiz bizatihi ihtiva etmektedir. Ve Atatürk'ün verdiği, millî tarihimizin verdiği kesin cevapların dışında bugünkü meselelerimizi halletmeye ve Türk milletini kurtarmaya kanaatimize imkân yoktur.

Kanaatimce, şu anda hepimizin zihninde bulunması gereken ve yeni Anayasayı yaparken daima bize hâkim olması iktiza eden şu üç yöneltici soru bütün düşüncelerimize hâkim bulunmaktadır.

Birincisi; Türkiye Dünya devletleri arasında, millî bir devlet olarak, mevcudiyetini ve bağımsızlığını en iyi şekilde hangi siyasi rejim içinde muhafaza ve devam ettirebilir? İkincisi; Türk milletinin en kısa bir zamanda en ileri milletler seviyesine çıkması, ulaşması hangi siyasi rejim içinde mümkün olabilir?

Üçüncüsü; bu vatanın istisnasız bütün evlâtları hangi siyasi rejim içinde daha iyi bir şekilde, en iyi ve en insanî yaşama şartlarına ulaşabilir, yaşayabilir?

Bu üç soruya vereceğimiz cevaplar tıpkı Büyük Atatürk'ün verdiği cevaplar gibi olacaktır, onlarla aynı olacaktır.

Filhakika, biraz önce, bugün önümüzde bulunan temel meselelerin kesin hal tarzları millî tarihimiz içinde, bizim başkaca türlü cevap veremeyeceğimiz bir şekilde, bizatihi mevcuttur, demıştır. Bu sebeple, millî tarihimize bakmak lâzımdır, demıştim.

Binaenaleyh, yukarda kendi kendimize sorduğumuz üç yöneltici ve temel sorunun cevaplarını araştırırken, gene millî tarihimize bakmak ve Türkiye'de demokrasinin ne şekilde gerçekleşmesi gerektiğini millî tarihimizden istihraç etmek icabeder, kanaatindeyim. Gerçi demokrasi mücadelesini Cumhuriyet tarihinden başlatmak mümkün değildir. Gerçi yurdumuzda demokrasi mücadelesi Osmanlı İmparatorluğu devresinde başlamıştır ve bunun başlangıç tarihi olarak Birinci Meşrutiyeti almak mümkündür. Fakat bugün, Yüksek Heyetinizin, İhtilâl Hükümetinin, Türk gençliğinin ve Türk milletinin Türkiye'de gerçekleştirmek istediği demokrasinin prensipleri ve temelleri doğrudan doğruya İstiklâl Harbinde, Atatürk'ün devrimlerinde mündemiç bulunmaktadır. İstiklâl Savaşı ile, bugün Türkiye'de gerçekleştirmek istediğimiz demokrasi arasında bir münasebet kurmamaya çalışırken, Atatürk devrimleri ile demokrasi arasındaki bağları incelerken, acaba Atatürk devriminin başlangıcını hangi tarih olarak almak lâzımdır. Bazı değerli âlimler ve yazarlar, Atatürk devriminin başlangıcını Cumhuriyetin ilânına veya hilâfetin ilgasına bağlıyorlar. Fakat

Atatürk devriminin başlangıcı olarak bu tarihleri kabul etmek kanaatimce doğru değildir. Bunun yanında, eski devirde maalesef gördüğüm bâzı şahıslar Mustafa Kemalî Atatürk'ten ayırmışlar, İstiklâl Savaşı Kahramanı olarak Mustafa Kemalî övmüşler, bu karşılık, devrimlerin yaratıcısı Atatürk'ü yermişlerdir. Bu ayırma şüphesiz, çarpık bir zihniyetin, sapık bir zihniyetin, milliyetsiz bir zihniyetin ifadesidir. Zira Atatürk devrimlerini İstiklâl Savaşından asla ayırmaya imkân yoktur. Atatürk devrimleri, Atatürk'ün, 19 Mayıs 1919 da Samsun'a ayak basması ile başlayan ve gelişen hareketlerin kaçınılmaz bir sonucudur. Filhakika Atatürk, 19 Mayıs 1919 da Samsun'a ayak bastığı zaman, hattâ Sayın General Ali Fuat Cebesoy'un bir yazısında işaret ettiği gibi, daha İstanbul'da iken, kafasında şu soru ile Anadolu'ya geçmiş ve icraata başlamıştır: Türkiye nasıl kurtarılabilir?... Türkiye şerefli bir millet olarak nasıl yaşayabilir? Gerçi Türkiye nasıl kurtarılabilir, sorusu, Atatürk'ten önce, Osmanlı İmparatorluğu zamanında da birçok kimseler tarafından, meselâ büyük mütefekkir Prens Sahahattin'in eserinin adı budur, sorulmuştur. Gerçi düşman işgali altında bulunan Türkiye'de birçok Türk münevverleri tarafından Türkiye nasıl kurtarılabilir, sorusu gene sorulmuştur.

Ancak Atatürk'ün bu soruya verdiği cevap herkesinkinden farklı olmuştur. Nitekim yabancı devletler Türk milletini yıkmak, Tür ata yurdunu taksim etmek emeliyle memleketimizi işgal ettikleri zaman, Atatürk düşman istilâsından milleti kurtarmak için şu formülü bulmuştu: 21 - 22 Haziran 1919 gecesi bu milletin ne şekilde kurtarılabilceği sorusunun cevabını Anayasada şu şekilde dikte etmiştir: Millet in istiklâl ve istikbalini, yine milletin azmi ve kararı kurtaracaktır. Bunu gerçekleştirmek için 1919 Temmuzunda toplanan Erzurum Kongresinde «millî iradeye müstenid bir şûra tesisini veya kuvvetini iradeyi milliyeden alacak bir Hükümet teşkilini» teklif etmiştir. İşte Atatürk devrimi bu suretle ve İstiklâl Savaşı ile birlikte başlamıştır.

Filhakika, mühterem arkadaşlarım, milletin azmi ve kararı, iradeyi millîye, millî bir şûra tesisini, bütün bunlar şüphesiz demokrasinin ilk ve temel prensipleridir. Bu prensipleri kabul ettikten sonra, bu prensiplere müsteniden Türk milleti istiklâlini kazandıktan sonra, Türk milletin

hâkimiyet hakkından vazgeçmesine veya bu hakkı bir başka makamla paylaşmasına, şüphesiz, artık imkân yoktur. Millî hâkimiyet prensibi bir ke-re ortaya atıldıktan sonra, Türk milleti İstiklâl Savaşını bir yandan dış düşmana öte yandan saltanat ve hilâfete karşı hâkimiyetini tek başına eline geçirdikten sonra artık bütün Atatürk devrimlerinin ardarda yapılmasını, bu olayın tabii ve kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Nitekim millî hâkimiyet prensibi, bizatihi bünyesi itibariyle, saltanat ve hilâfeti ilga eder mahiyettedir ve ilga edilmiştir. Böylece, millî hâkimiyet prensibinin mahiyeti icabı, ilk defa Saltanat ilga edilmiştir. Saltanat ilga edilince, arkasından hilâfetin ilgası zarurî idi. Çünkü, malûmu âlinizdir ki, İslâm hukukunda ve Osmanlı İmparatorluğunda bu iki müessese birbirinden ayrılmaz bir bütün idi. Birisi gidince, diğ erinin de gitmesi mukadderdi. Bunun yanında diğer devrimler vardır ki, bu devrimlerin yapılması da, Türkiye nasıl kurtarılabilir, nasıl yaşayabilir sorusuna cevap idi. Türkiye'nin medenî milletler seviyesine ulaşması için zarurî idi. İşte bu z arurettir ki, bu devrimlerin yapılması kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Mühterem arkadaşlar, böylece, bugün Türkiye'de gerçekleştirmek istediğimiz demokrasi rejiminin ilk temel prensibi, yani millî hâkimiyete, halk hâkimiyetine müstenid demokrasi idaresinin temelleri, İstiklâl Savaşı ile birlikte, Atatürk tarafından atılmıştır.

Ancak, bu noktada çok önemli başka bir tarihî olayı da dikkatle göz önünde tutmak lâzımdır: Türkiye'de, İstiklâl Savaşı ile birlikte, kaçınılmaz bir zaruret olarak millî hâkimiyet prensibine müstenid bir demokrasi rejimine gidilirken, zamanın Hükümeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, «iki halk hâkimiyeti rejiminden, iki demokrasi şeklinden Türkiye'de hangisi gerçekleştirilmelidir? Hangisi benimsenmelidir?» problemi ile karşışarşıya kalmıştır. Filhakika, yüksek malûmunuzdur ki, o tarihlerde, bir komşu memlekette, klâsik Batı demokrasisinin yanında, yeni ilkelere dayanan başka bir demokrasi tarzı, başka bir demokrasi tipi ortaya atılmış bulunuyordu. Komşu memleketteki bu yeni demokrasi tipi, Marksizme dayanmakta idi. Batı demokrasisinin sahte demokrasi olduğunu ileri sürmekte, gerçek hürriyet yalnız bizim demokrasi tarzımızda mevcuttur iddiasında bulunmakta idi.

Şimdi, acaba Millî Mücadeleyi yapan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, bu iki demokrasi anlayışından ve rejiminden hangisini tercih edecekti? Klâsik Batı demokrasisini mi, yoksa yeni Doğu demokrasisini mi benimseyecekti? Bu soruya bugün cevap vermek kolaydır. Fakat bir de o zamanın şartlarını dikkat nazarda tutmak lâzımdır. Yüksek malûmunuz olduğu veçhile, Batı o tarihlerde Birinci Dünya Savaşının galip Devletleri tarafından temsil ediliyordu. Batı, o tarihlerde, milletimizi yok etmek isteyen, kendisi ile ölüm kalım savaşı yaptığımız bir düşman idi. Batı devletleri, meselâ bir Lyod George'un bir Clémenceau'nun ağzından, Türkleri «gayrimedenî» olarak vasıflandırıyor, «Türkler nerelerden geçtilerse oraları göle çevirdiler» diyor, Amerika'daki kızilderililerle aynı muameleye tâbi tutmak istiyorlardı. Türkleri Amerika'da kızıl derililere yapılan muameleyi yapalım, Türkiye'de medeniyeti ihya edelim diyorlardı. Öte yandan, sözünü ettiğimiz komşu memleket, yani Sovyet Rusya, Türk milleti bütün bir batı âlemine karşı ölüm, kalım savaşı verirken, bize dost elini, yardım elini uzatan yegâne Devlet olarak ortaya çıkıyordu. İstiklâl Savaşında bize yardım ediyordu.

Binaenaleyh, İstiklâl Savaşı sırasında ve yeni rejim kurulurken, karşımızda bulunan soru şu idi - Bizi imha etmek, bizi yoketmek isteyen Batılı devletlerin siyasî rejimini ve demokrasi şeklini mi benimsiyecektik? Yoksa, bize dost elini, yardım elini uzatan komşu devletin siyasî rejimini ve demokrasi anlayışını mı tercih edecektik? Nitekim bu soru, o zamanın zabıt ceridelerini incelediğimizde görürüz ki, o zaman da ortaya atılmış, «Batı mı, Doğu mu?» denildiği anda, Türkiye Büyük Millet Meclisinden yükselen bâzı sesler «Doğu, Doğu» diye haykırmışlardır.

Muhterem arkadaşlarım; Atatürk'ün büyük dehası bir kere de işte bu noktada, bu soru karşısında kendisini göstermiştir : O büyük insan, o büyük milletperver, Türk milletinin istiklâliyi ve mevcudiyetini ancak düşmanın siyasî rejimini benimsemek ve gerçekleştirmek suretiyle muhafaza ve idame ettirebileceğini, tam bir isabetle görmüştür. Böylece, Büyük Atatürk, dost elini uzatan Devletin siyasî rejimini değil, fakat milletimizi yoketmek isteyen düşmanın siyasî rejimini Türkiye'de gerçekleştirmeye çalışmış ve bu yolda yürümüştür. Niçin bu yolda yürümüştür? Bugünkü Bolşevizmin emperyalist ha-

reketlerini gördükten sonra bu soruya cevap vermek gayet kolay. Macaristan olaylarını gördükten sonra bu soruya cevap vermek gayet kolay. Fakat, bir de o zamanın şartlarını düşünmek lâzımdır. Rusya'da o tarihlerde rejim daha iyice oturmamıştı, emperyalist gayeleri daha belli değildi. Bütün bunlar ve rejimin gerçek mahiyeti, Doğu'daki demokrasi iddiasının vâridolmadığı bugün anlaşılmalıdır.

Muhterem arkadaşlar, görülüyor ki, bugün yine Atatürk'ün yürüdüğü yoldan yürümek ve Türkiye'de Batı demokrasisini gerçekleştirmek zorundayız. Fakat demokrasinin esası ve onu diğer rejimlerden ayıran özü nedir? İlim adamlarının belirttiği üzere, demokrasinin özü hürriyettir. İnsana ve onun hürriyetine saygı duygusudur. Her ferdin insanca yaşamasıdır. Bir insanın hür olabilmesi, şerefle yaşaması ise ancak içinde bulunduğu toplumun, içinde bulunduğu milletin hür olması ile mümkündür. Esir bir millete mensup bir ferdin hür ve şerefle yaşaması elbette mümkün değildir.

Muhterem arkadaşlar, bugün memlekette Batı demokrasisini gerçekleştirmek isterken, milliyetçilik prensibine bağlı olmak lâzımdır. Atatürk bunu yapmıştır, milliyetçiliği daîma esas almıştır. Binaenaleyh, biz yurdumuzda milliyetler esasına dayanan Batı tipi demokrasiyi gerçekleştirmek zorundayız. İşler bu noktaya gelince, bir hususu daha göz önünde bulundurmak lâzımdır: Batı demokrasisi uzun bir tarihî maziye sahiptir. Yüz yıllar zarfında Batı demokrasisi mütemadiyen şekil değiştirmiştir. Bugün uygulanmakta olan Batı demokrasisi artık 18 nci 19 ncu asırlar demokrasisinin aynı değildir. Filhâkika bugün Batılı müellifler, Batı demokrasisini iki ad altında toplamaktadır. Birisi, klâsik demokrasi'dir ki, başlangıçtan aşağı - yukarı Birinci Dünya Harbi sonuna kadar tatbik edilen demokrasi şeklindedir. Bu birinci devrede, Batı demokrasisi mücerret bir vatandaş düşünmüştür, onun içtimaî durumu ile ilgilenmemiş, bu mücerret vatandaşa sadece kanun önünde şekli bir eşitlik, şekli hak ve hürriyetler tanımıştır. Ancak zamanla ve çeşitli âmillerin tesiri altında anlaşılmalıdır ki, sadece kanun önünde eşitlik ve şekli hak ve hürriyet fazla bir mâna ifade etmez. Tasavvur buyurunuz ki eski Anayasamızda hüküm vardı, her Türk vatandaşı 30 yaşını bitirince mebus se-

çilmek hakkını haizdi. Seçim Kanunu ise seçilebilmeyi okumayazma şartına bağlamıştı. Şimdi, bir köy düşünelim; hiçbir yerle irtibatı yoktur, köyde okul da yoktur. Vatandaşlar okumayazma inkânından mahrumdurlar. Elbetteki burada oturan vatandaşların seçilme hakkı fiilen olmaz. Vatandaşın seçilme hakkından istifade edebilmesi için o köye mutlak surette okul yapılması lâzımdır. Aynı şekilde, bir vatandaş kabiliyeti nispetinde yüksek tahsile varmaya kadar, tahsil yapmak imkânına sahip bulunmalıdır. Fakir bir köylü vatandaş, ulaştırma vasıtaları da yoksa, köyünde mahsurdur. Mektebi onun ayağına kadar götürmek lâzımdır. Demek istiyorum ki, Devlet, her vatandaşın maddî ve mânevî varlığını âzamî derecede geliştirmek imkânını sağlamalıdır. Bu imkânları sağlamadığı içindir ki, Türkiye'de her yıl âlim olacak belki yüzlerce insan heba olup gitmektedir. İşte bu gibi meseleler, Batı'da, klâsik demokrasiden sosyal demokrasiye geçilmesini zarurî kılmış; ve bu suretle klâsik mânadaki hak ve hürriyetlerin yanında birtakım sosyal haklar ve iktisadî hürriyetler vatandaşlara tanınmıştır. Bu hak ve hürriyetlerin tanınması yalnız insanların daha insanea yaşamalarını mümkün kılmak için değil, yalnız müşahhas insanları nazarı itibara almak için de değildir. Bu sosyal hak ve hürriyetlerin tanınıp gerçekleştirilmesinin, ayrıca ve bilhassa aşırı cereyanları önlemek gibi, bilhassa Türkiye'miz için, hayatî bir fazileti de vardır.

Filhakika arkadaşlar, yeni Anayasa tasarısının milletimize getirdiği en önemli yenilik, kanaatimece, sosyal ve ekonomik hak ve hürriyetlerdir. Bugüne kadar memleketimizde şekli hürriyetler meselesi bir türlü halledilemediği için, İkinci Meşrutiyetten beri bütün siyasî mücadelede, basım hürriyeti var mıdır, basım hürriyeti yok mudur? Toplanma hürriyeti var mıdır, toplanma hürriyeti yok mudur? gibi şekli hürriyetler meselesine munhasır kalmıştır. Bu şekli hürriyetler meselesi bir türlü halledilmediği için, Cumhuriyet devrinin bir kısmı hariç, memleketimizin gerçek içtimâî dertleri üzerine eğilmek ve halletmek imkânı bulunamamıştır. Bu şekli hürriyetler kavgası yüzünden, Türk aydınları, memleketin içtimâî meselelerini araştırmak ve halletmek imkânını bulamamışlardır.

Muhterem arkadaşlarım, Anayasa projesi, şekli hürriyetleri hallettikten sonra, sosyal hak ve hürriyetleri de bünyesine almak suretiyle zannediyoruz ki, Türkiye'nin artık gerçek dertlerine eğilmek imkânını bizlere bahşetmiştir. Sosyal hak ve hürriyetlerin önemi nedir? İstiklâl Savaşından örnek verdik, Atatürk'ü yadettik, niçin o zaman ki düşmanlarımızın rejimini benimsediğimizi söyledik. Sosyal hakların ve hürriyetlerin memlekette gerçekleşmesi, aşırı sol cereyanların önlenmesi ve Türkiye'ye komünizm sızmalarının önlenmesi için bir zaruret olarak kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu konuda bir örnek vermek isterim :

Komünist bir devletin dışişleri bakanı İngiltere'ye gidiyor, orada ferde tanınan sosyal hak ve hürriyetleri gördükten sonra, ki İngiltere'de her insan, insanea yaşamak hakkına sahip, hangi meslekten olursa olsun, muayyen yaştan sonra emekliliğini alıyor, hastalanırsa Devlet bakıyor, kimsesiz çocukları koruyor, her vatandaşa asgari geçim şartını sağlıyor. Bütün bunları görünce dışişleri bakanı demiştir ki : «Bizim burada yapacak bir işimiz yok. En son İngiltere'ye geleceğiz.» Böylece, arkadaşlar, sosyal haklar komünizmin panzehiridir.

Muhterem arkadaşlar, Türk milletinin mevcudiyetinin idame ettirilebilmesi, dün olduğu gibi, bugün de Marksizm ideolojisine, Marksizm demokrasisine karşı, Batı demokrasisinin işler hale gelmesini temin etmekle, sosyal hak ve hürriyetleri tanımakla mümkündür. Çünkü Marksizmin icrayı tesir ettiği muhit, yüksek mâlûmunuzdur, içtimâî sefaletin, ferdi sefaletin hâkim olduğu muhitlerdir. Bu bakımdan İkinci Cumhuriyet Anayasa tasarısında, bu şekilde Batı demokrasisinin en ileri merhalesinin benimsenmiş bulunması sayıyı şükrandır. Bu Atatürk prensiplerine tamamen uygundur.

Şimdi millî tarihimizin ışığı altında doğrudan doğruya İkinci Cumhuriyet Anayasamız üzerine eğilebiliriz. Her şeyden önce, tasarıda bendenizi son derece üzen bir noktaya işaret etmek isterim. Filhakika 27 Mayıs devrimi Atatürk adına yapılmıştır. Atatürk devrimleri bizatihi demokrasinin kendisidir. Halbuki elimizdeki tasarının birinci ek maddesi, Atatürk'ün zamanında çıkan bazı kanunları, Anayasa Mahkemesinin yetkisi dışında, kazai murakabe dışında bırakmıştır ki, bundan da şöyle bir mâna çıkması muhtemeldir :

Bu kanunlar kazai murakabe dışında bırakılmakla, bunların Anayasaya aykırı, demokrasiye aykırı kanunlar oldukları belirtilmiş oluyor mu? Bu kanunları, bu şekilde kazai murakabenin dışında bırakılmak suretiyle, aşağı yukarı, Atatürk devrimlerini gerçekleştiren kanunları demokrasiye aykırı kanunlar olarak almış oluyoruz. Bu aslâ varit değildir. Bunun böyle olmadığını ben komisyonda bulunan çok sayın ilim adamlarından öğrenmiş bulunuyorum.

Bu 2 nci ek maddenin Anayasa tasarısında yer alması elbette doğru olmamıştır. Atatürk devrimlerini gerçekleştiren kanunların Anayasaya aykırı, demokrasiye ilân edilmesi elbette doğru değildir. Bu kanunlar 2 nci ek maddede zikredilmese ve kazai murakabe dışında bırakılması dahi, Anayasa mahkemesi elbetteki bunları Anayasaya aykırı kanunlar olarak ilân etmiyecektir. Böyle bir endişe duymaya mahal yoktur. Böyle bir endişe duyulsa dahi, meselâ 2 nci ek maddede yer alan Tevhidi tedrisat kanununun, kanaatimece mühim bir kanundur, temel hükümlerini öğretim hürriyeti ile ilgili maddede Anayasa metnine koymak çok daha doğru bir hareket olurdu. Bu bakımdan ek maddenin bilhassa Anayasa tasarısından çıkarılmasını ve tasarı metninde gerekli maddelerde değişiklik yapılmak suretiyle, demokrasinin kendisi demek olan Atatürk devrimlerinin demokrasi dışı olarak ilân edilmemesini bilhassa Heyeti Umumiyenizden rica ediyorum. Bunun yanında bu Anayasaya 27 Mayıs İnkılâbının espirisini ruhunu aksettirmek icabeder. Bu bakımdan Anayasanın kanaatimece bir başlangıç ihtiva etmemesi, büyük bir eksikliktir. Tasarıda Atatürk devrimlerine, 27 Mayıs'a bağlı bazı ifade eden bir dibacenin bulunması gerekirdi.

Gerçi dibaceler, yüksek malûmunuz olduğu veçhile hukukî bir değer taşımazlar. Fakat bunların daha ziyade mânevi ve psikolojik değerleri vardır. Bu mânevi ve psikolojik değerine binaendir ki, yeni Anayasamızın dibacenin olması lâzımgelir. Zaten komisyonda bu ciheti kabul etmiş bulunmaktadır.

Dün Sayın Komisyon Başkanının da belirttiği gibi, tarihî gelişmesi itibariyle Batı demokrasisi milliyetçilik esasına dayanır. Atatürk devrimleri de, Millî Mücadeleden, Misakı Millîden itibaren milliyetçilik esasına istinat ettirilmiştir. Gerekçede milliyetçiliğe dokunan birçok nokta vardır. Fakat ben'deniz, tasarının mü-

nasip bir yerine bir madde halinde - Türk milletinin, Türk Hükümetinin milliyetçi olduğu - kaydının konulmasını şahsan çok arzu ederim ve zaruri bulurum. Hattâ diyebilirim ki, Atatürk'ün ruhu adına böyle bir maddeyi koymakta bizim için bir borç, mutlâk bir zaruret vardır.

Tasarıda, söylediğim gibi, en önemli kısım sosyal hak ve hürriyetlerdir. Bâzi arkadaşlar, bu sosyal hakları noksan bulmuşlardır. Bâzi arkadaşlar ise liberalizme aykırı olduğunu ifade etmişlerdir. Bilhassa basında, bazı yazarlar, sosyal hakları bir parti doktrinine benzetmişlerdir ki, hatalıdır. Filhâkika sosyal haklarla her vatandaşın müreffeh, mesut, güvenlik içinde insanca yaşaması temin edilmek istenmiş, sosyal haklarla gelecek iktidarlara nihai hedef gösterilmiştir. Bütün vatandaşlara, insanca yaşama, güvenlik içinde yaşama imkânı temin edilmek istenmiştir. Bunların siyasi veya iktisadî doktrinlerle bir ilgisi yoktur. Bunlar nihai hedeflerdir. Bu hedeflere bir siyasi parti isterse Adam Smith'in doktrininden mülhem olarak varmak yolunu tutar. Bir başka parti aynı hedeflere Devletçi bir programla, bir diğeri neo - liberal veya sosyalist bir programla varmak isteyebilir. Gaye her vatandaşın insan gibi yaşamasının sağlanmasıdır. Binaenaleyh sosyal hak ve hürriyetlerin, doğrudan doğruya hiçbir siyasi parti programı ile veyahut bir iktisadî doktrinle ilgisi yoktur. Bunlar ileride varılacak birtakim nihai hedefler ve prensiplerdir.

Bir de, Anayasa müessesesi olarak yeni ihdas edilen İkinci Cumhuriyet Meclisi üzerine bir nebze durmak isterim. Muhterem arkadaşlarımı Türkiye'de Türk gençliği, Türk aydınları, Türk ordusu Atatürküdür. Türkiye'de diktatörlük kurmanın yegâne şartı 1950 den sonra şu idi; Atatürk düşmanlığı yaratmak. Türk gençliği, Türk ordusu oldukça yeni bir diktatörlük kurmak imkânı sağlanamaz.

27 Mayıs İhtilâli Atatürk Devriminin yeni bir zaferi ise, ismi üstünde ihdas edilen İkinci Cumhuriyet Meclisi Atatürk devrimlerini ve Türkiye Cumhuriyetini korumaya elverişli ve müessir bir bünyeye mazhar kılınmalıdır. Tasarıda, bunu sağlamak üzere, Cumhuriyet Meclisine seçilecek olan üyeler için yüksek tahsil şartı konulmuş bulunmaktadır. Burada ara-

nan yüksek tahsil şartının, artık bir faydası yoktur. Siyaset ilminde, seçilenden ziyade seçmenin kim olduğuna, mebus adayının kime hitabettiğine bakmak lâzımdır. Seçme hakkını haiz olanlar yalnız gerici ise, Meclis de gerici olacak; devrimciler olursa, Meclis de devrimci olacaktır. Şu halde, seçmenin lise mezunu olması şartını koyduğumuz takdirde ikinci Meclisin âzaları daha çok devrimciler teşkil edecektir.

Bu sebeple seçilecek insanlarda birtakım yüksek tahsil şartları aramak hiçbir fayda sağlamayacaktır. Malûmunuz bundan evvelki Mecliste yüksek tahsilli birçok kimseler vardı. Fakat bunlar Atatürk devrimlerine ihanet etmekten aslâ çekinmemişlerdir. Bu bakımdan, Cumhuriyet Meclisinin vazifesini daha uygun bir şekilde görebilmesi için daha müessir kılınmasını ve Atatürk devrimlerini koruyucu bir hale getirilmesini bendeniz şahsen temenni ediyorum.

Tasarının tümü üzerinde konuşurken, son olarak, yeni ihdas edilen her müessese ve hükümleri teker teker incelemeyi bir yana bırakarak, tasarının tüm olarak en büyük özelliği üzerinde de bir nebze durmak isterim. Tasarının gerekçesinde belirtildiği üzere, komisyonun çalışmalarına esas ve temel olarak, İstanbul Üniversitesinde hazırlanan ön tasarı alınmıştır. İlim heyetinin hazırlığı bu ön tasarının özellikleri nedir? Bu ön tasarı muhterem arkadaşlarım, 27 Mayıs İhtilâlinde sonra ve ihtilâlin etkisi altında yapılmıştır ve her yeni Anayasa gibi eski rejime karşı bir aksülâmel ifade etmektedir. Dünya tarihinde istisnasız görülmüştür ki, her yeni Anayasa, bir evvelki rejime karşı bir tepki olarak doğar. Bu, değişmez bir kaidedir. Meselâ Nasyonal - Sosyalizm rejimi Almanya'yı felâkete sürükledikten sonra 1948 Bonn Anayasasında demokrasiyi teminat altına almak için gerekli hükümler konmuştur, gerekli müesseseler ihdas edilmiştir. Fransa'da, 1946 Fransız Anayasası parlamentoyu anarşiye, milleti anarşiye götürmüştü ve yapılan bir darbe neticesi De Goule Anayasası yapılmıştır. Anarşiye karşı bir tepki olarak yapılan bu Anayasa, bu sebeple, otoriter bir karakter taşımaktadır. Binaenaleyh her Anayasanın yıkılan rejime karşı bir aksülâmelin ifadesini, taşıması tabii bir kaidedir. Bizim İstanbul Üniversitesinin hazırladığı ön tasarı bu hususta

son derece ifrata gitmiş, adeta Demokrat Parti zamanında hangi yoldan kanun dışına çıkmış ise, hangi yoldan zedelenmeler olmuş ise, bunların her birine bir tedbir bulunmaya çalışmıştır. Meselâ, ön tasarıda, iki meclis sistemi kabul edildikten sonra, her meclis kendi içtüzüğünü yapar dendiikten sonra, içtüzük kanun değildir diye bir hüküm dahi konmuştur. Niçin? Sayın Hocam Profesör Nail Kubalı'nın başına gelenlerden dolayı. Filhakika değerli hocam Kubalı, 1957 de içtüzük kanun değildir diye bir beyanat vermişti ve bu yüzden vekâlet emrine alınmıştı. İşte bu olayın etkisi altında, ön tasarıda, birtakım hukuki bedahetler dahi madde haline getirilmişti. Şimdi, huzurunuzdaki Anayasa Komisyonunun tasarısında, bu ifrat hükümleri geniş ölçüde budanmış, tahfif edilmiş ki, Ancak buna rağmen, tasarıda birçok lüzumsuz teferruat hükümleri, aksülâmel hükümleri gene de kalmıştır. Yeni Anayasayı tanzim ederken bilhassa Türkiye'nin bugün muhtacolduğu, yapmak ihtiyacında bulunduğu büyük hamleleri nazarı itibara almak lâzımdır. Daima ifade ediyoruz ki, Türkiye içtimai ve kültürel bakımdan geri kalmış bir ülkedir. Büyük hamlelere ihtiyacı vardır. Pinaenaleyh iktisadî içtimai ve kültürel gelişmeleri ve hamleleri köstekliyecek hükümlerin yeni Anayasada bulunmaması lâzımdır. Demokrasinin temeli şudur; Türkiye geri kalmış memleket olması dolayısıyla, dünyanın diğer ülkelerinde de görüldüğü üzere, kuvvetli bir partinin iktidarda bulunmasına mutlak surette ihtiyaç vardır. Ancak, bunun yanında, hukuk devletinin de tam olarak gerçekleşmesi lâzımdır. Muhalefetin hakkını, ferdin hakkını teminat altına aldıktan sonra, muhalefete serbestçe fikirlerini sövlemek imkânı verildikten sonra, artık iktidarları birtakım lüzumsuz kayıtlamalara tâbi tutmanın mânası yoktur. Anayasamızda bilhassa yargı organının bağımsızlığı sağlandıktan, Anayasa Mahkemesi ihdas edildikten sonra, her müesseseyi her hürriyeti en ufak noktalarına kadar tanzim etmek, biraz fazla teferruata kaçmak olacaktır. Filhakika Yüksek Heyetiniz bu şekilde düşünürse ki, bendeniz tasarının teferruata ait bâzı hükümleri olduğu kanaatindeyim, teferruata mütaallik olan hükümleri kaldırmaya karar verirse şu hususu göz önünde bulundurmanızı rica edeceğim. Bir hukuk devletinin ve demokrasinin gerçekleşmesi, her şeyden evvel yargıç bağımsız

sızlığı ile mümkündür. Dün bir işçi lideri arkadaşım bendenize geldi. Anayasada işçi meseleleriyle ilgili hükümler hakkında fikrimin ne olduğunu sordu. Sorularından bir tanesi şu idi. Acaba sendikaların kapatılması hakkında hâkimin hüküm vermesi doğru mudur? Acaba sendikaların kapatılması yetkisi tıpkı siyasî partiler gibi, Anayasa Mahkemesine verilemez mi, dedi. Arkadaşımızın bir işçi lideri olarak duyduğu endişe kanaatimece, İkinci Cumhuriyet Anayasası muvacehesinde tamamen yersizdir. Filhaka bu soruyu ortaya atarken arkadaşımız dünkü iktidar zamanında vukua gelen olayların tesiri altında hareket ediyordu. Çünkü o zaman hâkim bağımsızlığı zedelenmiş olduğu için, iktidarın arzusuna göre karar vermesi ihtimali bulunduğundan, endişe etmekte haklı idi. Ancak bugün adli cihaz kendi işlerinde kendisine bağlı olmak üzere bağımsızdır. Bir sendikanın iktidar tarafından emirle kapatılmasına imkân yoktur, sendika kapatma yetkisini bağımsız mahkemelere bırakmak elbette ki, yerindedir.

Bunun yanında grev hakkını da sordular, dediler ki, acaba 46 ncı maddedeki, «kanunda grev hakkının istisnaları zikredilir» kaydı mahzurlar doğurmaz mı? Grev hakkının topyekûn tanınmamasını mümkün kılmaz mı? Bu endişe de vârit değildi. Yüksek Anayasa Komisyonu, Anayasanın en önemli hükmünü zannedirim ki, şu madde ile koymuştur. «Kanun hiçbir veçhile bir hakkın, bir hürriyetin özüne dokunamaz.» binaenaleyh, kanun koyucu bir hakkı, bir hürriyeti düzenliyeceğim bahanesiyle, iddiasıyla hürriyetin özünü tahribetmek durumuna bundan sonra giremeyecektir. Girdiği takdirde Anayasanın ilgili maddesinin ışığı altında böyle bir kanun Anayasa Mahkemesince elbette iptal edilecektir. Grev hakkının keyfî tahdidi İkinci Cumhuriyette bu suretle mümkün olamayacaktır.

İşte, sözünü ettiğimiz «bir hürriyetin özüne dokunulmaz» hükmü Anayasada yer aldıktan, yargı bağımsızlığı ve Anayasa Mahkemesi kurulduktan sonra, çeşitli hürriyetlerin en ufak teferruatına kadar tanzim edilmesine, meselâ tevkiif şartları basında cevap hakkı gibi hükümlerin Anayasada yer alması lüzumsuzdur. Çünkü bir hakkın, bir hürriyetin özüne dokunan kanunî tedbirler esasen Anayasa Mahkemesince iptal edilecektir. Şu halde, hürriyetleri bu şekilde en ufak teferruatına kadar tanzim

edip, bunları dondurmakta ve şimdiden tahdidetmekte fayda yoktur. Nitekim Batı'da, meselâ Fransa'da Devlet Şûrası kararları ile, doktriner hürriyetler olarak teessüs etmişlerdir. Binaenaleyh, bizde de bâzı hürriyetlerin muhteva ve sınırının doktriner olarak teessüsüne imkân bırakılmalıdır.

Muhterem arkadaşlarımız Anayasaya bâzı hükümlerin ilâvesi, bâzı hükümlerin çıkarılması hususunda birçok şeyler söylenebilir. Bunlar üzerisinde uzun boylu durmak istemiyorum. Yalnız bir Fransız yazarının sözlerini hatırlıyorum. Bu yazar diyor ki: «Anayasalar gerçek siyasî hayatı gizliyen birtakım resmî vesikalardan ibarettir.» Filhaka anayasalar, bilindiği gibi, bir kalıptan, bir şekilden, birtakım mücerret prensip hükümlerinden ibarettir. Anayasa hareketi getirecek olan, bu mücerret prensipleri Devlet hayatında gerçekleştirecek olan siyasî itkidarlardır.

Seçimle işbaşına gelen siyasî partiler bundan sonra, Anayasanın ruhuna uygun olarak Türk milletine ışık tutmalı ve bu Anayasanın ışığı altında Türk milletine hizmet etmelidir. Bütün bu genel mülâhazalar dışında bendeniz Anayasa tasarısını mükemmel bir eser olarak millî tarihimize uygun, millî bir eser olarak karşıladığımı ifade etmek isterim. Değerli arkadaşım Giritli'nin söylediği gibi, bütün temennim odur ki, tasaridaki bu sistematik bozulmadan, bu yapı tahribedilmeden, bu ruha uygun olarak, tasarıda gerekli değişiklikler yapılsın kabul buyuracağımız Anayasa millî bir eser olarak Türk milletine uğurlu ve uzun ömürlü olsun.

Bendeniz buhurunuzda Anayasa Komisyonuna böyle bir eseri vücuda getirmiş olmasından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Muhittin Gürün.

MUHİTTİN GÜRÜN — İkinci Cumhuriyetin Anayasasını büyük bir vukuf ve gayretle hazırlamış bulunan komisyonun sayın üyelerine ben de, diğer arkadaşlarımız gibi teşekkürü bir borç bilirim.

Bir Anayasa hazırlanması için var olduğunda şüphe olmıyan bir zaman içerisinde böyle sine mühim bir vazifeyi başarmak hususunda gösterdikleri şuuru takdir ile karşıladım. Ve bu tarihî vazifelerinde muvaffak olmuş kimseler olarak kendilerini tebrik ederim.

Arkadaşlarım, bu projenin karın olarak yürürlüğe girmesinden sonra tarihe karışacak olan Birinci Cumhuriyet Anayasasından, kısa da olsa, söz açmadan geçemeyeceğim.

Hepimizin bildiği gibi Birinci Cumhuriyetin temelini teşkil eden 1924 Anayasası, asırlar boyu mutlak idare ile yürütülmüş ve kısa bir müddet de meşrutiyet idareyi denemiş bulunan memleketimizi, 20 nci asrın demokratik prensiplerine devir ve teslim etmek üzere girişilen bir inkılâp ve ihtilâl hareketinin, intikal devrini sağlıyan bir Anayasa idi. Bu Anayasa, zamanın şartlarına ve imkânlarına göre en iyi bir surette hazırlanmış bulunuyordu.

Burada onu hazırlayanları takdir ile ve Başmimarı da Aziz Atatürk'ü hürmetle anmayı bir vazife sayarım.

Birinci Cumhuriyet Anayasası, kendisine yöneltilen bütün eksikliklerine rağmen, intikal devrinin idaresine temel teşkil etmişler, Cumhuriyetin inkılâpları bu Anayasaya dayanılarak başarılmış ve ayakta tutulmuş, bir kelime ile bu Anayasa, onu hazırlayanların maksatlarına uygun olarak muvaffak olmuştur.

Anayasa da dâhil olmak üzere kanunlar, bir cemiyetin ihtiyaçlarına cevap veren kaidelerini koyan belgelerdir. Devlet dediğimiz insan toplulukları ise, zamanla gelişen, ihtiyaçları değişen ve daimî olarak ileriye doğru tekâmül eden sosyal müesseselerdir.

Bu itibarla belirli zaman ve mekân şartları içerisinde muayyen maksatlar ve ihtiyaçlar için konulmuş bulunan Birinci Cumhuriyet Anayasasının aradan geçen 30 seneye yakın bir zaman sonra aynı tazelikte ayakta durmasına ve bu müddet içerisinde gelişmiş ve bilhassa sosyal ve kültürel şartlar bakımından tamamen değişmiş bulunan Türk toplumunun ihtiyaçlarını gereği gibi karşılamasına imkân yoktu. Bilhassa bu arada değişen dünya şartlarını da hesaba katarsak Birinci Cumhuriyet Anayasasının yeni ihtiyaçlara uydurulmasındaki zaruret kendiliğinden ortaya çıkar.

İşte daha 1950 yılında, artık elle tutulur derecede belirmiş olan bu ihtiyaç, o tarihte iktidara geçmiş bulunan siyasetçiler tarafından görmezlikten gelinmiş ve Türk toplumuna lâyık olduğu Anayasanın verilmesi tek taraflı olarak senelere geri bırakılmıştır.

Benim kanaatime göre, geçmiş 10 senelik devrede çekilen siyasî ve sosyal buhranların sebeplerinden en mühimmini bu olay teşkil etmektedir.

Bugün milletimizin önünden bu engel kalkmış, ve tarihî gelişmemiz normal seyrinde cereyana başlamıştır. Bu mesut devrenin başlangıcını da, Türk toplumuna, bir hukuk ve adalet nizamı içerisinde sosyal ve ekonomik gelişmeyi vâdeden bu Anayasa çalışmaları teşkil etmektedir.

Binaenaleyh projeyi bu noktalardan, yani teklif edilen Anayasanın bir hukuk ve adalet nizamı içerisinde sosyal ve ekonomik gelişmeyi vadedip etmediği ve bunu teminat altına alıp almadığı noktalarından tetkik ve tahlile tâbi tutmak icabeder.

Proje üzerinde yaptığım tetkikat neticesinde bu noktaların esas itibariyle sağlanmış olduğunu görmekteyim.

Şöyle ki :

1. Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletinin olmakta, Türkiye Devleti, demokrasi, lâiklik, İnsan hak ve hürriyetlerine, çalışma ve sosyal adalet esaslarına dayandırılmaktadır.

2. Yargı yetkisi, bağımsız mahkemelere tevdi olunmakta, kanunların Anayasaya aykırı olmayacağı prensibi kesin olarak konulmaktadır.

3. Kişinin temel hak ve hürriyetleri, en ileri Batı memleketleri seviyesinde Türk vatandaşlarına tanımakta, vicdan ve din hürriyeti en açık ifadesini bulmaktadır.

4. Basın hürriyeti, demokraside bizden asırlar önce mevki almış memleket basınına dahi imrendirecek bir dereceye getirilmektedir.

5. İspat hakkı, bir zamanın iktidarının senelere uykusunu kaçırmış bulunan meşhur mücadele konusu, bir madde ile Türk vatandaşlarının esas hakları meyanında yerini almış bulunmaktadır.

6. Dâhil bulunduğumuz demokrasi cephesinin en son temayüllere göre hazırlanmış bulunan Anayasalarında görmekte olduğumuz, sosyal haklar, yani, çalışmayı tanzim edici, çalışan, insanlık haysiyetine yarasır bir yaşayış seviyesine ulaştırmayı sağlayıcı konularda hükümler koymaktadır.

7. Sosyal güvenliği sağlamak için sosyal sigortalar sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurduğunu Devlet'in vazifeleri meyanına almaktadır.

8. İşçiye, toplu sözleşme «grev» hakkı, sendika ve sendika birlikleri kurma hakkı tanınmaktadır.

9. Kamu hizmeti görevlilerine, bu arada memurlara; bâzı kayıtlar altında da olsa sendika kurma hakkı tanımaktadır.

10. Herkese sağlık güvenliği vadetmektedir.

11. İlk öğretimi, parasız ve mecburî olarak devam ettirmekte, halk öğrenim ve eğitimini sağlamayı da Devletin esas vazifeleri arasında saymaktadır.

12. Bütün vatandaşlara seçme ve seçilme hakkı tanımakta, serbest ve eşit, gizli, tek dereceli genel oy ve açık tasnif esaslarını getirmektedir.

13. Siyasî-partilerin kurulmalarını, çalışmalarını, murakabelerini demokratik esaslara bağlamaktadır.

14. Buraya kadar sayılan hak ve hürriyetlerin iera ve teminat müesseseleri olmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisini, yürütme organlarını, idare ve yargı organlarını, Anayasa Mahkemesini kurmakta ve bunları en ileri Batı demokrasisi seviyesinde vazife ve salâhiyet ve teminatla teçhiz etmektedir.

Büyük Millet Meclisini, birisi Millet Meclisi, diğeri Cumhuriyet Meclisi olmak üzere iki Meclisten terkip ve teşkil etmektedir. Senelerden beri memleketimizde lüzum veya ademilüzumu münakaşa dilegelmiş olan ikinci meclis fikrinin taraftarlarındanım. Billhassa Batı memleketlerine nazaran demokratik rejimi getirmekte bir hayli geç kalmış ve bir de talihsizlik eseri olarak ilk deneme yıllarında, tamamen aksi bir istikamete sevk edilmek suretiyle demokrasi mefhumu soysuzlaştırılmış bulunan memleketimizde, Batı anlamında demokrasi esaslarının vatandaşların ruh ve düşüncülerine tamamiyle sindirilecek zamana kadar bir teminat müessesesi olmak üzere ikinci bir Meclise katı ihtiyaç görmekteyim.

Anayasa Mahkemesinin kurulmuş olması, sağlıyacağı ciddi ve büyük teminata rağmen, demokrasi vasatı tam mânasıyla yurdumuzda teessüs edinceye kadar ikinci Meclisten bizi vâreste kılacağına inanmamaktayım.

Ancak bizim ikinci Meclisimiz tarihî bir istihalenin neticesinde meydana gelmiş bir gölge meclisi olmayıp bir ihtiyaç mahsulü olduğuna ve Millet Meclisi gibi aynı seçmenlerin umumî reyleriyle işbaşına geldiğine göre kendisinden beklenen vazifeleri lâyikeyle yapabilmeleri için Mil-

let Meclisi ile eşit hak ve yetkilere sahibolması iktiza eder. Bu itibarla gensoru yetkisinin müşterek toplantı yapan Büyük Millet Meclisine ait olması ve gerek milletvekillerinin gerekse Cumhuriyet Meclisi üyelerinin bu talepte bulunabilmeleri lâzımgelir. Meclislerde oylama usullerinde, birbirine muadil olacak surette tertiplenmelidir. Burada vaktinizi almamak için bu husustaki daha müspet düşüncelerimi maddeler sırasında arz edeceğim.

15. Parti organlarının, teminatlı ve müstakil müesseseler olarak teşkilâtlandırılması konusunda projeye dercedilmiş olan maddeleri çok yerinde ve isabetli gördüğümü arz etmek isterim. Geçmiş yıllardaki çekilen sıkıntılar ve ıstırapların büyük kaynağı, parti organlarının projede teklif edildiği şekilde teminat ve istiklâllerinin sağlanmamış bulunmasının teşkil ettiğini hepimiz bilmekteyiz.

16. Cemiyetimizin bilhassa son senelerde yokluğunun ıstırabını büyük ölçüde çekmiş bulunduğu Anayasa Mahkemesine dair olan tasarrufların hükümleri çok ilgi çekici ve ihtiyaca cevap verici mahiyettedir. Billhassa bu mahkemeye siyasî partilerin murakabesi, ve gerektiğinde Yüce Divan vazifelerinin verilmesi isabetli olmuştur.

17. — Anayasaya eklenmiş bir madde ile bize İkinci Cumhuriyeti idrâk ettirmiş bulunan ve İmparatorluktan Birinci Cumhuriyete geçiş akabinde başarılan inkılâpları sağlamış olan inkılâp kanunlarının mahfuz tutulmuş olması, bize bu projeyi hazırlayan arkadaşlarımızı bir kere daha tebrik etmeye fırsat vermiş bulunmaktadır.

Buradan bir noktanın tavzihinde fayda görmekteyim.

Bir sayın arkadaşımız ek maddeye, inkılâp kanunlarının demokratik olduklarından duyulan bir endişe sebebiyle kazai murakabe dışarısında bırakılmış olması yolunda yorumlanabileceğini ifade buyurdular. Bendeniz aksine ek maddeyi tasvibederken bu yolda bir mülâhazanın tesiri altında kalarak değil, inkılâbımızın temelini teşkil eden ve bu kanunların, çeşitli maksatlarla ağırlanabilecek müstakbel münakaşalardan korumak ve mânevi değerlerini zedeleyecek ithamlardan kesin olarak masun bulundurulmasını sağlamak maksadını gütmekte olduğunu arz etmek isterim.

Buraya kadar tasarrım övülecek taraflarını görebildiğim kadar izah etmeye çalıştım. Tasarrımın eksik gördüğüm noktalarını da, komisyon arkadaşlarının musamahalara güvenerek kısaca arz etmek isterim.

Kanaatime göre anayasalar gayet vazih ve umumî hükümler ihtiva etmeli, hususî kanunlara konu olacak mevzular Anayasada yer almamalı, buna mukabil Anayasada yer alması lâzımgelen konular, hususî kanunlara bırakılmamalıdır.

Maddelerin yazılış tarzı ve ihtiva ettiği hükümler, kesin çizgileriyle belirli olmadıkça, muhtelif görüşlere, çeşitli yorumlamalara imkân verecek mahiyette buldukça, teşriî heyetlerce kabul edilecek kanunların sık sık Anayasaya aykırılığı ve iddialarına yol açabilir. Ve bu suretle İkinci Cumhuriyetin belli başlı derterinden birisi de Anayasaya aykırılık iddiaları teşkil eder. Anayasa Mahkemesinin kurulmuş olması keyfiyeti, bu noktada bizi dikkatli olmaktan geri bırakmamalıdır.

Projeyi bu noktadan tetkik edersek bu esasa bir kısım maddelerin tanziminde riayet edilmediği görülmektedir. Ezcümle 17, 27, 37, 48, 49, 56, 66, 113, 117, 119 ve 110 ncu maddeler kısmen tamamen, kısmen de ihtiva ettikleri hususî hüküm ve fıkralar itibariyle bu karakteri taşımaktadır.

Keza 39 - 45 nci maddelerde bir defa tedahül eden ve bazan da gelişmeye düşen hükümler görülmektedir. Keza bir kısım maddelerde mevcut hükümlerden bâzılarının tamamen, bâzılarının da kısmen yerinde olmadığını düşünmekteyim. Bu gruba misal olarak da tasarrımın 18, 23, 26, 27 nci maddelerini gösterebilirim. Maddelerin müzakeresine girmiş olmamak için bu hususlardaki görüşlerimi sırası geldikçe ayrıca arz etmeye çalışacağım. Ancak fikrime göre, arz ettiğim ehemmiyetine binaen bâzı hükümler üzerinde durmakta zaruret görmekteyim. Tasarı Türk toplumunun temeli olarak aileyi göstermiştir. Ancak bu meyanda Devlete ve kamu tüzel kişilerine aileyi, anayı ve çocuğu koruma tedbirleri alma vazifesi vermektedir. Aileyi koruma tedbirine ait hükmün Anayasada yer alması doğrudur.

Ancak maddedeki (çocuğun korunmasına dair olan hüküm ile evlilik dışında doğan çocukların kasdedildiği gerekçeden anlaşılmakta-

dır. Bir taraftan meşru aileyi temel sayan bir Anayasanın evlilik dışında meydana gelen çocukların himayesinden aynı maddede bahsetmesi telifi mümkün olmayan bir tezattan esasen tasarı, mütaakip maddelerinde sosyal güvenlik, sosyal sigortalar beden ve ruh sağlığı ve iyi bakım haklarını bütün vatandaşlara vaadetiğine göre bu umumî haklardan faydalanacak olan bu gibi çocuklarla anaların himayesi için ayrıca bir himaye maddesi sevk etmeye zaruret bulunduğu kaani değildir.

g) Tasarı mülkiyet hakkını Türklere tanımaktadır. Ancak buna dair olan maddede bu hakkın kazanılmasının, kullanılmasının ve sınırlarının kanunla düzenleneceği yazılıdır. Evveleminde kanunla düzenlenecek bu hususlar, mülkiyet hakkını Batı demokrasilerindeki anlamından geriye götürecek bir derekeye, hemen yok denecek bir seviyeye indirememelidir.

Binaenaleyh bu husustaki maddeye bu hususu sağlayıcı, 11, 27, ve 38 nci maddelerin sonlarında olduğu üzere bir hüküm ilâve edilmelidir. Diğer taraftan veraset ve bir bakıma bir nevi mal iktisabı, yani mülkiyet hakkının kazanılma sebeplerinden birisi olmak itibariyle maddenin mânasında mündemiçtir, denebilir. Bu izah tarzında doğru cihetler bulunsa bile hususî mevzuatında (veraset) ayrı hukukî bir müesseseye olduğu ve (mülkiyet) terimine dâhil bulunmadığı cihetle Anayasada vatandaşların umumî hükümler dairesinde ve Batı demokrasilerinde câri usullere benzer usuller içerisinde veraset hakkına sahibolacakları hükmünün yer almasında dahi gerek bunun, gerekse mülkiyet hakkıyla ilgili hükümlerin (Cumhuriyet) müessesesinde olduğu üzere Anayasanın değişmez hükümlerinden birisi olmasında, hukukî ve sosyal nizamımız bakımından zaruret vardır.

Tasarı; kalkınma plânına giren tesislerin kurulması, çiftçinin toprak sahibi kılınması, ormanların devletleştirilmesi veya yeni orman yetiştirilmesi gayeleriyle gerçek ve tüzel kişilerin alınan mallarının karşılığının taksitle ödenebileceği hakkında hüküm koymaktadır.

Keza aynı maddenin son fıkrası da kamu hizmeti veya tekel niteliği taşıyan özel faaliyet ve teşebbüslerin tamamının veya bir kısmının millî menfaatlerin gerektirdiği hallerde kar-

şlığı kanunla gösterilen esas ve şekillere göre ödenmek şartıyla ve kanunda belirtilen usullere göre millileştirilir, denilmektedir. Her iki fıkra da çeşitli bakımlardan birer istisna veya istisnâli derpiş etmektedir.

Fakat hükümlerin nazarı dikkati geçen cihetleri, her iki fıkroda da (gerçek değer) tâbirinin telâffuz edilmemiş olması, ve aynı zamanda peşin ödemeyi şart kılmamış bulunmasıdır. Sosyal güvenlik ve sosyal adalet mevzularında çok ileri derecelerde hüküm koyan bir Anayasada bir cemiyetin temelini teşkil eden mülkiyet hakkının korunması bakımından da hiç değilse aynı hassasiyetin gösterilmesi beklenirdi.

Sebepe ne olursa olsun, malî elinden alınan bir vatandaşa, gerçek değerinin, peşin olarak ödenmesi, üzerinde münakaşa dahi caiz olmayan bir prensibolduğuna göre tasarımı bu noktadan da şayanı tenkid bulmaktayım.

Tasarı çalışanlarla iş verenlerin sendika ve sendika birlikleri kurma hakkını tam olarak tanıdığı halde kamu hizmeti görevlerine aynı vüsate bu hakkı tanımamaktadır. Çalışanlara tanınan bu haklar yerindedir.

Kamu hizmeti görevlerinin bu arada memurların da hiç değilse sendika ve birlik kurma haklarını tam ve kâmil olarak tanımak lâzımgeldiğine inanıyorum.

Tasarımın malî ve iktisadî konulara taallük eden hükümlerini kâfi görmekteyim.

Vergi ve bütçe meseleleri ve iktisadî mevzular daha vâzih ve daha kesin hükümlere bağlanmak gerekirdi.

Tasarımın bendenizce ehemmiyetli gördüğüm eksiklerinden birisi de malî murakabe mevzuu teşkil etmektedir. Arkadaşlar, tarihte parlâmentoların doğuş sebepleri arasında, milletin, millet malına hâkim olması ve vatandaşların vergi adıyla toplanan kıymetlere milletin el koyması prensibinin en mühim yeri işgal ettiği cümledenizce malûm bir keyfiyettir.

Binaenaleyh verginin toplanması, masrafın yapılması mevzularına izin veren bütçe hakkı yanında ve onun kadar mühim olarak bu para ve malların tatbikatı, idaresi ve muhafazası hususlarının da milletin murakabesi altında cereyan etmesi keyfiyeti en esaslî bir demokrasi prensibidir.

Böyle olunca gerek Devletin bütçesinin, ge-

rek mallarına, gerekse Devlet mallarının kullanılmasından başka bir şey olmayan Devletin iktisadî teşebbüslerine yatırdığı sermaye ve kıymetlerin millet namına Millet Meclislerince murakabesi, yani Devlet emvalinin teşriî murakabesi konusunda Anayasanın çok şümüllü ve vâzih hükümler ihtiva etmesi iktiza ederdi.

Halbuki bendenizde kalan intiba odur ki, elimizdeki proje en az bu konu üzerine eğilmiştir. Nitekim eski Anayasamızda bile Devlet emvalinin heyeti umumiyesi Millet Meclisi adına Sayıştayın murakabesine tâbi tutulduğu halde elimizdeki tasarı sadece genel ve katma bütçelerin uygulanmasının denetlenmesini ele almıştır.

Bu hüküm muvacesinde, Devletin sahibolduğu ve miktarı milyarlarca baliğ olan malların murakabesi Devlet emvalinden başka bir şey olmayan mahallî idareler maliyesi ile Devlet bünyesindeki mütedavil sermayeler maliyesinin murakabesi ve Devletin sermaye ve kıymet yatırdığı İktisadî Devlet Teşekküllerinin murakabesi tamamen teşriî murakabe haricinde kalmaktadır.

Tasarımın gereğesinde İktisadî Devlet Teşekkülleri haricinde kalan mevzuların neden murakabe dışı bırakıldığı hususunda bir kayıt olmadığundan komisyonu bu yolda bir madde yazmaya sevk eden sebepler bilinememektedir.

Diğer taraftan İktisadî Devlet Teşekkülleri hakkındaki gerekçe de, tatminkâr değildir. Bendenizin kanaatine göre Devlet emvalinin teşriî murakabesi, Anayasada, esaslî hükümlere bağlanması lâzımgelen bir mevzudur. Ve bu husustaki murakabeyi bugüne kadar olduğu üzere, dağılmış hükümlerle ve birbirinden farklı suretlerle teşekkül eden müesseselerin pek de müsmir olmayan murakabesine tâbi tutmaktan ise murakabenin tek bir müessese içerisinde, ve tâbiatıyla murakabe edilecek müesseselerin ve kıymetlerin mahiyetlerine göre değişecek usuller dairesinde toplanmasında, diğer bir ifade ile murakabe müesseselerinin tek bir müessese halinde toplanmasında fayda gördüğümü arz etmek isterim. Bu konudaki daha tafsilâtlî mâruzatımı maddesi geldiğinde ayrıca izah etmeye ve yüksek kaza müesseseleri arasında bulunan murakabe müesseselerinin mensuplarının haiz olması lâzımgelen teminatın da Anayasada yer alması ve bu müesseseye yargı organları arasında yer verilmesi lâzımgelen bir mevzu olduğunu ifade etmeye çalışacağım.

Burada üzerinde durulmasında zaruret gör-
düğüm diğer bir mesele de malî kaza mevzuu-
dur. Memleketimizde malî ihtilâfların, idarî kaza
kademesinde muhtelif mercilerden geçtiği cümle-
ce malûm bir keyfiyettir.

Realite bu olduğundan ve bu sistemden vaz
geçmek de mümkün bulunmadığına göre bu mü-
esseseye Anayasada yer verilmesi ve vatandaş
hakkı bakımından iyi işlemesi için de diğer kaza
müesseselerinin haiz olduğu teminat ile teçhiz
edilmesinde zaruret görmekteyim.

Mâruzatımı bitirirken zamanımızın ihtiyaç-
larına uygun ve demokratik nizamı tesise muk-
tedir bir Anayasa projesi getirdiği için komisyo-
nu tebrik eder, çalışmalarınızda Yüksek Heyeti-
nize başarılar ve milletimize uğurlu ve hayırlı
olmasını dilerim.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Saat 15 te toplanılmak üzere Bir-
leşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 12,50

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 15

BAŞKAN — Lûtfi Akadlı

KATIPLER : Coşkun Alev, Şahap Kitapçı

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

Yoklama yapacağız efendim.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Görüşmeye başlıyoruz efendim.

Sıraya göre söz, İsmail Selçuk Çakıroğlu'nun.

(Yok)

Mustafa Kepir. (Yok)

Nuri Kınık, buyurunuz efendim.

NURİ KINIK — Sayın Başkan ve sayın üye-
ler, Anayasa tasarısını, aralıksız ve feragatli bir
çalışma sonunda hazırlayan komisyonun, muh-
terem reisine ve üyelerine teşekkür etmekle söz-
lerime başlamak isterim.

Daha evvel konuşan arkadaşlarımın değerli
mütalâalarını dinledikten sonra bendeniz, yalnız
bir mevzu üzerinde durduk, ve gerek Yüksek
Heyetinizin ve gerek muhterem komisyonun kıy-
metli tasviplerine mazhar olmak temennisiyle,
görüşlerimi mümkün mertebe kısaca arz etmek
istiyorum.

Devlet malları üzerinde, geniş ölçüde denet-
leme yapan bir teşekküle, Yüksek Murakabe He-
yetine bu tasarıda Anayasa müessesesi hüviyeti
verilmemiş bulunması mâruzatımın mevzuunu
teşkil ediyor.

Yüksek Murakabe Heyeti, Devlet sermayesi
ile kurulmuş teşebbüslerin senelik muameleleri-
nin yürürlükte olan kanunlarla uygunluk dere-
celerini; idarî malî ve teknik bakımdan denet-
lemesini yapar.

Devlet parası ile kurulmuş bu teşebbüslerin
varlıkları 22 milyar lirayı aşan bir yekûn teş-
kil etmektedir.

Bu teşebbüslere ait Devlet malları üzerinde,
bir taraftan teşriî murakabenin yapılmasını sağ-
lamak, diğer taraftan bu murakabeyi Hükümet
tesirlerinin dışında bırakmak ve bu suretle ra-
porların tarafsızlığını temin etmek maksadiyle
Yüksek Murakabe Heyeti, 23 numaralı Kanun-
la teşriî meclis başkanlığına esasen bağlanmış
bulunmaktadır.

Bu hal, 20 küsür senelik tecrübe geçirdikten
ve senelere yapılan tavsiyeler sonunda alınmış
müttekâmil bir şekildir.

Bu hal, hükümetlerin, yakın geçmişte, gör-
düğümüz bitmez tükenmez müdahalelerini; mil-
leti, altından kalkamayacağı taahhütlere sokma
imkânlarını emrivâkilerini önliyecek bir şekil-
dir.

Muhterem arkadaşlar, vatan sathında husu-
sî teşebbüs sahası ne kadar yayılırsa yayılsın,

Devletin sosyal ödev sınırları gittikçe genişliyen memleketimizde Devlet sermayesinin ekonomik sektörde büyük hizmetler ifa etmesinin bir zaruret olduğuna inanmak icabeder.

Devlet sermayesinin bu kadar mühim rol aldığı bir yerde, bu sermaye ile kurulmuş teşebbüsler üzerinde en müessir ve tarafsız murakabeyi yapacak teşekkülün, Anayasa teminatı altına alınması lüzumunu yüksek takdirlerinizle saygı ile arz ederim. (Alkışlar)

HİKMET KÜMBETLİOĞLU — Sayın Başkan, sayın üyeler, Anayasa tasarısı üzerinde söze başlarken kıymetli mesaileriyile bize hakikaten mükemmel bir eser kazandıran Anayasa Komisyonunun muhterem Başkanına ve değerli üyelerine huzurunuzda teşekkür etmeyi lüzumlu bir vazife sayıyorum. Sağ olsunlar. Tasarının hakikaten methedilecek tarafları olduğu gibi ufak tefek kusurlarının da bulunduğunu hemen belirtmek isterim. Ancak ihtiva ettiği iyi taraflarına nispetle tenkidini lüzumlu gördüğüm noktalar lâşey kabîlinden kalmaktadır. Kendilerinin müsamahasına ve sizlerin affınıza sığınarak bir noktayı belirteceğim.

Evvelâ tasarı sistem bakımından mükemmeldir. Bir sistemin eseridir. Tabii haklar ve hürriyetler bir bir sayıldıktan sonra, zamanımızın görüşü olarak sosyal haklar etrafı ile belirtilmiştir. Daha önce tasarımı tenkideden arkadaşlarımızın fikirlerine hürmet etmekle beraber, diyebilirim ki, dil güzel, üslup metindir. Yazılış tarzı, kelimeler, inkılâpçı bir zümrenin eseri olduğunu açıkça göstermektedir.

Milliyetçilik gibi, inkılâpçılık gibi en mühim umdeleri teşkil eden hususlar hakkında sarih birşey olmadığı, tasarıda yer almadığı ifade edilmekte ve bazı gazetelerde de buna benzer tenkidlerde bulunulmaktadır.

Eğer tasarı dikkatle tetkik edilecek olursa, muhtelif maddelerinde inkılâpçılığın ve milliyetçiliğin vuzuh ile ifade edildiği görülür. Endişeye mahal yoktur.

Tasarı; Alman, Fransız ve İtalyan Anayasaları ile, 1924 Türk Anayasası maharetle ince lenerek, Türk gerçekleri de nazarı dikkate alınarak çok güzel bir şekilde hazırlanmıştır.

Diğer Anayasalardan da faydalanılması bir compilâtion iddiasına yer vermemektedir.

Eser bir ibda'dır. Anayasa tasarısı bir teminatlar silsilesi koymaktadır. Geçirdiğimiz acı

tecrübelerin birçok acılıklarına muhatap olduklarını bildiğimiz arkadaşlarımız bir daha bu halin avdetine meydan, imkân vermiyecek tedbirleri aramışlar ve bulmuşlardır. Belki de bu yüzden tasarı biraz teferruatlı olmuştur. Fakat, bu bir zarurettir. Bunu Türkiye'nin şartları bakımından hoş görmemiz lâzımdır.

2 nci Meclis konulmuştur. Bendeniz, şahsan bunun sonucunu şimdiden kestirememekle ve memleketin şartları karşısında bu 2 nci Meclisin kurulmasına lüzum görmemekle beraber, sisteme dokunmamak için lüzumsuz olduğunda direnmiyeceğim. Çift Meclis bir emniyet tedbiridir. Ama, Cumhuriyet Meclisi gerek seçilecekler, gerek yetki bakımından eksiktir. Böyle bir Meclisin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerine yakın yetkilerle teçhiz edilmesi ve bu Meclise seçilecek kimselerin birtakım vasıflarla mücehhez olarak buraya gelmelerinin sağlanması için bu hususta gerekli hükümlerin Anayasaya konulması lâzımgelirdi. Sırası geldiğinde bunun üzerinde yine durmak istiyorum.

Tasarıda diğer bir nokta;

Yargı müesseselerinin tam muhtariyeti teşkil etmektedir. Türkiye'de bir idarî rejim mevcuttur. Ve öyle olagelmıştır. Bu gerçeği nazarı itibara alan komisyonumuz adli kazanın yanında idarî kazaya tam ve kâmil bir muhtariyet ve hüviyet vererek Anayasanın bu memlekette duyulan bu boşluğu tamamlamasını sağlamıştır. Bu arada ilk idarî kaza mahkemelerinin kurulmasına yol açmak suretiyle idarî kaza sahamızda bir reformaya geçmişlerdir. Bu bakımdan ayrıca kendilerini tebrik ederim. Nihayet Anayasa Mahkemesi kurulmak suretiyle teminatlar silsilesi tamamlanmıştır. İdarenin bütün tasarruflarını bu arada fevkalâde hallerde idarenin aldığı bazı tasarrufları, meselâ sıkıyönetim gibi hallerin yargının murakabesine tâbi tutulması mühim bir yeniliktir. Hepinizin bildiği gibi idarî tasarruflar birçok zamanlar idarî kaza mercilerince yargı konusu edilmekten çekinilmiştir.

Yabancı memleketlerde yargı konusunda yenilikler olmuştur. Bilhassa Fransa'da son 30 yıl içerisinde, Hükümetin idarî tasarruflarının dokunulmazlığı, mahkeme içtihat kararları ile tahdidedilmiştir. Bu husus, Türk Milletinin bir garantisi olarak yeni Anayasaya konulmuştur. Bunun Anaaysaya ithal edilmesi bir yeniliktir. Ve ilgilenilmeye şâyandır.

Bâzı arkadaşlarımızın, başka mâna vererek, bu tasarıda görmek istemedikleri ek madde, hakikatte tasarınn en lüzumlu ve yerinde bir parçası olarak telâkki edilmek lâzımgelir. Bu suretle inkılâplar sağlam esaslara bağlanmış oluyor.

Bu gibi kanunlar sadece bir tarihî hâtıra olarak değil, bu Devletin temeli olarak muhafaza etmek mecburiyetindeyiz. (Şiddetli alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, bu kanunların ilgası değil; ileride bunun üzerinde yargı yerinde dahi olsa, konuşulmasına gönlüm razı değildir. Bu bakımdan ek birinci maddeyi çok yerinde buluyorum.

Bir noktayı kendilerinin müsamahasına dayanarak işaret etmek istiyorum. O da inkılâpların, inkılâpçı kuvvetlerin başında bulunan Büyük Atatürk'e soyadı verilmesi için çıkarılmış bulunan kanunun muhafazası meselesidir. Atatürk soyadının hiç kimse tarafından soyadı olarak, öz ad olarak alınmamasının da bu kanunda yer alması, hiçbir suretle Atatürk Soyadı Kanununun iptal mevzuu olarak dahi ele alınmamasının Anayasada gösterilmesini, buraya böyle bir hükmün konulmasını istiyorum. Bu hususun sağlanması için zamanı gelince Yüksek tasviplerinize arz edilmek üzere şimdiden bir önerge takdim ediyorum. Kabulünü arz ederim. (Bravo sesleri, alkışlar)

Tasarımızın bir iki tâli noktasına da dokunmama müsaadenizi istirham ediyorum.

Komisyonomuzun 2 nei Başkanı Sayın Emin Paksüt'ün de buyurduğu üzere, bir başlangıç yazılmasına lüzum gören komisyonun, Yüksek Heyetinizin de belirteceği esaslar dairesinde bu isteğin icrası yerindedir. Bir başlangıç yazılmalı; Türk Milleti, Atatürk inkılâplarını koruduğunu ve bu inkılâpların çizdiği Batı medeniyeti ilkelerini, insan haklarını teyid etmelidir. Burada, Türk Milletinin Batı medeniyetine kendinden kattığı, zulme ve haksızlığa karşı ayaklanma şiarının ifadesi olan 27 Mayıs Devriminin de yer alması gerekir.

Tasarıda, diğer kanunlarda yer alması gereken bâzı hususlar da bulunduğuna göre ve aslında Seçim Kanununa bırakılması gereken yaş kaydının da Anayasada yer alması yanında, bâzı yargı organlarının başkan ve üyelerinin vasıfları bu tasarıda gösterilmemiştir. Bendeniz

bir garantiler silsilesi kurulmasını lüzumlu gören komisyonumuzun bunları da tasarıda nazarı itibara alması iktiza edeceği düşüncesindeyim. Maddeler geldikçe bu hususta önerge vereceğim. Benim bu tasarıda endişemi mucibolan bir husus da Türkiye'de mevcut idarî nehcin değiştirilmesi yolundaki hükümlerdir. Bu hükümlerle Türkiye'de idarî rejim âdemimerkeziyete yönelmektedir. Memleketimizin ileride karşılaşacağı mühim ve vahim hâdiseler olabilir. Âdemimerkeziyetle işlerini görececek olan mahallî idarelerin idare vesayetine dahi tâbi tutulmaması hattâ işten menedilmek gibi muvakkat tedbirlerin dahi kaza organlarının kararlarına bırakılması bazan tehlikeler doğurabilir.

Diğer taraftan tasarıda bâzı maddeler de yerine konmamıştır. 9 neu madde. Yeni tasarınn başlarında tasarınn birinci maddesinin değiştirilemeyeceği yolundaki hüküm ki 1924 Kanununda da mevcuttur, yerini bulmamıştır. Başlarda birinci madde değiştirilemez diye bir değiştirme hükmü yer almamalıydı. Onun yeri 154 neu maddedir.

Başka mühim bir nokta olarak;

Lâiklik ilkesinin tam anlamında kabulünden nedense kaçınılmıştır. Ek ikinci madde ile, sosyal bir müessesedir diye Diyanet İşleri Başkanlığı Anayasada gösterilmiştir.

Ancak, Diyanet İşleri Başkanlığı sadece bir dinin bir mezhebinin mensuplarının işleri ile uğraşan bir teşkilâttır. Başka dinlerin, başka mezheplerin sâhîkleri olan vatandaşlar da vardır. Lâik bir cumhuriyette, bir vatandaşın, vergi olarak verdiği paraların inanmadığı hususlarla uğraşan kimselere ödenmesi, başkasının kurumlarına harcınması azabının Türk milletine, Türk vatandaşlarına çektirilmesi doğru değildir. Türk vatandaşlarını böyle bir azaba mâruz bırakmaya hakkımız yoktur. (Süreklı alkışlar)

BAŞKAN — Buyurun, Sayın Rauf İnan,

RAUF İNAN — Muhterem arkadaşlar, milletimizin tarihinde ve taliinde yeni ışıklı günleri hazırlayan bu Anayasa tasarısı karşısında buradaki topluluğumuzun ve her birimizin, şuur ve idrakine yüklenen sorumluluk hayatımızın hem en ağır, hem de en kutlu sorumluluğudur. Bu itibarla viedan ve izanımızın bütün gücüyle bu tasarı çalışmalarında hizmet almak millî borçlarımızın en büyüğüdür.

Ayrıca bu hizmet hayatımızın en büyük şerefi, iftihar ve mutluluğudur. Bunu, takdir eden kudrete şükran, ve bunu hazırlayanlara teşekkür duygularımı belirtmek Anayasa tasarısı üzerindeki düşüncelerimi açıklamaya çalışacağım.

Önce de bu Anayasa tasarısının hazırlanmasında hizmetleri, emekleri en çok geçen komisyon üyelerine, kendilerini candan, gönülden kuthyarak, teşekkür ederim.

Anayasalar şu üç şekil ve şart içinde doğarlar.

1. İdare edenler tarafından millete taahhüs ve bağışlanmış olanlar (1876 Kanunu Esasisi gibi)

2. Milletten onu idare edenlere zorla kabul ettirmek mecburiyetinde kalmış ve uzlaşma yolu ile elde edilmiş olanlar;

3. Doğrudan doğruya millete yapılmış olanlar (Bugünkü Anayasamız gibi)

Aylardır hazırlanmış ve dünden beri de burada incelenmesine başlanmış bulunan Anayasamız tarihimizin yüz yıllardır içinde bulunduğu bir oluşun tabii denecek bir sonucudur. Bir milletin kendi kanunlarını yapabilmesi onun tarihinde, bilhassa kültür tarihinde belli bir gelişmenin sonucu olur.

Her insanın hayatında olduğu gibi, her milletin hayatında da bu gelişme devreleri aynıyle cereyan eder.

1. Anomi, kanunsuzluk,
2. Hateronomi, dıştan kanunluluk,
3. Otonomi, kendiliğinden kanunluluk,

Eğitimde bu devreler tabiat hali, cemiyet hali, ahlâk hali, islâm felsefesinde nefsi emmare, nefsi lewame, nefsi mülheme ve mutmainne ile ifade edilmiştir.

Tasarının «Genel esaslar» bölümünde belirtilen, yasama, asli ve genel (mukaddes olmayan) bir yetki» ve «millî hâkimiyet, millet varlığının bir iradesi» olarak da yenilendirilmesi de bunu açıklamaktadır. Bu «yetki» ve bu «arada,» ancak kültürece (kendiliğinden kanunluluk) (ahlâk hali) (nefsi mülheme ve mutmainne) devrinde olan milletler için var olduğunu dünya tarihi gösteriyor. Böylece (demokrasi) (hukuk devleti) kavramlarının bir milletin hayatında gerçekten kurulabilmesi için o millete bütün vatandaşların belli bir kültür seviyesinde olmaları lâzımdır. Bu kültüre eğitimle ulaşılmış bulunmaları lâzımdır. Bu kültür seviyesine varamamış milletlerde demok-

rasi ve hukuk devleti fikrinin hangi şekilleri aldığına tarihe bakmaya lüzum yok, gözlerimizi etrafına bugünkü çeşitli memleketlere çevirmemiz yeter.

Hangi milletlerde, hangi şartlarda demokrasinin, insan hak ve hürriyetlerinin gerçekten ve samimî olarak mevcut bulunduğunu görürüz.

İyi bir eğitimle yetişmemiş, hak ve hürriyet fikrini tam bir şuur ile idrak etmemiş vatandaşlar için bunu kabul ettirmek mümkün müdür? İdrak edilememiş haklar, bir maddeye çarpanıyan uşuz bucaksız boşlukta yayılan ışık gibi varlığı ispat edilemeyen bir gerçektir. Bir maddede teshrini gösteremiyen kuvvette ayındır. Buhar kuvveti gibi. İdrak edilememiş, keşfedilememiş hakikatler de böyledir, ilim değildir. Ancak iyi bir eğitimle ki, insanlık kabiliyetleri geliştirilebilir. İnsanlık hakları, vatandaşlık hak ve vazifeleri idrak olunabilir. Halbuki, Anayasamızda buna ait kuvvetli bir görüşe raslamak mümkün değildir; birkaç dağınık madde ve eümle tesadüflerle gelmiş gibidir.

Bunun mevcudolmıyacağını daha İstanbul Üniversitesi'nde ilk Anayasa tasarısı hazırlama teşebbüsüne girişildiği sırada açılan anketten anlaşılmıştır. Çünkü Sayın Komisyon açtığı ankette ne eğitim, ne de kültür diye bir hükme ve mefhumla yer vermemiş, ve eğitimeilerimize bu lüzusta bir şey sormayı düşünmemiştir. (Ne Baltaoğlu'na, ne Hasan Âli Yücel'e, ne Hakkı Tonguç'a, ne Rüstü Özel'e, ne Reşat Tardu'ya, ne Fuat Gündüzalp'a haber verilmemiştir.)

Anayasa Komisyonunun yaptığı anketin temel haklar bölümünde üçüncü maddede «Anayasaya, yeni olarak, ferdi, ekonomik ve sosyal ne gibi hak ve hürriyetlerin konmasını düşünüyorsunuz, demiş, ferdi bir de kültürel hakları olacağını hatırıma getirmemiştir.

Nitekim bugünkü Anayasa tasarısında kültür kelimesi ancak iki yerde, eğitim kelimesi de ancak üç yerde, o da pek önemsiz olarak geçiyor.

Halbuki ferde ekonomik ve sosyal hak ve hürriyetlerini sağlayan kudret onun eğitimindedir. Eğitimle geliştirilmemiş bir insanda ekonomik ve sosyal varlığın modern Anayasalarda eğitimin gittikçe artan yer tutması tesadüfle değildir. Milletlerin gelişim tarihlerinin tabii bir neticesidir. Nitekim bizim son iki yüz yıllık tarihimizi eğitim bakımından gözden geçirirsek olayların bizi de buna zorlamakta olduklarını açıkça görürüz.

Muhterem arkadaşlarımız; millî eğitim tarihimiz, yapmanın heyecanı ve yıkmanın hüsrânı ile doludur. Birinci ve İkinci Cihan harplerinin güçlükleri ile çalklanmış bulunmaktayız.

Anayasalar bir milletin kaderini tâyin etmekle kalmaz. Anayasalar milletlerin düşünme istikametlerini tâyin ederler.

Biz, son on yılda, eğitimi inkâr eden valiler, idareciler gördük. Her sahada olduğu gibi, millî eğitim sahasında da huzursuzduk.

27 Mayıs İnkılâbı, çeşitli huzursuzluklarımız gibi, bir millî eğitim görüşümüzün de mevcud olmadığını gösterdi. Devrimden önce olanlar, bunun tabii bir neticesiydi. Vatandaşlara, gençliğe, kendi öz evlâtları yerindeki çocuklara neler yaptıklarını gördük. Valileri ile, generalleri ile, siyasi idarecileri ile, öyle bir zümre mevuttu ki, Türkiye'de millî eğitim ile meşgul olmamışlardı. Hak ve vazife şuurunun, hürriyetlerin bütün vatandaşlarda gerçekleşmemiş olmasının bir neticesiydi.

Türkiye'de yirminci yüz yılda büyük fedakârlıklarla, büyük devlet kurmuş bir milletin, istikbalde yükselmiş, ilerlemiş bir millet olması hakkıdır. Bunu temin için yapılacak ödevlerin bu kanuna konması lâzımdır.

İlk tasarıdan bu yana, bu anayasanın hazırlanışında emeği geçmiş olanlara saygı ve şükranlarımı ifade ederken, şunu da eklemekten kendimi alamıyorum; zamanı gelince, Anayasamıza konması gereken eğitim ve kültürle ilgili maddeler geldikçe yapacağımız teklifleri tasvip buyurmanızı ve böylece, bu Kurucu Mecliste bulunmanın şerefi ile iftihar ederken, bu milletin, bu yüce milletin sizden beklediklerini geniş ölçüde vermenizi hepimizden istirham eder, saygılarımı sunarak huzurunuzdan ayrılıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Buyurun, Sayın Reşat Tardu,

REŞAT TARDU — Muhterem arkadaşlarımız, hemen arz etmeliyim ki, yeni Anayasa tasarısı büyük emeklerin, bilgilerin mahsulüdür. Eski Anayasamıza göre daha ileri ve daha mütekâmil bir eserdir. Ben birkaç nokta üzerinde tereddütlerimi arz etmekle yetineceğim. Bunlardan birincisi şudur: «En iyi devlet aklın, hâkimiyeti altında faziletli bir idare» olarak tarif edilmiştir. Milletın hâkimiyeti ve insan hakları ilkeleri üzerine kurulan bütün Anayasalar Eflâtundan bu yana hep böyle bir devle-

tin kurulmasını hedef olarak almışlar, rejimler bu prensiplerden uzaklaştıkça yıkılıp gitmişlerdir. Malûmlarıdır ki, aslında Devlette bu yana değildir. Gaye olan milleti, şahsî hürriyetleri koruyan bir nizam içinde refah ve saadete ulaştırılmaktır.

Ancak, unutmamalıyız ki, bütün bu kanunları uyguluyacak, bütün teminat müesseselerinin gereği gibi işlemesini sağlayacak olan insanlar da yakın mâzide geçirdiğimiz acı, felâketli denemeler bir daha tekerrür etmeyecektir. Yeni Anayasamız buna müsaade etmeyecektir, diyelim. Bu oyunlar tarih sahnesinde binlerce defa oynanmıştır, bir demokrasi her şeyden evvel liderler takımına dayanır. Bu liderler takımını iyi yetiştirmeli, iyi seçmeli, ve faziletleri bu takım içinde hâkim kılmalıdır. Gerçi faziletin fert veya toplum bakiımlarından bir ülkü, bir karakter ve netice itibarıyla bir eğitim işi olduğunu bilenlerdenim. Ancak, böyle bir havayı hâkim kılmak için lüzumlu şartlardan biri de politikayı kazanç vasıtası haline getiren bir meslek olmaktan çıkarmaktır.

Demokrasiler tarihi gösteriyor ki, bizde olduğu gibi başka memleketlerde de demokrasi-leri dejenere eden âmillerin başında politikaya sokulan bu menfaat hesapları olmuştur. Yüksek Meclisimiz bu âmilin önemini çok iyi takdir ederek İkinci Cumhuriyetin temelleri atılırken ilk güzel misali de maaş zamlarını kendi üyelerine teşmil etmemek sureti ile göstermiştir. Bu çok güzel bir başlangıçtır. Çok arzu ederim ki, milletvekillerini, bakanların ve diğer politika liderlerini bu vazifelerde buldukları müddetçe her türlü menfaat kapılarından uzak bulunduracak bazı hükümler, yeni Anayasa tasarısında yer alsın. Buna aitt yalnız 81 nei maddede bir hüküm vardır. Bu maddenin müzakeresinde arz edeceğim gibi, bu hüküm de tatmin edici değildir. Ayrılan maaş ve ödenekler ortalama bir Türk vatandaşın kazanımın çok üstündedir. Kaldı ki, bunun dışında mâzide fena misallerini gördüğümüz gibi, banka kredileri, Devlet dairelerinde iş takibinden elde edilen komisyonlar, döviz alışverişleri gibi halleri tamamen men- edici hükümler tasarıda yer almalıdır.

Muhterem arkadaşlarımız, milletvekilliği, çok zarurî masrafları karşılamak suretiyle gerçekten bir memleket hizmeti haline getirilmelidir.

Demokrasi, kanunları hâkim kılmak kadar, kanunsuzlukları önliyen bir rejimdir.

Üzerinde duracağım ikinci nokta da ihtisasa, istikrara dayanan, gündelik politikanın tesirlerine hele politikacının şahsî görüşlerine tâbi olmayacak bir idare nizamı kurulabilecek müdir? Gerçi tasarının yürütme bölümünün idare kısmında tarafsız bir idare kurulmasına ait bâzı hükümler yer almıştır. Bakanlar Kurulu kısmında ise yalnız Başbakanın vazife ve yetkileri hakkında kısaca bâzı hükümler yer almış, bakanların vazife ve salâhiyetleri hakkında bir hüküm yer almamıştır. Gerçi bakanların vazife ve salâhiyetlerini bir Anayasada tafsilâtı ile ifade etmeye imkân yoktur. Ama, eski Anayasada bakanların vazife ve salâhiyetlerini tesbit eden bir kanunun hazırlanması gerektiği yer almıştı. Ancak bu kanun bugüne kadar tedvin edilmemiştir. Gerçi birtakım teminat müesseseleri ile yürütme organlarının daha sıkı kontrol altına alındıkları söylenebilir. Bir kısım Devlet işlerinin (madde 128) esasen plâna bağlanacağı söylenebilirse de, maksadım bütün bakanlıkları ilgilendirmektedir.

Diğer taraftan bu hüküm de keyfî hareketleri önliyemez. Onun için Anayasanın neşrinde sonra en geç bir yıl içinde bakanların vazife ve salâhiyetlerini tesbit eden bir kanun tasarısının Yüksek Meclisinize getirilmesi, muvakkat maddeler arasında yer almalıdır.

Temas edeceğim üçüncü nokta: Anayasada Millî Eğitime ait hükümlerdir. Bu 10, 14, 21, 42, 49, 119, 120 ve 125 nci maddelerinde yer almaktadır. Bu maddeler hükümleri hakkında sırası gelince görüşlerimi arz edeceğim Eski Anayasaya nazaran daha geniş ve müttekâmdir.

Şimdiden şu noktayı belirtmek isterim ki, dün burada konuşan hatip arkadaşlarımızdan biri, 119 ncu maddede yer alan bir hüküm hakkında bâzı tenkidlerde bulundu. O da şudur: «Üniversiteler, ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulur.» Bu hüküm çok yerinde ve isabetlidir. Üniversiteler, millî istikrarın ruhudur. Böyle bir kanunu Hükümet Meclise getirir diye bir hüküm yer alsın.

Yine tasarıda yürütme organlarının vazife ve salâhiyetlerine temas eden bir 128 nci maddesi vardır. Burada bâzı bakanlıkların işlerinin plâna bağlanacağı sanılıyorsa da maksadım tabii bu üç bakanlığa ait değildir. Esasen böyle

bir plân da bakanların keyfî hareketlerini önleyemez. İdare mekanizmasının tesadüfen mühim mevkilerinde yer almış bir arkadaşımız olarak arz edeyim ki; bugüne kadar demokrasinin ve müstakar bir idarenin kurulmaması sebeplerinden biri bakanların kendi şahsî görüşlerini keyfî anlayışlarını bakanlık icraatı olarak tatbik etmeye kalkmalarından ileri gelmiştir. Onun için komisyondan rica ediyorum ki; böyle bir maddeyi hiç değilse muvakkat maddeler arasında bize getirsinler.

Üçüncü temas edeceğim nokta; millî eğitime ait hükümlerdir. Bunlar muhtelif maddelerde yer almıştır. Yani 10, 14, 21, 41, 42, 119, 121, 128 nci maddelerde yer almıştır. Bu maddeler evvelki Anayasaya nazaran daha çok genişletilmiştir. Eski Anayasaya nazaran eğitim hükümlerinin biraz daha fazla olarak Anayasada yer almış, bu direktifler daha genişçe bir şekilde bu tasarıya konulmuştur. Kanaatimce bu hüküm çok yerinde ve isabetlidir. Üniversite bir milletin istiklâl ruhu ile adım adım beraber giden bir müessesedir. Hele bizim gibi, bütün Dünya milletleri arasında, müspet mânası ile kültür mücadelesi yapan milletler için üniversiteler ancak Devlet eliyle ve bir plân program dâhilinde ve ancak Devletin yaptığı yardımlarla kurulabilir, yaşayabilir; faydalı olabilir. Maddeler görüşülürken bu hususlardaki kanaatlerimi arz edeceğim.

Böyle bir metni getirdikleri için komisyonu tebrik ederim. Ana hatları ile başarılı ve büyük emekler mahsulü ve eski Anayasaya göre birçok yenilikler ve ilerilikler getiren yeni Anayasamızı selâmlıyorum.

Hürmetlerimle efendim. (Şiddetli alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Feyyaz Köksal.

FEYYAZ KÖKSAL — Benim temas etmek istediğim mevzulara arkadaşlarımız temas ettiler. Bu bakımdan kıymetli vakitlerinizi almak istemiyorum. Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Sait Naci Ergin.

SAİT NACİ ERGİN — Anayasanın tâli hükümleri üzerinde konuşmak istiyorum.

Hazırlanan Anayasa tasarısı şüphesiz ki, modern Anayasa hukuku prensiplerini, modern Devlet anlayışını, çağdaş tefekkür sahasında bugünün ileri görüş ve düşüncelerini, en yüksek seviyelerde aksettirmektedir. Bu bakımdan

ben de tasarıyı övenler arasına karışıyorum. Emeği geçenlere yalnız bizlerin değil gelecek nesillerin de şükran borcu olacağına inanıyorum.

Fakat arkadaşlar, malî ve iktisadî - malî sahada tasarıyı aynı derecede olgun bulmaya imkân göremediğimi müsamahalarına sığınarak ifade etmek durumundayım. Bu sahaya, yani malî - iktisadî mevzularda tasarıda âdetâ tâlî bir yer verilmiş gibidir. Billhassa, hürriyet ve demokrasi gelenekleri kökleşmemiş memleketlerde, problemlerin Anayasada umumî formüllerle zikredilmesinin kâfi görülmediğini ve bu cihetin gerekçede de tesbit edilmiş bulunduğu düşünülecek olursa, malî ve iktisadî mevzular üzerinde yeter miktarda durulmamış olduğu endişesini haklı görmek lâzımdır. Bir çok konularda aynı fer'î hüküm ve direktifler tesis edilmiş olduğu halde iktisadî - malî hükümler pek umumî, müphem ve gayrikâfi bir manzara arz etmektedir.

Muhterem arkadaşlar, gerekçeye göre, «yeni Anayasa yapılmasını gerektiren sebepler», «iktidar partisinin grupuna dayanarak her halde mevkiini muhafaza etmek istemesi...»

«Halkoyunu meydana getiren ve açıklayan müesseselerin işleyişine engel olup, hak ve hürriyetlere ağır darbeler vurulması,

«Muhalefetin inkârı, siyasi partilerin teşkilatlanma, çalışma ve gelişmelerinin engellenmesi,

«Basın hürriyetinin hukukî ve iktisadî tedbirlerle kayıtlanması,

«Sosyal ve ekonomik hayatın her alanındaki partizan davranışlar ve nihayet «türlü kanunlarla vatandaşların temel haklarının kayıtlanması ve baltalanmasıdır. Fakat bu sebeplerin altında, bu sebeplere temel teşkil eden, âdetâ bunların alt yapısı (enfrastrüktürü) mahiyetinde olan çok ciddi âmiller ve olaylar mevcuttur ve bunlar daha ziyade malî ve iktisadî olaylardır.

Eğer sabık iktidar, malî ve iktisadî sahada bu derece keyfi ve geliş güzel hareket etmemiş olsaydı, enflasyon felâketini içtimai ve ahlakî bünyemize bu derece tahribkâr bir tarzla sokmasaydı, gayrimeşru servet iktisabını, Devletin ve memleketin malî ve iktisadî kaynaklarının pervasızca israf ve suiistimalini bu

derece teşvik etmeseydi, belki de iktidardan uzaklaşmak cesaretini gösterir, bundan korkmaz ve binaenaleyh demokratik müesseselerimizi ancak müthiş bir korkunun yaratabileceği kör bir davranışla yok etmeye bu derece çabalamazdı. Ve böyle meşru bir ihtilâli zaruri kılmazdı.

Görülüyor ki arkadaşlar, 27 Mayıs İhtilâlinin derinlerindeki sebebini malî ve iktisadî davranışlarda aramak lâzımdır ve iktisadî - malî davranışların her çeşit hürriyet ve hakları harabeye çevirebildiği, sosyal huzurun tesis ve muhafazası mevzuunda son derece müessir olduğu muhakkaktır.

Bu yalnız bizde değil, diğer memleketlerde de böyle ola gelmiştir. Dünya demokrasi tarihinde büyük izler bırakan, çığırlar açan ihtilâl ve inkılâpların hepsinde malî ve iktisadî âmillerin büyük rolleri bulunduğu malûm bir keyfiyettir.

Malî ve iktisadî olay ve davranışların ehemmiyetine böylece bir kaç cümle ile işaret ettikten sonra Anayasanın ihtiva ettiği ve etmesi lâzım geldiği halde ihtiva etmediği hüküm ve direktifler üzerinde duracağım.

1. — Arkadaşlar, Devlet parası nasıl harcanır?

Tasarıda bu hususta hüküm vardır ve şöyledir; «Devletin..... harcamaları yıllık bütçelerle yapılır»

Bilmiyorum, hürriyet ve demokrasi gelenekleri kökleşmiş memleketlerde, belki de böyle hüküm kâfidir. Fakat maatteessüf memleketimizde böyle bir hükümle yetinmeye imkân yoktur. Vaz'edilen hüküm şunu ihtiva etmeliydi: Meclis hangi iş veya işler için tahsisat vermişse, para ancak o maksada sarf edilebilmelidir. Öyle ki Devlet parasının parti menfaatleri ve politika oyunları için harcanmasına imkân bırakılmamalıdır.

Bir fasıl veya tertilbe tahsisat alınırken bir esbabı mucibe gösterilir. Bu esbabı mucibe makbul sayılarak Meclise teklif kabul edilir. Fakat tatbikatta bu mucip sebebe, yani paranın istendiği iş ve maksada sarfı hususuna riayet edilmeyebilir. Mühim bir tesis için istenen ve alınan tahsisatla, seçim bölgelerinde bol bol temel atılabilecek bir sürü mânasız işlere, hem de bitirilmemek üzere girişmek ve po-

litik maksatlar temin edildikten sonra onları yüz üstü bırakmak mümkündür.

Hastane olmıyan bir vilâyet için alınan hastane inşaatı tahsisatı ile bir Bakanın ihtiyaç bölgesinde, bom boş yataklı Devlet hastaneleri mevcut iken diğer bir hastane inşa etmek kabildir.

Büyük bir vilâyetin, ortada münakaşa edilemeyecek bir ihtiyaç şeklinde görülen bir cezaevi için tahsisat almak ve sonra bununla seçim bölgelerinde birçok temeller atmak mümkündür.

Meselâ arkadaşlar, 1960 Nafia bütçesinin 741 nci faslında mevcut 142 milyon lira ile, maddeler arasında münakaleler de yaparak, Meclisin bu tahsisatı ne için verdiğini düşünmeksizin ve nazara almaksızın her şeyi yapmak Hükümetin yetkisi içindedir. Bu imkânın hakiki ve ciddi bütçe telâkkileri ile telif etmeye mesâğ bulunamayacağı aşikârdır.

Elbetteki arkadaşlar, yeni Anayasamız bu yolu kapamalıdır.

19 ncu asırda, daimî politikanın bozuk olduğu devirlerde, Amerika Birleşik Devletlerinde vukua gelen olaylar sabık iktidar zamanında memleketimizde daha vahim bir tarzda tekerür etmiştir. Yani parti menfaatleri ve politika oyunları, hattâ şahsî menfaatler saiki ile yapılan Devlet masrafları süratle artmış, israf âme maliyesini temelinden sarsmış, faidesi olmıyan bir çok işler için mahallî politikacıların isteklerine göre çeşitli ve geliş güzel harcamalar yapılmıştır.

Bu politikacıların istekleri kendi aralarında da evvelâ rekabet, bilâhara «müşterek hareket» doğurmuştur ki bu da keza âme maliyesinin perişanlığına ve Devlet paralarının tasavvur edilemeyecek derecede israfına saik olmuştur.

Burada arkadaşlar, masraf kanunları ve tahsisat teklifi mevzuuna intikal etmek gerekiyor.

Filhakika mahallî politikalarındaki şahsî veya parti muvaffakiyetleri için Mecliste gruplaşmalar yapılmış, lüzum ve zarureti asla ciddi olmıyan hizmetler ihdas edilerek müteakabil destekleme mekanizması içerisinde, bu hizmetler için insafsızca tahsisat elde edilmiştir. Binaenaleyh tasarınnın masraf kanun ve tahsisat teklifi hususundaki hükümlerine de eğilmek zarurîdir.

2. Tahsisat ve masraf kanunu teklifleri :

Tasarının 90 nci maddesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine kanun teklif etme yetkisi tanımakta ve bu teklifleri masraf artırıcı ve âme maliyesine külfet yükleyici olmaması için her hangi bir takyit vaz'etmemiş bulunmaktadır. Geçen 10 yıl zarfında arz ettiğim müteakabil yardımlar sayesinde, kolaylıklar kanunlaşan bu teklifler, her yıl Devlet maliyesine 100 milyonlara liralık külfetler getirmiştir. Binaenaleyh bunu önleyici hükümlerin kabulü zarurîdir. Tasarının 93 nci maddesinin son fıkrası «Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Karma Komisyonunda veya Genel Kurulda karşılık bir ek gelir göstermeden gider artırıcı teklifler yapamazlar; belli gelirleri azaltıcı teklifler yapabilmeleri de başka bir ek gelir kaynağı göstermelerine bağlıdır.» hükmünü getirmektedir.

Gelir göstermek pratikte ve tatbikatta asla bir mânia, bir tedbir değildir.

Ancak karşılık gösterilecek munzam gelir veya tasarruf teklifi yetkili makamlara (Hükümete ve Komisyona) peşinen kabul ettirilir ve gider artırıcı tekliflerin müzakeresi buna bağlı kılınırsa, o zaman bu tedbirin ciddi bir faydası olabilir.

Artık bugün, âme maliyesinde Meclis mensuplarının masraf teklifleri yapamamaları kabul edilmiş ve edilmekte bulunmuş bir kaide haline gelmektedir. Anayasalarında olsa da olmasa da birçok ileri memleketlerde bu kabul teklifler ciddi engellerle önlenmektedir. Biz, ciddi ıstıraplar muvacehesinde, bu hususlarda diğer dünya devletlerinden daha titiz olma durumundayız. Halbuki tasarının ihtiva ettiği hükümler tatbikatta kolaylıkla bertaraf edilecek mahiyettedir.

3. Kalkınma plânları :

Muhterem arkadaşlar, «bu arz ettiğim iki noktaya tasarının 40 nci ve 128 nci maddelerinde bahsi geçen kalkınma plânları frenleyici bir tesiri edebilir mi?» suali hatıra gelmektedir. Şüphesiz ki, böyle bir şey ümidedemeyiz. Tasarıda bütçedeki tahsisat ile kalkınma plânı arasında bir râbıta tesis edilmediği gibi, fiiliyatta kalkınma plânları ile bütçenin sınırlandırılması ve takyidedilmesi mümkün değildir. Emsali de yoktur zannındayım. Ancak kalkınma plânı, daha doğrusu plân ve program zihniyetinin Anayasada yer almış olmasından umumî bir memnuniyet duymamaya imkân yoktur. Bu husustaki mâruzatı-

mı, madde görüşmelerinde ayrıca arz etmeye çalışacağım.

4 — Millî bütçe :

Tasarının mevzuatımıza, pek yeni, terütaze bir müessese getirdiğini görüyoruz. Bu müessese 93 ncü maddede «Millî bütçe tahminlerini gösteren rapor», 125 nci maddede «Millî bütçe» ve 127 nci maddede «Millî bütçe tahminleri» olarak zikredilmiş ve ne şekilde yapılacağını tâynini kanuna bırakılmıştır. «Millî bütçe» kavramı ve millî bütçenin tatbik şekil ve kabiliyeti üzerinde şüphesiz ki alâkalı maddelerde gerekli görüşmeler yapılacaktır. Ve yine şüphe yoktur ki, Anayasa bir temeldir. Temel atılırken üzerine kurulacak bina tasavur edilmek gerektir. Bu hususta komisyonun tatmin-kâr açıklamaları elbette ki bizleri müteşekkir bırakacaktır. Benim buradan anlatmak istediğim mevzuu tasarıda eksikliğini hissettiğim birbirine pek yakın iki esaslı konudur.

Demek istiyorum ki hususî sektörü, mahallî idareleri, İktisadî Devlet Teşekküllerini ve nihayet tabiatıyla genel ve katma bütçeleri, gelirleri ve giderleri ile içine alan millî bütçe kavramını Anayasamıza sokarken, iki mevzu üzerinde esaslı surette durmamızda zaruret vardır.

Bunlardan birisi, İktisadî Devlet Teşekkülleri veya ismi ne olursa olsun fonksiyonu daha ziyade malî ve iktisadî olan veya memleketin bu sahadaki faaliyetlerine müessir bulunan bütün müesseselerimizin yasama organınca murakabesi ve bunlara ait neticelerin yakından görülebilir, takibedilebilir hale getirilmesidir.

Diğeri ise, Türk ekonomisi bakımından hususî bir ehemmiyet taşıdığına inandığımız Hazine birliği mevzuudur.

Aziz arkadaşlar; memleket ekonomisinin bir bütün olduğunu ve bunun sevk ve idaresinde, teşirleri ve neticeleri bakımından, âmme sektörünü bir kül halinde düşünmek gerektiğini münakaşa etmeye bile imkân yoktur. Âmme sektörünün iktisadî müesseseleri, şekil itibarıyla çeşitli olabilir, İktisadî Devlet Teşekkülü veya teşebbüsü olur, şirket olur, hattâ nevî şahsına munhasır bir kuruluş da olur. Kurulmasındaki gaye iktisadî olarak ifade edilmiş de bulunabilir. Fonksiyonunun muvaffakiyetle yerine getirilmesi bakımından çalışma ve işlemlerinde birbirinden farklı çeşitli usulle-

re de tâbi kılınmış olabilir. Fakat bu, Devletin iktisadî siyasetinin sevk ve idaresi ve bilhassa Teşrî Meclisçe yakından takibi ve kontrolü bakımından bir mahiyet değişikliği ifade etmez. Etmemek gerekir. Zira, yasama organı, memleketin iktisadî gidişinde son derece müessir bir sektörün faaliyetlerine ve bu faaliyetlerin neticelerine karşı elbette ki lâkayt ve bigâne kalamaz. Ve asıl mühim mesele bunları yasama organının kendisine gelen Devlet bütçeleriyle bir arada kül halinde görmesi, anlaması ve icabında karar vermesidir. Bu tahakkuk ettirilemeyecek bir şey değildir. Bu müesseselerin bütün hesap neticelerinin bütçeye aksettirileceği hakkında Anayasaya konulacak bir temel hüküm veya direktif, kanunlarla işlenerek, âmme iktisadî sektörüne ciddi bir düzen getirebilir. Her halde muhterem komisyonun değerli üyeleri bu mevzuu etüd etmişlerdir. Bize ışık tutarlarsa pek faydalı neticeler elde edebiliriz zannındayım.

Hazine birliği mevzuuna gelince : Bunu basit bir teknik usul telâkki etmemek lâzımdır. Devlet paralarının ve Devlet fonlarının bir elden idaresi ve buna ait hesapların takibettiği seyrin muntazaman yasama organının itidalarına arzı, zannedildiğinden çok daha mühim bir mevzudur. Devlet sektörü Merkez Bankasını murakabe ediyor mu? Enflasyon yolunda mıdır? Bunu bu sayede gününününe görebiliriz.

Nakdî muvazene, iktisadî ve malî muvazene, aynı zamanda tesir edici bir miyar olabileceği gibi, Türk parasının değeri ve ekonomik istikrar bakımından da pratik büyük ehemmiyeti olan bir prensip sayılmalıdır.

Arkadaşlar; Maliye Vekilinin en çok çektiği ziyaretçiler bütçe ile hiç alâkası olmadığı ve Maliye Vekâletinin kontrolüne hiçbir surette tâbi bulunmadıkları halde, kendisinden nakit para isteyen âmme sektörü mensuplarıdır. Kömür amelesinin iki gün sonda ödenecek ücreti için para isteyen müessese, men-suplarına nakit noksanı sebebiyle maaş veremeyen mahallî idareler, bir mubayaayı yapamadığı takdirde fabrikaları duracak olan İktisadî Devlet Teşekkülleri, Maliye Vekili tarafından lâkaydî ile karşılanamazlar. Ve arkadaşlar kısaca arz edeyim, bütün bunların neticesi emisyon ve enflasyondur.

Bu dert yeni değildir. 1935 yılında gelen ve teknisyen olarak değerini gün geçtikçe biraz daha fazla anladığım bir Fransız mütehasşısı daha o tarihlerde bize bunu tavsiye etmişti. Demokrat Parti iktidarının memleket maliyesinde açtığı derin yaralar bu husus üzerine bugün her zamandan ziyade dikkatle ve ciddiyetle eğilmemizi icabettirmektedir. Binaenaleyh Anayasamıza, Devlet sektöründe Hazine birliğinin esas olduğu ve bunun kanunla düzenleneceği hakkında direktif koymak zaruridir kanaatindeyiz. Böyle bir direktif olmadıkça bunun tahakkukuna da imkân olmadığımızı biliyoruz.

Bu arada bütçe gelirlerin tahsili ve nihayet Hazine bakımından bütün bunların bir vekil uhdesinde toplanmasının doğru olup olmadığı da, bilâhara kanunla halledilmesi gereken esaslı bir mesele teşkil edecektir.

Muhterem arkadaşlar; Anayasamızı tetkik ederken karşılaştığımız meseleler yalnız bunlar değildir.

Yasama meclislerinde gelirleri tetkik ve kabul eden komisyonla giderleri tetkik ve kabul eden komisyon aynı komisyon mu olmalıdır?

Masraf vekilleri karşısında, bütçe tanzimi ile görevli siyasî organı destekliyecek, bugünkü ihtilâfları kabinede yani masraf vekillerinin ekseriyette bulunduğu bir mecliste görüşme usulünden gayrı bir usule ihtiyaç yok mudur?

Bütçe zamanında çıkmazsa, muvakkat bütçe usulü, eski bütçeye devam usulü, yeni bütçenin bâzi tertiplerinin tatbiki usulü kabul edilmelidir.

Hükümetçe Meclisten istenilecek munzam tahsisat karşılıkları yoluyla bütçenin açık vermesi ihtimali karşısında bâzi tahditlere gidilmeli midir? Gibi proplemlerin, Anayasa müzakerelelerinde tartışma mevzuu yapılması, kuracağımız büyük binanın sağlam temellere dayanması bakımından pek faydalı olur zannındayım.

Mâruzatıma nihayet vermeden evvel bir hususa temas etmek istiyorum. Tasarının 59 ncu maddesinin 2 nci fıkrası «vergiler ancak kanunla konur» hükmünü taşımaktadır. Malî işletmelerimizin ve bilhassa inhisar mevzuuna giren madde ve hizmetlerin, maliyetleri üstünde, normal kâr hadleri ile ölçülemiyen fiyat ve ücret târifeleri yasama organının müsaadesi olmadan değiştirilebilmektedir. Bunun hakikatte vergi demek olduğu izahatın müstağnidir.

Yarın bu fiyat ve ücret târifelerinde yapılacak artırmalar dolayısıyla Anayasa mahkemesine gidilse ne olacaktır?

Muhterem komisyonun bu hususta bir açıklama yapması veya bir karara varması elbette ki çok faydalıdır. Kanaatimce bu değişiklikler yasına organlarının itilâ dışında yapılamamalıdır.

Sözlerime son verirken bu tasarının hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür etmek isterim. Zira Anayasanın büyük Türk milletine ait bir vesika olacağına inanıyorum ve bu imkânı bize hazırlayanlara şükran hissi duyuyorum.

Hepinizi saygı ile selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Bedî Feyzioğlu. (Yok, sesleri) Hamza Eroğlu.

HAMZA EROĞLU — Muhterem arkadaşlar, şu anda ben, 29 ncu olarak konuşma yapacak bir arkadaşımızım. Birçok arkadaşlarımız söz aldılar konuştular ve konuyu etraflı bir şekilde incelediler. Ben Anayasa Komisyonunun çalışmalarına yakinen şahit oldum. Sistem ve muhteva itibariyle, arkadaşlarımızı, başardıkları eserden dolayı tebrik ederek, hayranlığımı ifade ederim.

Muhterem arkadaşlar, maddeler üzerinde görüşlerimi esash bir şekilde belirteceğim. Ancak, şimdi süratli bir çalışma ile kısa zamanda hedefe varma mecburiyetimiz beni konuşmaktan vazgeçiriyor.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Nedim Ergüven.

NEDİM ERGÜVEN — Muhterem arkadaşlar; hukuk Devleti ve demokrasi esaslarını kapsayan ve Türk milletini hakiki bir hürriyet güneşine kavuşturacak ve 2 nci Cumhuriyetin temelini teşkil edecek olan, belki kemiyet itibariyle küçük 150 küsur maddelik fakat muhtevası bakımından çok büyük, hak ve hürriyetleri çığnemiş bir millete hayat verecek Büyük Türk milletinin makûs talihini yenecek bir tasarı üzerinde konuşmak hiç şüphesiz yok ki, her fanî için erişilmesi hayal edilen en büyük mazhariyettir. Bu itibarla şu anda hayatımın en mesut anlarını yaşamaktayım.

Günlere büyük bir titizlik ve feragâtle ve her türlü sitayiş ve takdirin üstünde bir mesai neticesi bu tasarımı hazırlamış olan komisyon başkan ve üyelerine minnet ve teşekkürlerimi arz

eder, bu çalışmalara iştirak edip büyük hizmeti sebkedenden fakat ömrü vefa etmiyen âziz arkadaşımız Cafer Tüzel'i rahmetle yadederim.

Benden evvel söz alan kıymetli arkadaşlarımla fikirlerini tekrar ederek kıymetli vakitlerini zi alaçak değilim. Birkaç nokta üzerinde durmayı faydalı görmekteyim :

1924 Anayasasının eksik yönlerinden birisi, adalet işine ve esaslarına gerekli önemin verilmiş olması, adalet müessesesinin temeli olan teminat konusu ilkelerinin Anayasada yer almamış bulunması, Anayasa Mahkemesinin kurulmamış ve Anayasaya aykırı kanunlar karşısında mahkemelerin durumunun belirtilmemiş olmasıdır. Şimdi tasarıda Anayasa mahkemesinin ve Yüksek Hâkimlik Kurulunun kabul edilmiş, teminat ilkelerinin gösterilmiş olması çok yerinde olmuştur.

Anayasanın tafsilli olmasından bâzı arkadaşlar endişe izhar etti. Tasarıya karşı, genel olarak, metnin bir Anayasa metni için kabul edilmeyecek derecede etraflı hükümleri ihtiva ettiği yollu bir itiraz ileri sürülebilirse de bir kanunun iyi uygulanmasının başlıca şartının, onu uygulayanın iyi niyeti olduğu bir gerçektir. Lâkin açık ve etraflı yazılmış bir metnin kötü niyetli kimseleri, kapalı veya kısa yazılmış bir metinden daha fazla düşündüreceği ve onların kanuna aykırı davranma cesaretini bir hayli kıracağı da inkâr edilmez. Kısa ve anlaşılması zor bir metin karşısında kötü niyetliler, davranışlarını haklı göstermek çarelerini daha kolay bulabildikleri halde, açık ve etraflı bir metin karşısında kendi sapık uygulamalarını ancak zorlukla savunabilirler. Nihayet açık ve etraflı bir metin, halk arasında kısa ve karanlık bir metinden daha büyük bir iç rahatlığı sağlar ki, bu da bir kanun için küçümsenmeyecek bir faidedir. Şunu da unutmamak gerekir ki, son yıllarda 1924 Anayasasının bilhassa adalete ait hükümlerinin kısa yazılmış olması, kötü niyetli uygulayıcıların işine çok yaramıştır. Bu sebeplerle tasarinin gerektiğinden fazla geniş yazılmış olduğu yollu her hangi bir itiraz adaleti ilgilendiren hükümler bakımından, (kaide olarak) doğru olamaz. Bundan başka gerek Yüksek Hâkimlik Kurulunun, gerekse Anayasa Mahkemesinin seçimlerinde, gerek seçecek, gerekse seçilecek kimselerin, olabildiği kadar hâkimlerden olması esas, adaletin dış etkilerinden imkân derecesinde korunması ve hâkimlerin siyasetle uğraşan kim-

selerle ilgili olmamasının sağlanması bakımından çok yerindedir. Bu sebeple bu esasa aykırı hal şekilleri (Meselâ; Batı - Almanya Anayasasının 94 nci maddesinde kabul olunduğu üzere Anayasa mahkemesi üyelerinin yarı yarıya yasama meclisleri tarafından seçilmesi yahut 1958 tarihli son Fransız Anayasasının 65 nci maddesinde bildirildiği üzere Yüksek Hâkimlik Kurulunun üyelerinin hepsinin Cumhur Başkanı tarafından seçmesi gibi şekiller) mahkeme bağımsızlığını sarsmak tehlikesi doğuracağı cihetle yurdumuz için uygun sayılmaz ve az önce bildirilen esas benimsemiş olan tasarı, bizim için bu bakımdan ihtiyaca elverişlidir. Tasarıda adaleti ilgilendiren hükümlerin başlıcaları, mahkemeler (yargı) başlığını taşıyan 3 nci bölümde yer almış hükümlerdir. Bunlardan başka, tasarinin diğer maddeleri arasında da mahkemeleri ilgilendiren hükümler bulunmaktadır.

Hâkimler, bağımsız olup görevlerini yalnız vefadanı kanaatlerine göre yerine getirirler denmekte ve mahkemelerin hangi hukukî esasları uygulayacağı yazılıdır ki, bu açıklama zaruridir. Nitekim, eskiden beri mahkemenin bütün kanunları ve idarî tasarrufları kayıtsız, şartsız uygulayacağı bunların Anayasa veya kanuna uygunluğu üzerinde durmayacağı düşüncesi ileri sürülmüştür. Halbuki kurulmak istenilen hukuk devletinde böyle bir anlayışa yer verilemez. Anayasa aykırı kanun meselesi, esas dâvada tasarı hükümlerine göre, geciktirici bir mesele (mesele müstehire) olacak ve Anayasa Mahkemesince çözülecektir.

Hâkimin iç rahatlığı ile, sadece hukuk anlayışını ve dosyadaki delilleri esas tutarak karar verilebilmesini sağlamak üzere ona tanınan teminatın neden ibaret olduğunu gösteren ve yürürlükte bulunan Hâkimler Kanunundaki (Hâkimler Kanunu madde 79) teminat hükümlerinin esas bakımından aynı olan 132 nci maddesi hükmü, herhalde Anayasada bulunması gereken bir hükümdür. Bunun özel kanuna bırakılması, özel kanunun daha kolaylıkla değiştirilmesinin mümkün bulunması ve Anayasaya aykırı davranışın cezasının ağır olmasına karşılık özel bir kanuna aykırı davranışın cezasının daha hafif olması itibariyle hâkimlerin kanuni durumunu ve dolayısıyla adaleti zayıflatır. Nitekim Federal Batı - Almanya Anayasasının 97 nci maddesinin 2 nci fıkrasında ve İtalyan Cumhuriyeti Anaya-

şasının 107 nci maddesinde de hâkim teminatının muhtevasını bildiren hükümler vardır. Konunun özel önemi itibarıyla bu hüküm, Anayasaya konulmasına ihtiyaç bulunmayan ve sadece özel kanuna bırakılması gereken bir esas sayılamaz. Teminatın muhtevasını özel kanunla belirtme yolu asla uygun görülmemiştir. Ve yine aynı maddenin yazılışında kaide olan teminatın muhtevasıyla bunun müstesnası olan durumların birbirinden ayrılması daha faydalı görülmüş, bundan başka görevden uzaklaştırılmama halinden başka, görev yerinin değiştirilememesi halini dahi açıklamak zarurî bulunmuştur. Nitekim, bugünkü Hâkimler Kanunu gereğince de görev yerinin değiştirilmemesi, teminatın unsurlarından olduğu gibi Batı Almanya ve İtalyan anayasalarına göre de durum aynıdır. (Batı Almanya Cumhuriyeti Anayasası madde 97, İtalyan Cumhuriyeti Anayasası madde 107)

Hâkimlerin emekliye ayrılma yaşlarının uzatma imkânı bırakılmaksızın belli edilmiş olması dahi, hâkim kararlarının dış etkilerden uzak kalması bakımından zarurî bulunmakta ve meslekin yıpratıcılığı göz önünde tutulunca 65 ve 70 olarak kabul edilen emeklilik yaşları uygun bulunmaktadır. Bu sebeplerle 134 nci maddenin son fıkrası hükmünün olduğu gibi kanunlaşması çok yerinde olacaktır.

Bundan başka hâkimlerin aylığı ve ödeneklerinin belli edilmesinde sadece mahkemelerin bağımsızlığı esasının göz önünde tutulması yeter bir ölçü olamaz. Aylık ve ödeneğin esaslarında adalet işinin özel önemi de asla gözden uzak tutulmamalıdır. Sosyal yaşayışlara ve özel olarak hukuk devleti düşüncesini gerçekleştirmeyi gaye edinen ve bu uğurda birçok savaşlara katlanmış olan bir toplumda adalet işi diğer işlere göre özel bir önem arz etmektedir. Şayanı şükrandır ki, komisyon bu ciheti de derin bir vukuf içinde derpiş etmiştir.

Öntasarıda teşriği tefsir ve içtihadı birleştirme müesseseleri bertaraf edilmiş iken kıymetli komisyon büyük bir hukuk anlayışı ile bu müesseseleri tasarıya almıştır. Çünkü, bir müessesenin kötüye kullanmış olması hiçbir zaman onun yasak edilmesi için bir sebep sayılamaz. Bu müesseselerin kaldırılması, toplum yaşayışında büyük kararsızlık içinde çabalamasına yol açacağından böyle bir netice asla kabul edilemez.

İtalyan Anayasasının 107 nci maddesinin son fıkrası hükmüne uygun olarak savecilere da nispi bir teminat tanınması yerindedir. Ancak, idare mahkemelerindeki kanun sözcüklerinden de böyle bir teminattan yararlanması da doğru olacaktır. Bu cihet ihmal edilmiştir. Bundan başka, Yüksek İdare Mahkemesindeki Başkannın Sözcüsünün ve hattâ Yüksek Askerî Mahkeme Başsavcısının da Yüksek Mahkeme hâkimleri durumunda bulunması, bu görevlerdeki kişilerin gördükleri işlerin önemi bakımından lâzımdır. Ve bu hususlar da derpiş edilmiştir.

Adalet işlerinin tarafsızlık esaslarına göre görülmesini köstekleyen en mühim sebep, hâkimlerin mukadderatının birçok bakımlardan siyasî bir makamın yani Adalet Bakanlığının elinde olmasıdır. Nitekim geçen devrede bakanlık bu durumdan yararlanıp doğrudan doğruya veya dolayısıyla mahkemeleri tesir altında bırakmaya çabalamış ve bundan çok defa başarı kazanmıştır. Tasarı hâkimlere ilişkin özlük işlerinin Yüksek Hâkimlik Kurulunca görüleceği esasını kabul ederek hâkimlerin kaderini siyasî makamdan kurtarmak hedefini gütmüştür, ve bu davranış gayet doğru ve 2 nci Dünya Savaşından sonra yapılmış anayasalarda benimsenen görüşe de uygundur.

Muhterem arkadaşlar, komisyon mevcut iken benim Anayasa tasarısını müdafaa eder tarzda konuşmam doğru değildir. Fakat, bâzı arkadaşlar buyurdular ki, «Efendim, öntasarıda bâzı müesseseler mevcuttu. Biz, bu tasarıda da bunları görmek isterdik.» Komisyon o kadar hukukî bilgi ve vukufla çalışmıştır ki, öntasarıda teşriî tefsir ve içtihadı birleştirme müesseseleri dahi kaldırılmışken Sayın Komisyon bu iki hukukî müessesenin hukukî sahada karışıklığa meydan vermemesini temin için, bu müesseseleri gene tasarıya koymuştur. Bu son derece şayanı şükran bir husustur.

Sonra bâzı arkadaşlar dediler ki, «İtalyan Anayasasından falan maddeyi, Fransız Anayasasından da (Sosyal) kelimesini çıkardılar aldılar.» Tâbirimi mazur görsünler, biraz ağırdır, bühtan edilmiş gibi bir şey olacak muhterem komisyona. Çünkü Anayasamızın yeni bir özelliği içtimaî adalet prensibidir. Sosyal Devlet, fertlerin klâsik hürriyetlerini sağlamakla kalmyacak aynı zamanda bunların insan gibi yaşamalarına imkân verecek, bunu temin edecek bir

Devlet olacaktır. Bu kelimenin mevcudiyeti ferahlatıcı olmuştur.

Şimdi bu mâruzatımdan sonra 1 - 2 nokta üzerinde daha müsaadenizle durmak istiyorum. Bunlar biraz aleyhte olacaktır.

Maddelerin tanziminde fazla israfa gidilmiştir. Nitekim 1, 2 ve 3 ncü maddelerin bir madde halinde tanzim edilmesine imkân varken, israfli bir rakam kullanış tarzı ile üçe çıkarılmıştır. Maddelere geldiğimizde bunları ayrıca arz edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım, bu tasarruğun en mühim meselelerinden birisi de istimlak meselesidir. Bu konuda vatandaşın yüreği yanmıştır. Tasarımda istimlakların taksitle olabilmesine cevaz veren madde vardır. Bendenizin nâçiz kanaatime göre arzım komisyonun bu maddeyi geri almasıdır. Şayet bir mecburiyet varsa, bunu Anayasada 99 sene vâdeye ve keyfe bırakmalıyım. Muayyen bir müddet tesbit edelim. Zaman ve tediyeye bakımından bir porte tesbit edelim.

Tasarımın 46 ncı maddesinde grevden bahsedilmiştir. Fakat lokavt'tan bahsedilmemiş, ihmal edilmiştir. Bendeniz bu eihetin de ikmalinin şayanı temenni olduğunu arz ediyorum.

Bundan başka; tasarruğun 131 ncı maddesinin 2 ncı fıkrasında «Ormanların müruruzamanla iktisabı caiz değildir» denmiştir. Şimdi; bâzı kötü niyetliler diyebilir ki; ormanların haricinde, hususî mülkiyet mevzuu dışında kalan âmme emlakı acaba müruruzamanla iktisabı caiz olur mu? Binaenaleyh, bu eiheti tavih buyururlarsa çok yerinde olur.

Muhterem arkadaşlarım; bir mesele de şudur : Tasarruğun 144 ncü maddesinde de Yüksek Hâkimler Kurulunun kuruluş tarzını ihtiva etmektedir. Maddeyi aynen okuyorum. «Madde 144. — Yüksek Hâkimler Kurulu, on sekiz asil ve beş yedek üyeden kuruludur. Bu üyelere altısı Yargıtay Genel Kurulunca, altısı birinci sınıfa ayrılmış hâkimlerce ve kendi aralarından gizli oyla seçilir» demektedir.

Şimdi, birinci sınıfa ayrılmış hâkim 400 - 500 kişi vardır. Bunların hepsini bir araya toplayıp, onların reylerinden istifade edilmesi birtakım masraf ve külfeti mucibolduğu gibi 400 - 500 kişiyi toplamış olsak dahi, birbirini bilemedikleri, tanıyamadıkları için reyleri tesadüfe terk edilmiş olacaktır. Bendeniz rica ediyorum, Yargı-

tay Genel Kurulu ki, Vekâletten aldığı siciller ve dosyalarının tetkiki neticesinde edindiği ehliyete mütaalliktir kanaatime göre, bu 6 kişiyi bunlar seçsinler.

Bir de, 72 ncı madde, Senatonun 3 de 1 nin, 2 senede bir yenilenmesini derpiş ediyor. Buna son derece memnun oldm. Hattâ bendeniz diyorum ki, parlamento rahaveti çökmeden Millet Meclisi de iki senede bir, 3 te 1 nispetinde yenilenmelidir.

Muhterem arkadaşlar, sözlerimi bitirirken, bu Anayasanın biran evvel kanunlaşmasını ve tatbikatta daima pâyidar ve milletimize mutlu olmasını can ve gönülden dilerim. Artık hürriyet fecrî söksün bu memlekette... Fecrî kâzip olarak değil, fecrî sadık olarak. Hürmetlerimle... (Alkışlar)

BAŞKAN — Raif Aybar.

RAİF AYBAR — Muhterem arkadaşlarım, biliyorum Meclis yorgun, dinlemek takatı mahdud, zaman da mefkut. Bu itibarla yazılı yapmak istediğim ve hazırladığım konuşmamı sözlüye çevirdim. 5 - 10 dakika içinde, 5 - 10 cümle ile bâzı düşünce ve duygularımı dile getirmeye çalışacağım.

Bu memlekette İkinci Cihan Harbinden sonra bu milletin önüne, hepinizin bildiği gibi, yeni bir kader çıkmıştır. Bu kader bizi İkinci Cihan Harbinin ardından çok partili demokratik rejime girme dönemesinin önüne getirmiştir. Biz eğer, nâçiz kanaatime göre, siyasetçiler olarak, münevverler olarak uhdemize düşeni bihakkin yapsaydık ve eğer elimizde siyasette menfaat ve gayrisamimîliği kullanmaya meyleyen arzulara mukavemet edebilecek bir Anayasa mevcudolsaydı 10 yıldan bu yana geçirdiğimiz buhranlar, içine düştüğümüz sıkıntıların, yaşadığımız ıztırapların meydana gelmesine kanaatime lüzum kalmıyacaktı. Ve Türk Ordusunun; siyasetçilerin, münevverlerin ve bütün mevcudu ile sivillerin beceremediği bir işi becermek üzere, kendilerine bir şeref vazifesi düştüğünü kabul edip 27 Mayıs sabahı millî hayat kervanımızın direksiyonuna bizzat oturarak, bizi uçurumdan kurtarmak ve Kurucu Meclisin teşkiline doğru gitmeye mecbur kalmaları da icabetmiyecekti. Bizim beceremeyeceğimiz bu işi ordunun becerip millete çok muhtacolduğu bir Anayasa kazanmak fırsatını bahşettiği için,

kemali samimiyetle şükran duygularımı bu vatan çocuklarına iletmek istiyorum.

Bu tasarımı tetkik ettim. Bâzı arkadaşlarımızın noktai nazarları ve endişeleri hilâfına, böyle bir tasarımı hazırlamak bahtı kendilerine düşmüş olan ilim heyetleri ve ihtisas encümenleri arkadaşlarımızın meydana getirdikleri eserin irtifamı hürmetle selâmlarım. Tasarı, nâciz kanaatimize göre, bugünün geçmişten gelmiş olan ihtiyaçlarını karşılayacak ve üstelik de yarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir hamulede, bir bünyededir.

Tasarımın gerekçesinde tarihî, siyasî ve içtimâî bakımlardan yapılan tahlillerle dikkatli ve isabetli neticelere varılmış olduğu, bize göre meydandadır.

Muhterem arkadaşlarım, biz eğer bu tasarımı bu çatımın altında daha mükemmel bir şekle icra etmek suretiyle çıkarıp, milletin hayatında biran evvel rol oynar, hizmetini yapar hale getirirsek kanaatimize hem millet memnun, hem hepimiz mesudolmak için bütün şartları, ilk şartları, bidayet şartları az çok memlekete getirmiş olacağız.

Şimdi size çok global olarak, toptan olarak izahına çalıştığım bu fikirlerin mesnedi olan ve kendi kanaatimece tasarımın büyük mimarisinin ufak bir maketi mahiyetinde olacak 5 - 10 cümle ile tersim ettiğim noktaları arz etmek suretiyle, tasarıda niçin bugüne ve yarına hitabedici, cevap verici bir bünye gördüğümün ifadesini yapacağım :

Muhterem arkadaşlarım, bu tasarımı; vatan-
daş hürriyet ve haysiyeti mefhumlarında olduğu gibi, beslenmesinden barınmasına kadar bütün maddî ihtiyaçları ve zaruretleri ile değer eşitliği içine almaktadır.

Bu tasarımı, Devleti milletin âmiri, zabıtası değil, kuvvetli evlâdına şevk ve gayret, zayıfına derman ve huzur veren, eski bir Türk tâbiri ile, hakikî bir baba hüviyetine sokmakta ve bu hüviyeti Cumhurbaşkanlığı makamında bihakkin resmetmektedir.

Bu tasarımı millî iradeyi Devlet babasının nabız sesleri haline getirmektedir.

Bu tasarımı; teşriî faaliyeti sinir sistemlerinin ve siyasî menfaat ve tehevür dalgalarının mahkûmu olmaktan kurtarıp, bilginin, şuurun ve basiretin kontrolüne tâbi kılmaktadır. Bu tasarımı; adaleti gerçekten mülke temel olabilecek

şartlarla bezemiştir. Bu tasarımı Hükümeti kuvvet istiklâli ile beraber mesuliyet ciddiyetiyle hizmete sokmaktadır. Bu tasarımı, ilmin, istiklâle ve ihtirasa lâayık mevkiini tahkim etmektedir. Bu tasarımı; orduyu şerefli fonksiyonu içinde daha da güçlendirmiştir. Bu tasarımı; basını dördüncü kuvvet olmanın bütün talihine mazhar kılmıştır. Bu tasarımı, siyasî parti ve siyaset adamına dürüstlüğün karşılığı emniyet, hizmet karşılığı olarak da şeref sağlamaktadır ve nihayet bu tasarımı; vîdan, din ve ibadet hürriyetini mukaddes mevkiinde rahat, emin, istismardan ve tasalluttan masun kılmaktadır.

Bütün şu ifade maketinin içine almaya çalıştığım karakteristik çizgileriyle bu tasarımı niçin beğendiğimi, niçin tümünün lehinde rey kullanmak istediğimi arz etmiş bulunuyorum. Ve tasarımın Kurucu Meclisin çatısından çıkıp ve milletin tasvibinden geçtikten sonra, millete en iyi neticeler getiren bir eser olmasını temenni ediyorum. Ve müsaadenizle, bir hayli zaman bu memleketin muhtacolduğu yeni bir Anayasamın tahassürünü politika saflarında yaşamış bir arkadaşınız olarak, bugüne ulaşmış olmanın memnuniyeti, heyecanı içerisinde bir başka temenni yapmadan bu kürsüden inmek de istemiyorum :

Bu tasarımın kanunlaşmasından sonra millete beklediğimiz feyiz ve bereketin bu milletin hayatına süratle dökülebilmesinin bizce pek mühim olan bir şartı daha vardır. O şart siyasî hayatımızın bu merhalesinde; geçmişin kötü örneklerinden belâlı tezahürlerinden, partizan hırslarından ders almış olarak, peşin hükümlerden, husumetlerden ve kinlerden arınmış bir cemiyet halinde bu Anayasaya hayat verecek ruh haletine ve kıymet hükümleri dünyasına müştereken sahip çıkmamız şartıdır. Bu sahada ilk ve müessir adım politikacılara, basına ve bütün aydınlara düşer. Bunu yapamazsak bu güzel Anayasa da her hangi bir Anayasa gibi cansız kalır. Millet ve tarih de bizleri asla affetmez. Allahın hepimizi böylesine bir dalâletten masun tutmasını temenni ve niyaz ederim. (Şiddetli alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu.

FEVZİ LÜTFİ KARAOSMANOĞLU — Muhterem arkadaşlar; 27 Mayıs fecrinin aydınlığında bugünlere erişmiş olmak, milletimiz için ve

onun temsilcileri olan sizler için büyük bahtiyarlıktır.

Dün, hürriyet nizamının ve milli hâkimiyetin baş teminatı olan Meclislerimizi seçmeye yarıyacak kanunun birinci müzakeresini bitirdik. Bu kanunu hazırlayan ve onu çıkaran muhterem Heyetinizin ve komisyonun viedan huzurunu, mesut hâletini tebçil ettikten sonra, Devletimizin perişan hale getirilen hukuk ve nizam temelinin teyit ve takviyesi mahiyetindeki, yeni Anayasamızı hazırlayan seçkin hocalar, idealist siyaset adamları, güzide gençler velhasıl iyi hizmetler yolunda olan onlar ve siz ülkücüler ömürlerini daima gönül ferahlığı ile ve engin bir mutlulukla geçireceklerdir. Hepinize minnet ve şükran...

Muhterem arkadaşlar; yeni Anayasamızın hüviyetinin esaslarından biri, bu memleketin ciddi susuzluğu olan içtimaî adalet prensibine en mühim bir yer vermiş olmasıdır. Bununla beraber hemen söyleyeyim ki, milletimizin ve billhassa fert olarak vatandaşlarımızın huzur ve refahının, Batılı milletler seviyesine ulaşmanın baş harcı olan insan hakkı şartları da ve onun yanında inkılâp esaslarının selâmeti de ihmal edilmemiştir. Yalnız, fert haklarının ve vatandaşlık nimetlerinin şartları, içtimaî adalet şartları kadar sıcak ve ateşli alâkadan biraz mahrum bırakılmıştır. Daha doğrusu içtimaî adalet şartlarının kendi hududunu aşması bâzı noktalarda fert hakkının çiğnenmesine yol açar bir hal almıştır. Pekâlâ bilirsiniz ki, içtimaî adalet, milletçe kalkınma, milletçe refah ve ümran kadar ve hattâ daha evvel bu millet, Devlet nüvazisine, kanun şefkatine, nizam ve hukuk alâkasına ferden ferda da muhtaçtır, buna susamıştır. Türk milleti kısa süren bâzı devirler müstesna, asırlardır vatandaş olarak daima hor görülmüştür. Memleket müdafaasında olsun, refah ve umran hedeflerinde olsun, hattâ kötüler elinde birbiri aleyhine zulüm aleti olarak ancak bir malzeme ve vasıta sayılmıştır, madeten, mânen fert hakkının masuniyeti ve emniyeti, her türlü hukuk mevzuatına ve edebiyatına rağmen Devletçe ihmal edilegelmiştir.

Muhterem arkadaşlar, Türk Milletinin bu topraklar üstünde gaye sayılmasının, ona hür efendi hüviyetinin ve şerefine verilmesinin ve her şeyinin bu toprakların sahibini olan insan için olduğunun temini ve teyidi sırası artık gelmiştir.

Türk Milletini, aydınlarımız, idealistlerimiz kardeş olarak, vatandaş olarak sevdiğini söylemiş-

tir, onu sözle muhabbetine garkettiği zamanlar olmuştur. Fakat, bu aydınların zümre halindeki rehberlikleri, idarecilik halleri onların bu millet için koydukları nizamlar bu sevgiyi tam olarak, mağdur milleti doyuracak, onu gönül ferahlığına götürecektir kadar olamamıştır. Artık sırtı pek, karnı tok millet kadar şevkli ve emniyetli bir millet topluluğu istiyoruz.

Maddeler sırası gelince fırsat bulursak tasarıdaki bu eksiklikleri arz etmeye çalışacağız.

Arkadaşlar, tasarının heyeti umumiyesi iyidir. Bâzı tadil ve takviyelerden sonra bir an evvel kabulü lâzımdır. Muvaffak olalım, mazlum milletimizin yüzü gülsün. (Şiddetli alkışlar ve bravo sesleri.)

BAŞKAN — Sayın Kasım Gülek.

KASIM GÜLEK — Sayın arkadaşlarım; Yüksek Meclisiniz tarihî bir vazifeye başladı. Bu vazifeyi tam bir mükemmeliyetle bitirecektir inancındayım. İkinci Cumhuriyet Anayasasının hazırlanması şerefi, sizlerin evlâtlarımızın, torunlarımızın övüneceği bir başarı olacaktır.

Atatürk İnkılâpları Türkiye'yi medenî dünyaya götürdü. Bir tek eksigimiz kalmıştı. Dünya anlamında demokratik hayata giriş. Bunu da İkinci Dünya Harbinden sonra kendiliğimizden yaptık. Bâzı kötü ağızların ifade ettiği gibi dış baskı ile değil, içimizden kendiliğimizden bunu başardık, 1950 de bütün dünya önünde demokratik hayata büyük ümitlerle girdik. Çok acı tarihî vâkıa şudur ki, 10 yıllık demokrasi tecrübesi maalesef soysuzlaştı. 27 Mayıs İnkılâbı bundan dolayı lâzımdı. 27 Mayıs devrimi Türk demokrasisini bu soysuzlamadan kurtardı. Şimdi yeni bir Anayasa ile İkinci Cumhuriyetin temellerini atmaktayız.

Sayın arkadaşlarım, ben yeni Anayasanın geç kalışına çok üzgünüm. 10 ay sürdü bu hazırlık. Gönül isterdi ki, Anayasa uzmanlarımız, Anayasa profesörlerimiz, kendilerine vazife verildiği gün çekmecelerinden derhal Türkiye'ye en uygun Anayasa projesini hemen ortaya çıkarabilinler. Gerekirdi ki, demokrasinin yıkıldığı son 10 sene zarfında Anayasa profesörlerimiz aksaklıkları görsünler, bunlar üzerinde çalışıp, bunları bertaraf edebilecek, projeyi hazırlasınlar, «Türkiye için en iyi Anayasa budur» diye ortaya koysunlar. Bunu görmedik. Millet bundan dolayı üzgündür. Eğer uzmanlarımız bunu hazırlayabilmiş

olsalardı, 10 ay geçirmez, demokratik normal hayata çoktan girmiş olurduk.

1924 Anayasasını o kadar hafif geçmemek gerektiğine inanıyorum. Bu, zamanında güzel yapılmış bir Anayasa idi. Eksiklikleri vardı. Üzerinde çalışarak, üzerinde işlenerek, bünyemize uygun Anayasa süratle meydana gelebilirdi.

Bunlar geçti. Şimdi, önümüzde övünülecek bir Anayasa projesi var. Bu güzel bir eserdir. Hazırlayan arkadaşlara müteşekkirimiz. Tasarı sizlerin gayretiniz, irşatlarınızla milletimiz için hayırlı ve uygun bir Anayasa olarak meydana gelecektir. Buna eminim.

Anayasayı hazırlayanların 10 yıllık acı tecrübelerden faydalandığını görüyoruz.

Ama bu tecrübelerden galiba biraz da ağzımız fazla yanmış olacak ki, Anayasa tasarısında çok tafsilât, gereğinden fazla tafsilâth hükümler koymuşuz intibai uyanıyor. Hani bir atasözü vardır. «Sütten ağzı yanan yoğurdu üfliyerek yer» bu tasarıda sadece yoğurdu değil, dondurmaya bile üfliyerek yemeye teşebbüs etmişiz benziyor.

Aziz arkadaşlarım, gerçekten, Anayasa esasları ihtiva etmelidir. Çünkü, Anayasa çok zor değişir, çok zor değişmelidir. Arkadaşlarım burada çok misaller verdiler. Üzerinde tekrar durmaya lüzum görmem. Kanunlarda ve hattâ tüzüklerde yer alması lâzımgelen birçok hükümlerin Anayasada yer aldığını görüyoruz. Bir iki misal vereyim. 18 yaş Anayasada değil, kanunda yer almalı idi. Bu konular 1924 Anayasasında bahis konusu değildi. O devirde dünyada bu konular henüz yeni ele alınıyordu. Bugün dünyanın üzerinde durduğu başlıca meseleler ekonomik ve sosyal konulardır. Bu esasların Anayasada yer alması yerindedir. Hayatın temeli ekonomiktir. Ekonomik sosyal temel olmasaydı, siyasî egemenlik mâna ifade etmezdi. İktisadî bakımdan cemiyet iktisadî kalkınma seviyesine varmamış ise sosyal denge yoksa hürriyet fayda yerine zarar bile verebilir.

Kalkınmanın esasî plân ve programdır. Plân ve program mefhumunun Anayasamıza girmiş olması yerindedir. On senedir plân program onların üzerinde durduk. Bütçe müzakereleri sırasında nasıl hareket edileceği, kanunda bile değil, T. B. M. M. nin İçtüzüğünde dahi yer alabilirdi.

Aziz arkadaşlarım: Anayasamın dili üzerin-

de, ben de biraz durmak istiyorum. Dil üzerinde yapılan yeniliklerin yerinde olduğuna inanıyorum. Hakikaten dilimiz bir istihale geçiriyor. Türk dili, her yıl ilerlemekte, güzelleşmekte, beraklaşmaktadır. Anayasamızı bu yolda götürmek elbette gerekirdi. Ne eski anlaşılmaz ve ağdalı dil ne de gene anlaşılmaz uydurma dil. Fazla ileri dileilik de geri dileilik kadar kötüdür, kanaatindeyim. Anayasa tasarısının dil uzmanları ile iş birliği yaparak yeniden gözden geçirilmesine taraftarım.

Sayın arkadaşlar; Anayasa görüşlerimi şu sıra belirteceğim: Evvelâ yenilikler, sonra eksik aksak noktaları son olarak da bâzı bir iki müesseseler üzerinde mütalâalar.

Anayasa tasarısında övünülecek, güzel yenilikler var. Bunların başında şüphe yok ki, sosyal ve ekonomik kısım gelir. «Mütemadiyen plândan bahsedenler bizi demirperde gerisine mi, sokmak istiyorlar?» dediler. Bunlardan artık kurtulduk. Hürriyet içinde, hürriyeti ana prensip bilen memleketlerde bu vardır, lâzımdır. İktisadî hayatın temelidir. Yeni Anayasada sosyal Devlet görüşü getirilmiş. Son derece önemli bir yeniliktir. Yirminci asrın bir yeniliği de Devletin sosyal görünüşüdür. Bugün ileri memleketlerde vatandaşın doğumundan ölümüne kadar çalışmasını, yaşamasını, öğrenmesini öğretmesini bütün hayatını medenî şartlara intibak ettirecek unsurları, tedbirleri almanın, Devletin vazifesi olduğu ileri sürülmektedir. Övünülecek nokta, burada sosyal hakların siyasî haklardan evvel gelmiş olmasıdır.

Arkadaşlarım, bu sosyal konuda sadece şu başlıkları göz önüne getirmek, Anayasamızın bu sosyal görüşe nasıl sadık kaldığını göstermeğe kâfi gelir: Çalışma hakkı, çalışanların hakkı, işsizliği önleme, dinlenme, ücret adaleti, toplantılar, söz ve grev hakkı, sosyal sigorta, güvenlik gibi şeylerin tabii olarak sağlanması gibi esaslar sosyal Devlet görüşünün temelleridir. Bunlar Anayasada yer alıyor. Sosyal işlerde çalışanların sendika kurmaları haklarıdır. Uzun yıllar, kurulmuş olan sendikalar sendika olmaktan uzak kalmışlardır. Şimdi, son derecede önemli olan sendikaların demokratik esaslarla idare edilmesi mecburiyeti konuyor. Bu son derecede yerindedir. Sendikaların demokratik usullerle idare edilmemesinin kötü misallerini gördük.

Anayasa Mahkemesi de, yeniliklerden biridir. On yıl Anayasa Mahkemesinin hasretini çektik. Eskiden, her varan, «Anayasa Mahkemesi olsaydı, şu kanun çıkamaz, bu kararı iptal ettirdik.» der, özlemini çekerdik.

Yüksek Hâkimler Kurulu yine övünülecek yeniliklerden biridir. Son on yılın siyasî hayatımızda, kulaklarımızda çınlayan ispat hakkı meselesi, yeni Anayasamızda lâyük olan yerini bulmaktadır.

Seçimlerden önce geçici bir hükümet kurmak, seçimlerin emniyeti makamından önemli derecede doğru olmuş ve yerinde bir hükümdür. Siyasî partiler, muhalefette olsun iktidarda olsun, siyasî hayatımızın vazgeçilmez unsuru olarak Anayasaya girmişlerdir. Bu, yerinde ve son derece önemlidir. Nasıl sendikalarda iş çalışmalarının mutlaka demokratik esaslara göre yapılacağı derpiş edilmişse siyasî partilerin de mutlaka demokratik esaslara göre yürütüleceğini derpiş etmek lâzımdır. Geçen 10 senede bunun çok acı neticelerini gördük. Parti içi tahakkümünü gördük. Anayasamız, siyasî partilerin iç yürüyüşünün de mutlaka demokratik esaslara göre kurulacağını tesbit etmelidir. Anayasamız bir dereceye kadar siyasî partileri murakabe ediyor. Bunu daha ileri giderek bir vazife halinde koymalıdır. Henüz bilmiyoruz, şayet nispi temsil kabul edilecek olursa çok partiler kurulacak, yeni devrin belki bir tek parti ile Hükümet kurmak imkânı olmayacaktır. Bu takdirde Hükümet istikrarı birinci derecede mühim mesele olacaktır, vatandaşlar da istikrara önem vereceklerdir. Âlemsümül mânâda Hükümete güven oyu vermeme keyfiyetini çok düşünme mecburiyeti ve lüzumu vardır; Hükümetin istikrar garantisi altına alınmış olması lâzımdır.

Hükümetin, boş kalan bakanlıklara on beş gün için tâyin yapması mecburiyeti de çok yerindedir. Senelerce geçirdiğimiz acı tecrübeler vardır. Aylarca iki üç bakanlık boş kalmıştır. Radyo ve televizyonun bağımsızlığa kavuşturulması da gene siyasî hayatımızda önemli, ileri bir merhale olacaktır.

Sayın arkadaşlarım: Anayasa tasarısında gördüğüm eksik ve aksak noktalara temas etmek istiyorum. Kanaatimce lâiklik konusu üzerinde kâfi derecede durulmamıştır. Türkiye Devletinin en önemli temellerinden biri elbette lâiklik tir. Lâiklik şüphesiz dinsizlik demek değildir.

Türk milleti dindardır. Dini politikaya alet etmenin de şiddetle aleyhindedir. Burada en ufak bir gerileme mevzuubahsolamaz. Biz 10 yıl dinin nasıl istismar edildiğini görerek acı tecrübeler geçirmiş bir millet olarak lâiklik prensibi üzerinde itina ile duracağız. Bunu en kuvvetli müeyyidelere bağlayacağız. Unutmuyalım ki, Diyanet İşleri bizde ancak bir mezhebin işlerini tetkik eder, başka mezhepten ve dinden olan vatandaşlar var, bunun üzerinde biraz daha düşünmenin yerinde olacağı kanaatindeyim.

Bakanların Meclis dışında seçilmesi konusu üzerinde birkaç kelime söylemek yerinde olur.

Sayın arkadaşlar; Bakanların dışarıdan seçilmesinin doğru olmayacağı kanaatindeyim. Tecrübe edilmiştir; bakanlar; Meclis içinde olmazsa kâfi cesaretle iş göremezler, ve görmeleri de güç oluyor. Kendisi; seçilmiş Meclis üyelerinden olursa, arkadaşları arasından olursa daha rahat iş görebiliyor, hizmetleri daha esaslı oluyor.

Sayın arkadaşlarım; dokunulmazlık mevzuu: Bu mevzuda bir hüküm mevcuttur. Demokrat Parti devrinin en karanlık devrinde, bu tatbik edilmemiştir. Anayasamızda elbette bu mer'î olamaz. Görülen dâvalar üzerinde Mecliste sual sorulur, beyanatta bulunmaz hükmü yersizdir. Bakanlığın vazife ve salâhiyetleri son derece önemlidir. Birinci Cumhuriyet devrinde bunun için sonradan bir kanun çıkarılacağı söylenmiş fakat çıkarılmamıştır. Anayasanın kanunlaşmasından bir sene sonra mutlaka çıkarılsın diye vazife verilmesi yerinde olur.

Ben üniversite konusu üzerinde, Türkiye'de yalnız Devlet tarafından kurulup idare edileceğinin doğru olmadığı üzerinde duracağım. Sayın arkadaşlarım, dünyanın birçok memleketlerinde en büyük üniversiteler hususî üniversitelerdir. O memleketler zenginidir, o memleketlerin hususiyetleri vardır denilecektir. Doğrudur ama Türkiye'de bu yolu Anayasa ile kapamak da aslâ doğru değildir. Günün birinde memleketimizde de bu imkânların olabileceğini bütün kalbimle inanıyorum. Devletin murakabesi altında, vatandaşlar bir araya gelerek, yüksek öğretim müesseselerinin kurulması sağlanmalıdır. Türk vatandaşları ilkokul açabilir, lise açabilir, Devlet murakabe eder. Yine Devletin murakabesi altında vatandaşlar üniversite de açmalıdır. Sonra üniversite tah-

silinin yalnız Devlete hasredilmesinin insan hakları beyannamesi ile biraz da çatışması olur gibi geliyor.

Aziz arkadaşlarım; mülkiyet hakkı insan haklarının en esashlarından biridir. Bunun üzerinde hassas olmamız lâzımdır. Sermaye terakümü az olan bizim gibi memleketlerde bunu korumak yerindedir. Elbette mülkiyet hakkının sınırları bellidir. Bilhassa modern devlet görüşünde mülkiyet çok sınırlandırılmıştır. Kamulaştırma bütün ileri memleketlerde vardır. Ancak bunun peşin olarak ve değer pahası verilerek yapılacağı aşikârdır. Buna emniyeti sağlamak bir zarurettir. Bizde konulmuş sınır bunun çok ilerisine gidiyor. Taksitli kamulaştırmanın hakikaten memleket için fayda getirmeyeceğine inanıyorum. Aslında kamulaştırma değer pahası peşin dahi verilse vatandaşlara bir külfettir. Bu külfet, âme için lâzım ise fedakârlığın herkes için olmak lâzımgelir.

Falan yerde fakir insanların yerleri âme menfaati için kamulaştırılıyor, paraları peşin verilmiyor, taksite bağlanıyor, buna imkân yoktur. Niçin vatandaşlara zor kullanıyoruz hakkımız yoktur. Bunun üzerinde ehemmiyetle durmak lâzımdır. Çıkacak kanun belki yarı bedelle kamulaştırmaya gidebilir. Siyasî bakımlardan bunların ne gibi mahzurları olduğu, on senelik tecrübelerimizle öğrenilmiştir. Kötü niyetli iktidar partisi, muhalefete mensubolan partinin ileri gelenlerinin hayatî önemi haiz, emlakini kamulaştırarak elli senede ödeme yoluna gidebilir.

Ayrıca 122 nci maddenin tesbit ettiği fevkalâde iktisadî tedbirlerin çok ağır olduğu kanaatindeyim. İktisadî buhran sebebiyle özel mallardan istifade deileceği vatandaşların çalıştırılacağı gibi hususlara yer verilmiştir. Fevkalâde bir âfet, bir yangın anında vatandaşların huzuru düşünülmez, herkes çalıştırılabilir. Ama iktisadî buhran diyoruz, son derece elâstik bir tâbirdir. Bir bakıma iktisadî buhran 30 seneden beri devam etmektedir. İktisadî buhranın ne vakit başladığı, ne vakit bittiği hususunda karara varmak güçtür. Bunun üzerinde ehemmiyetle durmak yerinde olur.

Sayın arkadaşlarım, Anayasamızda milliyetçilik, devrimcilik mefhumlarının yer alması gerektiğine inanıyorum. Milliyetçilik ve devrimcilik, bizi medenî âlemden ayakta tutan anlamlardır. Bunlarsız Türkiye, bunlarsız modern Türkiye olmaz. Anayasada yer almalıdır. Ben birinci ek

maddede sayılmış olan inkılâp kanunlarının esas maddeler içinde yer almasının Anayasa vâkârı ile kabiletelif olacağına inanıyorum.

İktisadî Devlet Teşekkülleri, iktisadî hayatımızda mevkii fevkalâde büyüktür. Sermayesi 20 milyarın üzerinde, bütçesi Devletin bütçesini aşmıştır. Bu teşekkülleri sadece iktidardakilerin idaresine bırakmak ve sadece Anayasamızın derpişi ettiği esash mürakabe dışında bırakmanın doğru olmadığına inanıyorum.

Sayın arkadaşlarım; bir konu da şu : Biz Anayasada haklarını saydık, siyasî hakları saydık, iktisadî hakları saydık, sosyal hakları saydık. Ama yerinde vazifelerden bahsetmek de doğrudur. Basma hakları tanıyoruz, elbette basının birtakım vazifeleri de vardır. Bir âme müessesesidir. Bu vazifelerini yapmak suretiyle bu haklara sahibolabilir. Bu vazifeleri yaparak ancak bu haklardan faydalanması yerinde olur. Anayasada bu vazifelerden bahsetmek yerinde olur.

Son olarak kaza organlarının birleştirilmesi modern bir görüştür. Bunun kabul edilmesi lâzımdır.

Sözlerime son vermeden evvel bir, iki müessesese üzerinde birkaç kelime söylemek isterim. Bizdeki ikinci meclis ne İngiltere'de olduğu gibi geleneklerin, uzun asırların meydana getirdiği bir müessesedir, ne de federal bir devlet olmadığımız için federasyonu teşkil eden muhtelif devletlerin teşkil ettiği bir meclistir. Bir basiret ve teenni organıdır. Geçmiş tecrübemiz bize uzun yıllar bir ikinci meclis hasretini çekti. Çoğu zaman, ikinci meclis olsa idi, yapılan bu kanun üzerinde durur, değiştirebilirdi, dedik. İkinci meclisin lüzumuna inanıyoruz. Yalnız ikinci meclisin yetkilerini artırmak lâzımdır, birinci meclisin yetkileri verilmelidir. İkinci meclisin teşekkül tarzı üzerinde de durmak lâzımdır. Birinci meclisten farklı bir durumu olması gerekir. Bunların başka yollardan seçilmesi, ikinci meclisin bir rol oynamasına imkân verir. Eski cumhurbaşkanlarının, tabii üyesi olması yerinde olur. Cumhurbaşkanlığına kadar yükselmiş insanların burada yer alması gayet tabiidir. Amerika bunun en büyük noksanlık olduğunu görmüştür, anayasalarında bunun için değişiklik yapmayı düşünmektedir. Memleketimizde Başbakanlık yapmış olan insanların da ikinci mecliste yer alması iyi olur. Memlekette

büyük mesuliyetler almış insanların ikinci mecliste yer alması doğru olur. Eskiden Başvekillik yapmış olan insanları da ikinci meclisin tabii üyesi kabul etmek ve bunları onore etmek elbette yerinde olur, kanaatindeyim.

Sayın arkadaşlarım, bir iki kelime ile de cumhurbaşkanlığı müessesesi üzerinde durmak istiyorum. Cumhurbaşkanının başta gelen vazifesi tarafsızlığıdır. Memleketin buhranlı zamanlarında herkesin itimadettiği devletin reisi, o buhranlı zamanlarda tarafsızlığı ile memleketteki müşkül halleri sonuçlandırmakla birinci derecede rol oynayacaktır. Son on yılın tecrübeleri gösterdi ki, bir parti çoğunluğu ile seçilen cumhurbaşkanı, sonradan o parti ile ilişkisini kesecek, diye bir hüküm konmuş olmasına rağmen, o parti ile hissî rabitasını kolay kolay kesemiyor. Tarafsızlık ancak millet tarafından doğrudan doğruya seçilmek suretiyle sağlanır, kanaatindeyim. (Alkışlar) Cumhurbaşkanı yedi sene için seçiliyor. Üstüste seçilmemesi doğrudur, aksi takdirde 14 sene cumhurbaşkanlığı çok uzundur. Amerika'da tarihî bir gelenek olarak dörder sene için seçilir ve iki devre için seçilmezler. İlk Cumhurbaşkanı Vaşington üçüncü defa seçmek istenmesi talebine karşı gösterdiği feragat ile yerleşmiş bir gelenektir. Bu gelenek bir defa bozuldu. Roosevelt, harb ve harb sonrası sıkıntılarından dolayı üç defa cumhurbaşkanı oldu. Arkasından Amerikan efkârı umumiyesi ayaklandı. Olamaz, dediler. Orada cumhurbaşkanı dört yıl için seçilir ve en fazla 8 senedir. Bizde de 7 sene için seçildiğine göre arka arkaya iki defa cumhurbaşkanı seçilmez, demek lâzımdır.

Cumhurbaşkanının gelenek olarak açış nutku vermesi, tasarıda yoktur. Bu bir noksanıdır. Cumhurbaşkanının açış nutku vermesi lâzımdır. Cumhurbaşkanı partilerin dışında, günlük işlerin başında bütün milletin babasıdır. Her yıl bir defa mecliste açış nutku yapması doğrudur. Anayasayı hazırlayan arkadaşlarımız belki 10 senenin kötü tecrübesini düşünerek bunu yapmışlardır. Bu 10 sene içinde cumhurbaşkanının nutkunu bir iktidar partisi başkanının nutku olarak dinledik, ve üzüldük.

Aziz arkadaşlarım; anayasa yapmak kâfi değildir, onu korumak ve yürütmek lâzımdır. Dünyada birçok memleketler ilmi sistem ve tasnif bakımından dünyanın en büyük anayasa-

sına sahiptirler. Hakikatte bu memleketler insan haklarına riayet etmekten çok uzaktırlar. Yine öyle memleketler vardır ki, yazılı anayasaları yoktur, dünyanın demokratik memleketleridirler.

Anayasayı tatbik etmek, Anayasayı korumak azmi ile didinen Türk Milleti, uzun yıllar hasretini çektiği demokratik haklarının mutlaka sağlanmasına inanıyoruz. Anayasa; Türk Milletinin canı gibi koruyacağı bir varlığıdır.

Türk Milleti bundan sonra haklarını, varlığını Anayasası ile övünecektir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Halil Akyavaş, buyurun.

HALİL AKYAVAŞ — Temsilciler Meclisinin pek muhterem üyeleri, yıllardan beri hasretini çektiğimiz, samimî olmıyan ellerde zedelediğini gördükçe üzüldüğümüz ve İkinci Cumhuriyetimizin temelini teşkil edeceğinden şüphemiz olmıyan yeni Anayasanın müzakeresine başlamış bulunuyoruz. Türk milletinin büyük ümitlerle beklediği, 27 Mayıs sabahından doğan güneşin ışıkları arasında müjdesini gördüğü Anayasa tasarısını ilgili komisyon iki ay gibi bir zaman içinde geceli gündüzlü çalışarak hazırlamış ve yüksek huzuruza getirmiş bulunmaktadır. Gerek ihtilâlin ilk günlerinde toplanarak günlerce çalışan ve gerekse Temsilciler Meclisinin bir organı olarak iki ayda bu eseri meydana getiren kıymetli arkadaşlara teşekkür etmeyi yerine getirilmesi bir borç bilecek düşüncelerimi gayet kısa olarak arz etmek istiyorum :

Tasarı, devrimlerimizin ışığı altında, geçmiş tecrübelerden, başka anayasalardan faydalanmak suretiyle hazırlanmış, hemen hemen her vatandaşın okuyup anlayabileceği bir dille ifade edilmiş güzel bir eserdir. Ancak şahsan ihtiva etmesinde fayda mülâhaza ettiğim bazı hususlar var ki, onları arz etmeden geçemeyeceğim.

1924 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanununun 2 nci maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin vasıflarından birisinin de inkılâpçılık olduğu yazılı idi. İnkılâpçı bir görüşle hazırlandığında şüphe etmediğimiz yeni Anayasamıza bu tâbir konmamış ama tasarının sonuna ek bir madde ilâve ederek inkılâp kanunlarından olan «Tevhidi tedrisat, şapka, Türk harfleri, efendi, bey paşa gibi unvanların kaldırılması kıyafet ve

Türk Medenî kanunlarının Anayasaya aykırı olduğu iddia edilerek kaldırılmasını hedef tutan bir hüküm konmuştur. Buna göre, açıkça, Cumhuriyetimizin devrimci olduğunun madde içerisinde zikredilmesinde fayda mülâhaza etmek-
teyim.

Başta arz ettiğim gibi kelimeler Türkçe olarak ve herkesin anlayacağı bir şekilde kullanılmıştır. Ancak dilimize yerleşmemiş olan ve yerleşmesine de imkân görülemiyen bazı kelimelerin anlaşılmasında güçlük çekilecektir. Arapça terimlerle dolu olan eski Teşkilâtı Esasiye Kanununu sözlük olmadan anıyamayan genç nesiller, öz Türkçe diye kullandığımız kelimeler için de sözlük aramasınlar.

Özerk kelimesinin mânasını bendeniz sorarak öğrendim. Bunu hiçbir vatandaş bilemez. Ama muhtar kelimesini yediden yetmiş herkes bilir.

Cümleler gayet güzel, kısa ve anlayışlı şekilde kurulmuş, fazla kelime kullanmaktan sarfinazar edilmiştir. Teferruata gidilmemiş, ana kanun hüviyetini muhafaza etmiştir.

Ancak kısa ve öz olsun diye eğitim mevzuuna pek az yer verilmiş. Tetkik ettiğimiz ecnebi anayasalarında eğitim ve öğretime bir hayli satırlar ve maddeler ayrılmıştır. Hattâ öğretmenler için teminat konmuştur. Meselâ Almanya'nın yeni Anayasasında madde - 7 fıkra IV «Özel okullar açmak hakkı temin edilir» denikten sonra «Öğretim heyetinin iktisadî ve hukukî durumu kâfi derecede teminat altında bulunmadığı takdirde müsaade verilmez» denilmekte,

İspanya Anayasasında da madde 48 fıkra 2, «Kürsü hürriyeti musaddak ve masundur» denilmektedir.

Kimsezsiz ve yoksul çocuklar Anayasamızın teminatı altına alınmamıştır. En mühim mevzu unutulmuş durumdadır. İtalyan Anayasası kimsezsiz çocuklar için şöyle bir hüküm koymuştur. Madde 30

«evlenme dışında doğmalar dahi, çocuklara bakmak, onların tahsil ve terbiyelerini temin etmek, ana ve babanın ehliyetsizlikleri halinde kanun onların vazifelerinin nasıl görüleceğini tâyin eder.

Kanun, babahğin aranması hakkında hükümler ve hudutlar koyar»

İngiliz Anayasasında (Madde 42 fıkra V) Fizikî veya mânevi sebeplerle ebeveynin çocuklarına karşı vazifelerini ihmal ettikleri istisnai ahvelde, Devlet, umumî hayrın muhafızı sıfatıyla ve çocukların ferağ ve müruruzaman kabul etmez haklarına riayet etmek suretiyle, münasip vasıtalarla ebeveynin yerine kaim olmaya çalışacaktır .»

Danimarka Anayasasının 83 nci maddesi ile Polonya Anayasasının 67 nci maddesinde bu mevzuu içine alan hükümler vardır.

Kişî dokunulmazlığı konusunda konan hükümler gayet yerindedir : «Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz» «İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza konulamaz» ve «yakalanan veya tutuklanan kimse hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir» gibi cümleler her türlü suiistimali önliyecek temel prensipler olarak Anayasaya girmiştir.

Her haliyle mükemmel bir eser olan yeni Anayasamızın milletimize hayırlı ve uğurlu olmasını temenni eder, hepinizi saygı ile selâmlarım. (Alkışlar.)

FEHMİ ALPARSLAN — Çok muhterem arkadaşlar, Anayasa üzerinde her şey söylendi. Ben sadece bir iki noktayı huzurunuzda belirtmek istiyorum.

Anayasa tasarısı ilim heyetinde uzun zaman tetkika tâbi tutuldu. Bu defa komisyonunuz meseleye el koydu ve her iki tarafı ayrı ayrı tasarıları karşımıza getirilmiş oldu. Dikkatle baktığımız zaman görüyoruz ki komisyonumuzun hazırladığı Anayasa tasarısı hakikaten öteki ile kıyas kabul etmeyecek derecede bir mükemmeliyet arz etmektedir. Bunda da elbette ki ilmin ve bilimin yanında politik nosyona sahibolan insanların bu memleketin kaderi üzerinde müspet tesir icra edeceklerinin inancını bulmak mümkündür kanaatindeyim.

Muhterem arkadaşlar, Anayasamızda, Anayasamızın bekçiliğini yapmış, onun kurtuluşunu sağlamış olan ordu hakkında kâfi derecede teminat mevut değildir. Yine Genelkurmay Başkanlığı müessesesi Başbakanlığa bağlanmak suretiyle, Menderes gibi bir Başbakan ve Erdelhun gibi bir Genelkurmay Başkanının zuhuru halinde bizi nerelere götüreceği belli olmayan hâdiselere imkân vermek gibi bir durumla karşı karşıya bulunmaktayız. Büyük

mükellefiyetlerle karşılıklıya olan Türk Ordusunun aynı zamanda büyük teminatlara mazhar olması da hakkıdır. O itibarla bu hususun Anayasamızda yer alması lâzım ve zarurîdir kanaatindeyim.

Yine yargı organları mevzuunda daha ileri adımlar atılmış bulunmaktadır. Askerî yargı müesseselerine geniş haklar tanınmış olması zarurî bir vaziyete cevap vermiştir. Ama Anayasayı meydana getirdiğimiz anda katî teminata bağlanacak olan yargı organları acaba Türk Milletinin bütün ünitlerini tahakkuk ettirecek kadar kuvvete sahip midir diye bir endişem de mevcuttur. 10 senenin bıraktığı miras, tasfiye edilmemiştir. Bu haliyle mutlak teminata bağlanacak olan adaletin tatbikatta ne gibi zorluklar getireceğini düşünmek mecburiyetinde olduğumuz için bu müesseseleri elinde bulunduran iera organının da bizim karışımıza yeni kanunlarla çıkmasını arzu ederim.

Hepinize hürmetlerimi sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Ziya Müezzinoğlu. (Yok sesleri)

Bahir Ersoy.

BAHİR ERSOY — Muhterem arkadaşlarım, dün burada Devletçi ve sosyal adaletçi bir partinin yepyeni bir mensubunun ağzından, Sayın Şefik İnan'dan, açık söyliyelim, ziyadesiyle hayretle karşıladığımız bir nutuk dinledik.

Şefik İnan Bey, temel hak ve ödevler ve Devletin ana istikameti konusunda, bize, biz işçi temsilcilerine, hayli modası geçmiş bir iktisadî ve sosyal anlayışın misalini vermiş gibi göründü.

Filhakika, bu Anayasa tasarısında, pek yerinde olarak, sosyal ve iktisadî ödevler kısmında yer almış olan ve memlekette yatırım ve istihdam hacmini artırmayı ve - sadece işçileri değil - müteşebbis dâhil çalışan her kişiyi koruyan ve teşvik eden anlayışı ve bu anlayışa dayanan maddeleri, bu memlekette insanın kendisine tanınan klâsik hürriyetlerden lâyıkıyla istifade edebilmesi için ona toplum içinde kendi sâyninin değerine göre refah ve insanca bir yaşayış sağlamayı hedef tutan maddeleri tenkidetti ve hattâ yerdi. Bu işi yaparken dayanmak istediği delil, daha istihsal dâvasını halletmemiş olan bizim gibi az gelişmiş bir memlekette, millî gelirin tevzii probleminin konusu edilemeyeceği, hiç değilse, hayli arka plânda mütalâa edilmesi gerektiği idi. Böylelikle, Şefik İnan arkadaşımız, bu Anayasa tasarısında,

sosyal ve iktisadî hak ve ödevlerin yer almasını bile prensip olarak yersiz bulduğu kanaatinde olduğunu ifade etti.

İşte, muhterem arkadaşlar, bu memleketin vatanperver ve milliyetçi işçi kütlesi adına ben bu fikirleri, gerek memleketimizde sınıflar arasındaki sosyal barışın bekası bakımından, gerek iktisadî kalkınmamızın istikbali bakımından, fevkalâde yanlış fevkalâde tehlikeli bulduğumu ehemmiyetle ve açıkça arz etmek isterim.

Muhterem arkadaşlar, Şefik İnan Bey eğer bu memlekette millî gelir yeter derecede artmadan, büyük sosyal güvenlik projelerinin tatbik edilemeyeceğini, kütlelerin kültür - spor ve istirahat maksatlarına ve hattâ sağlık ihtiyaçlarına zarurî ihtiyaçları aşan yatırımların yapılamayacağını söylemek istemiş olsaydı, kendisine, sırf iktisadî bakımdan hak vermek mümkün olabilirdi. Gerçekten, bu memleketin işçisi, elbette ki, kendi refahını, mevut kifayetsiz millî geliri daha eşit bir surette tevzi etmek uğruna daha az çalışmakta ve daha az yatırım yapmakta görmekte değildir. Türk işçisi elbette kendi müstakbel refahının sağlam zeminini teşkil edecek olan şeyin, âzami yatırım ve zarurî ihtiyaçların tatmini dışında lüzumsuz istihlâkten kaçınma olduğunu bilir; Türk işçisi, işsizliği önlemenin, muazzam kütlelerin içinde bulunduğu gizli işsizliği gidermenin, aneak daha fazla yatırımla ve daha fazla çalışmayla mümkün olduğunu müdriktir.

Muhterem arkadaşlarım, vatanperver ve milliyetçi Türk işçisi, kendisine en basit hakları bugüne kadar esirgememiş olmasına rağmen, kendi haklarını bu toplumun yüksek menfaatlerinin üzerine hiçbir zaman çıkarmamış; vatan için, millet için, iliklerine kadar işlemiş geleneklerle bağlı olduğu asil Türk Devletinin yücelmesi için hiçbir fedakârlıktan çekinmemiştir; bundan böyle de çekinmeyecektir.

İşte arkadaşlarım, Türk işçisinin sosyal adalet anlayışı da bu zihniyete dayanmaktadır. Türk işçisi olarak bizler, hangi sosyal sınıfa mensup olursa olsun, bütün Türklerin bu vatanın hızla kalkınması için çalışmakla mükellef olduğuna inanıyoruz. Türk vatandaşının bu vatani savuuma vazifesinin yanısıra, senede % 3 gibi muazzam bir hızla artan nüfusuna iş bulmak için sanayileşmek, mirasyedi bir ziraat politikası yüzünden ormanları kaybeden memleketimizi korkunç eroz-

yön faciasından kurtarmak, bu memleketin türlü hasletlerle dolu vatandaşına bilginin ufuklarını en ücra köylere kadar açmak, bu vatanın insanına asgarî bir verimle olsun çalışabilmesi için gerekli sağlık şartlarını ve geliri sağlamak yolunda çalışmak vazifelerinin daha az hayati, daha az mukaddes olduğuna inanmıyoruz. Biz, Türk işçisi olarak, iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma davamızı, totaliter komünizm belâsından korunmak, memleketimizde demokrasiyi işler halde tutmak ve milletimizi dünya milletlerinin seviyesine kısa zamanda çıkarmak dâvası olarak, askerlik ödevi kadar mukaddes addediyoruz. Buna böylece inandığımız içindir ki, biz, - Batı camiasının zengin memleketlerinde olduğunun aksine - bugün içinde bulunduğumuz devreyi daha çok istirahat, daha çok istihlâk devresi olarak değil; daha fazla alınteri ve âzamî derecede kemer sıkma devresi olarak anlıyoruz ve ancak bu alınteri ve kemer sıkma devresini geçirdikten sonra, bütün Türk milletiyle beraber, onun ayırlmaz bir cüzü olan Türk işçisinin de daha fazla istirahat, daha fazla istihlâke kavuşacağına inanıyoruz.

Ama, o ve onun gibi düşünenlere şunu da bilhassa hatırlatmak isteriz. Bir tarafta Türk işçisi, Türk köylüsü, Türk memuru, Türk subayı harıl harıl çalışacak, didinecek; bu memleketin istihsalinde hizmetlerinde ve döviz gelirlerinde en önemli rolü oynayacak ve öte tarafta, sayı itibarıyla bu büyük kütlelerle asla kıyaslanamıyacak olan bir zümre en yüksek kazançlara sahibolduğu halde bu memleketin Gelir Vergisinin sadece % 39 nu sağlayacak, grev hakkına sahibolmayan işçiyi istediği zaman fabrikasını kapayıp bir anda sefaletle karşışarşıya bırakacak ve bütün bunlar «özel teşebbüsü korkutmuyalım» düsturunun sihirli, büyüklü ikna kabiliyeti sayesinde unutturulmak istenecek,

Hayır arkadaşlar.... İkinci Cumhuriyetin kurulmasının eşliğinde bulunduğumuz şu esnada, Temsilciler Meclisinin yüksek huzurunda, bütün halkoyumuza haykırmak isterim ki, bu vatanın yükselmesi ve kalkınması için fedakârlıkta ve çalışmada imkân nispetinde eşitlik ve adalet gerçekleştirilmediği takdirde, bunun neticesi, Türk işçisinin kendi kendisini bir kısım sınıf kavgasına kaptırması olmalıyacaktır. Hayır arkadaşlarım. Türk işçisi, hiç şüphe etmeyiniz, kendisini istismar edenlerin de bu vatanın çocuğu olduğuna inanmaktadır; kimsenin malında, servetinde gö-

zü de yoktur. Onun içindir ki, biz sınıf kavgası, proleter ihtilâli ve diktatoryası gibi zararlı ve yanlış ideolojilere sapmamaktayız. Bizim yapacağımız şey çok basittir. Bu memlekette alınterinde ve kemer sıkımda eşitliğe razı olmaları milletin sadece reyleriyle gereken dersi vermesini bilecektir.

Şunu size açıkça bildiriyorum : Sosyal adaletsiz fedakârlık ve çalışma olmaz. Sosyal adalet, inşallah yarının refah Devletinde zenginliğimizin herkesin sayıne göre bölünmesi demek olacaktır. Ama, bugünün çalışma ve fedakârlık devresinde sosyal adalet feragatte ve topluma nefisini vakfetmede gerçekleştirilmek lâzımdır. Aksi halde, bu memlekette çalışanın verimini ve gevkini artırmak mümkün olmaz. Aksi halde, bu memlekette sosyal zümreler çalışmak yerine birbirlerini yemekte vakit geçirirler ve işte bu takdirdedir ki, bu memleketin istihsal dâvası hiçbir zaman hallolunamaz.

Muhterem arkadaşlarım; bu tasarının 2 nci maddesindeki «çalışma ve sosyal adalet» kelimeleri ziyadesiyle demagojik tenkidlere hedef tutuldu. Biz, Türk işçisi olarak, bu kelimelerden sadece işçilerin kasedildiği kanaatinde de değiliz. Biz o kanaatteyiz ki, «çalışma» kelimesinin burada kullanılması, insan varlığı var olalıdan beri her toplumun, her ideolojinin istisnasız tebeil ettiği «çalışmak» gibi bir ahlâkî faziletin Devletin ana felsefesinin bir unsurunu teşkil etmesinden başka hiçbir mâna kasedilmiş değildir. Burada «çalışma» kelimesinin içine işçinin, köylünün, memurun, sâyi kadar, müteşebbisin ve serbest meslek sahibinin sâyi de girer. Biz, Türk işçisi olarak, asla, sırf kendi emeğimizin faziletli olduğuna inanıyoruz; toplum uğruna çalışan patronun çalışmasını da aynı derecede tebeil ediyoruz, etmeye âmâdeyiz.

Ama bırakınız da, bu memlekette Devlet, hangi sosyal sınıfa mensubolursa olsun, çalışana korusun, teşvik etsin, mükâfatlandırın. Babasından milyonları tevarüs eden ve evinde tembellikle vakit geçiren mirasyediye ise, asla zorla çalıştırmayın; asla onun malını müsadere etmesin; fakat, o mirasyediye, münasip tedbirlerle, vergi yoluyla ve başka yollarla, babasından sağladığı servetin, kollektif bir çalışma olmasaydı asla meydana gelebileceğini anlatsın ve onu vatandaş olduğuna gelebileceğini anlatsın ve onu vatandaş olduğuna bu aziz vatan için bir şeyler yapmaya ikna

edebilsin. «İnsan hakları», «çalışma» ve «sosyal adalet»...

Evet, arkadaşlarım, biz Türk işçisi olarak, çalışma esasına ve sosyal adalete ne kadar inanmıyorsak, «insan hakları» na o kadar inanmıyoruz. Ve kolaylıkla görebiliyoruz ki, bir tasarıda «çalışma» ve «sosyal adalet» kelimelerinin yanısıra «insan hakları» ve «demokrasi» tâbirleri yer alırsa; o tasarımı asla ve kat'a «birtakım arka fikirleri» getirmekle itham etmek mümkün olamaz. Gerçekten, biz, hiçbir suretle, insan haklarına aykırı bir «çalışma» ya, insan haklarına aykırı bir «sosyal adalete» inanmıyoruz. Evet, biz komünizme inanmıyoruz.

Ama, Şefik İnan Bey ve benzerlerinden de bilhassa istirham ediyoruz : Eğer bu memlekette komünizm tehlikesini sifıra indirmek istiyorlarsa, onlar da, demokratik, ama sosyal devlete inanmak lütfunda bulunsunlar; inanmıyorlarsa, kafalarını, XX neî asrın icaplarına uydurmaya baksınlar, hem de bir an evvel baksınlar...

Arkadaşlarım; on senelik D. P. iktidarı tarafından aldatılan Türk işçisinin haklarının Anayasa teminatına alınmasında titizlik gösteren komisyona teşekkür ederim.

Maddeler üzerinde bâzı isteklerimiz olacaktır. Bunlara komisyonla birlikte Yüksek Heyetinizin müsamaha göstereceğinize inanıyoruz.

Saygılarımla. (Alkışlar).

BAŞKAN — Rauf Bayındır?... (Yok sesleri)
Zeki Baltacıoğlu, buyurun.

ZEKİ BALTACIOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, Anayasa tasarısının tümü üzerindeki müzakerelelerde, tahmin ederim ki söylenmedik söz kalmadı. Şu vaziyete göre, her şeyin söylendiğini düşünürsek, bendenizin konuşmamda yeni fikirler ortaya atmama imkân olmadığını takdir edersiniz. Ancak konuşmama başlarken bir hususu bu kürsüden bütün Türk efkârı umumiyesine sarîh surette arz etmekte fayda mülâhaza ediyorum. Bu da Sayın Anayasa Komisyonu Başkanı pek muhterem profesör Karal'ın çok mütevazı bir eda içinde yapmış olduğu ilk konuşmalarında işaret ettikleri bir husustur. Kendileri mensup buldukları komisyon çalışmalarını hakkında tahmin ederim ki, takdîr-kâr bir kelime kullanmamak veya böyle bir hareketten kaçınmak için ve esasen nazik tabiatları icabı olarak çok hafif ibareler kullanmışlardır. Bu it-

barla konuşmalarında geçen bir hususu burada tekrar açıklamak istiyorum. Türk Devletinin hukukî temeller üzerine inşası gayesiyle bir Anayasa tasarısı yapmak üzere vazifelendirilen komisyon, hakikaten her türlü takdirin üstünde, feragatli bir çalışma yapmıştır. Zaman zaman çalışmalarını takibeden bir arkadaşınız sıfatıyla, yüklü mesai ve huzurunuzla getirdikleri tasarımmın mükemmeliyeti sebebiyle teşekkür etmek isterim. Yine sayın komisyon üyelerinin içinde muhtelif siyasî partilere mensup kimselerin bulunmasına; bu komisyonun bir kısım üyelerinin tamamen bağımsız olmalarına rağmen, gerek çok seviyeli münakaşalarla ve gerekse neticede tamamen ittifak edebilmiş olmaları ile, bize iyi bir örnek vermiş olmaları, istikbalde Türk demokrasisinin hakikaten iyi bir zemin üzerine kurulacağı hususunda ümit vermektedir. Bu komisyonda bilhassa birbirlerine dün veya bugün muhalif bulunan karşı fikirleri zaman zaman müdafaa etmiş olan siyasî partiler mensupları mevcuttur; memleket hayrına olan fikirlerde, müesseselerde ve prensiplerde ittifak etmişlerdir. Komisyondaki arkadaşlarımızın örnek çalışmalarından dolayı kendilerine huzurunuzda tekrar teşekkür etmek istiyorum. Anayasa tasarısı gerek sistemi gerekse diğer bâzı noktalardan tenkid edilmiş olmasına rağmen, dili ve uzun zamandan beri münakaşa ettiğimiz prensipleri ihtiva etmesi dolayısıyla her türlü takdirin üstündedir.

Tasarının mükemmeliyeti, benden evvel konuşan pek çok arkadaşlarımız tarafından ifade edilmiştir. Değerli komisyon sözcüleri de tasarının müdafası sadedinde gereken hususları izah edeceklerdir. Bendeniz tasarının mükemmeliyeti hususunda başkaca her hangi bir açıklamayı zait görüyorum.

Ancak tereddüdü ettiğim bir iki nokta üzerinde durmak istiyorum. Tasarının Anayasa Hukukumuzla getirmiş olduğu en mühim yeniliklerden birisi muhakkak ki sosyal ve ekonomik hükümlere yer verilmiş olmasıdır. Gerek gerekcede, gerekse Sayın Komisyon Başkanının buradaki izahatından Anayasanın doktriner bir Anayasa olmadığı ve ne aşırı sağ ve ne de aşırı sol cereyanlara imkân vermediği ifade edilmiştir. Bu cihet sevinilecek, memnun olunacak bir noktadır. İktisadî ve sosyal bakımdan zayıf olan kişilerin klâsik hürriyetlere sahip bulun-

duklarını iddia etmek mümkün değildir. Gerçekde açıkça izah edildiği gibi mücerret hürriyetin ekonomik ve sosyal haklar olmaksızın kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm olduğunu izah zayıftır. Milletçe geçirdiğimiz demokrasi mücadelesinde uzun yıllar klâsik demokratik haklar ve hürriyetler münakaşa edilmiştir. Bunun dışında sosyal ve ekonomik hakların münakaşasını temin ediyoruz ki, klâsik haklar mevzuunda netice alınmadığı için sosyal ve ekonomik haklar üzerinde uzun boylu münakaşa edilmiş, bu hususta müşahhas neticelere varılmış değildir. Buna rağmen komisyonun bu hakları cesaretle ele alıp tasarıya ithal etmiş bulunması cidden takdire şayandır. Bundan dolayı kendilerini tebrik ederim. Anayasanın doktriner bir Anayasa olmadığı, açık bir surette ifade edilmektedir. Ancak bu mevzuda küçük bir tereddüdümü izah etme müsaadelerinizi rica edeceğim. Tasarının 2 nci maddesinde; Devlet (sosyal adalet ve çalışma) ilkelerine dayanacağı, 10 ncu maddesinde, Devletin sosyal adalet ilkeleriyle bağdaşmayan engelleri kaldıracağı, 40 nci maddesinde, iktisadî ve sosyal hayatın, (adalete, herkesin çalışması esasına) göre düzenleneceği hükümleri yazılmıştır. 41 nci maddesinde çalışmanın bir hak aynı zamanda bir ödev olduğu ve bütün bu hükümlere muvazi olarak 36 nci maddede ise mülkiyet hakkının kazanılması ve sınırlandırılmasının kanunla düzenleneceği belirtilmiş bulunmaktadır. Kıl halinde bu maddelerin tetkikinden sonra, şöyle bir faraziyeyi ortaya atmak mümkündür. Devlet iktisadî hayatı çalışma esasına göre düzenlenecektir deniyor. Bir iktidar düşününüz, çalışma mahsulü olmayan bir mülk edinmeyi yasak edebilir.

Çalışma ve sosyal haklarla alakalı bulunan şu bölüm karşısında bir iktidarın böyle çalışmaya müstenidolmayan bir mülk edinmeyi yasak etme imkânı var mıdır? Komisyon lütfen izah buyursun.

Sosyal haklar bölümünde bir noktaya daha temas etmek istiyorum. O da 51 nci madde hükmüdür. 51 nci maddede, Devletin, ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşma ödevini ancak iktisadî gelişme ve malî kaynakların imkânı derecesinde yerine getireceği prensibi konmuştur.

Arkadaşlar, sosyal ve ekonomik amaçlara ulaşma ödevinin yerine getirilmesi esasen eşyanın tabiatı icabı olarak Devletin ekonomik ve malî imkânları nispetinde yapılacaktır. Bunun Anayasada bir madde olarak derpiş edilmiş olması lüzumsuzdur. Biraz da tehlikelidir. Bu madde ile sosyal ve ekonomik hakların gerçekleştirilmemesi bakımından gelecek iktidarlara bir anahtar ve silâh vermiş oluruz. Böylece komisyonun tasarının en mühim ve mütakâmil kısmı olan sosyal ve ekonomik hakların tahakkukunu önliyecek bir prensip de getirmiş oluyorlar ki, bunu pek doğru bulmadım. İktisadî kalkınma deniyor, bunun neyi ifade ettiği, malî imkân ne olduğunu kim takdir edecektir? Kabul ettiğimiz bütçede Devlet gelirleri sekiz buçuk milyarın üstündedir. Buna mukabil memleketin ihtiyaçları seksen milyarla temin edilemeyecek kadar fazladır. Bu arada şunu da söylemek lâzımdır ki her zaman memleketin ihtiyaçları artmakta devam edip gidecektir. İktidarlar memleketin şu noktada ihtiyacı vardır, binaenaleyh, elime geçirdiğim kaynakları sosyal ve ekonomik hakların tahakkukuna değil, bu ihtiyaca sarfını müreccah buluyorum diyebilir. Bunu önliyecek bir hüküm bulunmadığına göre, hangi mesele mühimdir, hangi mesele daha ehemmiyetlidir hususu takdire kaldığından sosyal ve ekonomik hakların ve ödevlerin yerine getirilmesi meselesi müstakbel iktidarların takdirine bırakılmış oluyor. Komisyonun endişelerim hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum.

İkinci olarak, tereddüettiğim nokta temel haklar mevzuundadır. Bir münakaşaya yol açmak esbabı mucibesıyla dahi olsa, komisyonun tabii hukuk nazariyesinin tatbikatına yer vermemiş olduklarından dolayı kendilerine teşekkür etmek isterim. 1924 Anayasasında Türklerin tabii hakları olarak geçen kısmı temel haklar olarak ifade etmiş olmaları cidden yerinde bir harekettir.

Biliyorsunuz, benden evvel konuşan arkadaşlarımızın izah ettikleri gibi, her Anayasa bir buhran devresinden sonra ve % 90 bir ihtilâlden sonra yapılmaktadır. İhtilâller ise kendisinden evvel mevcudolan idarelerin büyük haksızlık, suiistimal ve zulümlerine karşı milletin bir reaksiyonu olarak vukubulan hareketlerdir.

Bizim Anayasamız da hazırlanışı itibariyle İhtilâlden sonra, hattâ İhtilâl devam etmekte olduğuna göre, İhtilâl içinde hazırlanmaktadır. Binaenaleyh gerek bizler, gerekse komisyon, geçmiş devrin kötülüklerinin hepimizin gönüllerinde bıraktığı nefret ve ıstırap hislerinin tesiri altındayız. Bu tesir, Anayasanın mükemmel olmasını temin eden faktörlerin başında gelir. Ancak, çok dikkat edilmesi lâzımdır. Böyle bir tesir altında bulunan bir Meclis Komisyonu ifrada gidebilir. Anayasamızda icranın suiistimalini yeni iktidarların 10 yıldır gördüğümüz gibi Anayasa rejimini tahrip etmesini önliyecek yeni müesseseler getirmiştir. İkinci Meclis (Anayasa mahkemesi ve hâkimlerinin her türlü teminata kavuşturulmaları yargının bağımsızlığı) bütün bunları getirdikten sonra artık pek fazla endişe etmemek lâzımgelirdi. Buna rağmen tasarımı tetkik edecek olursak bu teminatlara rağmen temel hak ve hürriyetlerin hangi hallerde tahdid edileceği noktasında çok hassas davranılmıştır. Tasarımın 11 nci maddesinde temel hakların, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla tahdid edilebilecekleri ve kanunun kamu ahlâkı, kamu düzeni ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa hakkın özüne dokunmayacağından bahsedilmiştir. Bu esas bundan sonra yapılabilecek olan suiistimallere karşı çok müessir bir silâh ve prensiptir. Ancak 11 nci maddede derpiş edilmiş olan hüküm, tahdide cevaz veren bir hüküm değildir. Bendeniz böyle anladım, eğer yanlış anlamışsam, komisyonca tavzihini rica ederim. Bilhassa bu hüküm, kanunen tahdide cevaz verildiği hallerde, tahdidin âzamî sınırını tayin eden bir hükümdür. Bu hükümün Anayasamızda bulunmasının ciddi büyük bir garanti olduğu, hürriyetlerin yeni bir teminat altına alınmış olduğu izahtan vârestedir. Ancak hürriyetlerin tahdidine umumî bir prensiple sınır konulmuş olmasına rağmen özel hürriyetleri tanzim eden maddeleri tetkik edecek olursak fazla kısıkanç davranıldığı neticesine varırız.

15 nci maddede özel hayatın gizliliğine dokunulamıyacağı hükmüne kanunla cevaz verilen haller istisnası kanunlaştırılmıştır. Ayrıca, konu dokunmazlığına ait 16 nci maddede, 17 ve 18 nci maddelerde de aynı şekilde tahdidin kanunla yapılacağı gibi yerinde bir esas

kullanılmış olmasına rağmen, 19, 20, 25, 26, 27, 28 nci maddelerde ve ayrıca 29 ncu maddede ya hiç tahdit konulmamış, yahut da konulmuş olan tahdâtler çok kifayetsiz kalmıştır.

Komisyon müzakereleri sırasında ben de bazı görüşmeleri takibetmek imkânını bulmuştum. 19 ncu maddenin ikinci fıkrasına konulması hususunda komisyonun karar verdiğini zannettiğim (kanunla) kelimesinin tasarıya konulmaması sebebi nedir? Bendeniz böyle bir ibarenin 17 ve 18 nci maddelerde olduğu gibi 19 ncu maddede de derpiş edilmesi lâzımgeldiği kanaatindeyim. 19 ncu maddede böyle bir esasın bulunmaması ve bilhassa ikinci fıkrasının aynen muhafazasının memleketin büyük menfaatlerine zarar vereceği kanısındayım.

Nitekim, komisyon müzakereleri sırasında İstanbul öntasarısında aynen mevcudolan bu fıkranın ne kadar tehlikeli olduğunu bütün üyeler izah buyurmuşlardı. Neticede (kanunla) kelimesinin ilâvesi hususunda bir karar verilmişti. Tasarıda bunu göremedim. Son olarak sözlerimi bitirirken tasarıda Büyük Atatürk'ün Cumhuriyetin kuruluşunda ortaya atmış olduğu prensiplerden en mühimmi olan milliyetçilik prensibinin yer almamış olması bir noksanlıktır.

Son olarak dibace, başlangıç hususunda da bir iki söz söylemek istiyorum. Bazı arkadaşlarımız verdikleri takrirlerle Anayasanın başına bir dibace eklenmesini istediler. Bendeniz tasarımı tetkik ettiğim zaman dibace bulunmadığını görmüş, İstanbul tasarısının aksine kasden başlangıç konulmadığına kanaat getirmiştim ve memnun olmuştum. Evvelâ birçok arkadaşların söyledikleri gibi, kurulacak olan İkinci Türkiye Cumhuriyeti değildir. Bir cumhuriyete ikinci cumhuriyet denilebilmesi için arada bir inkıta bulunması lâzımdır. Bütün dünyada da tatbikat böyle olmuştur. Bu itibarla Türkiye'de Atatürk'ün önderliğinde Türk Milletinin kurmuş olduğu cumhuriyetten sonra başka bir cumhuriyetin kurulmuş olduğunu ümâ eder tarzda birinci cumhuriyet ve ikinci cumhuriyet tefrikinin yapılması yersizdir.

Dibacenin tam ve mükemmel bir şekilde yazılması çok güçtür. Dibace zorlama ile yazılacak bir vesika değildir. Münderecatının tarihinin bağrından gelen sözler olması lâzımdır. Birinci cumhuriyet kurulurken, daha doğrusu Türkiye

Cumhuriyeti kurulurken, bu cumhuriyetin dibacesi Aziz Atatürk tarafından yazılmıştır. Nutuk ve sonundaki Türk gençliğine bir hitabe cumhuriyetin dibacesidir. Bu kitabın karanlık günlerde memleketin bütün kuvvetlerini nasıl ayaklandırdığı, harekete geçirdiği 27 Mayıs İnkılabından önce görülmüştür. Bu itibarla dibace-nin yazılmasına lüzum yoktur, kanaatindeyim.

Beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için teşekkürlerimi ve saygılarımı arz ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Söz almış daha 9 arkadaşımız vardır. Zamanımızın dolmasına ise beş dakika kalmıştır...

SİNASI ÖZDENOĞLU — Müsaade eder misiniz? Benim sözüm için beş dakika kâfi gelir...

BAŞKAN — Beş dakika içinde ikmal etmek kaydıyla buyurun.

SİNASI ÖZDENOĞLU — Çok muhterem arkadaşlarım, gelecek nesillere armağan edeceğimiz Anayasamızın müzakeresi sırasında bendeniz nâçiz bir arkadaşınız olarak temel hükümlere mütedair bâzı görüş ve fikirlerimi arz etmek maksadıyla hazırlanmış bulunuyordum. Ancak, iki günden beri aralıksız devam eden müzakereler sırasında söz almış olan muhterem hatip arkadaşlarımız bendenizin temas ve izahına çalışacağım noktaları ve meseleleri gayet etraflı ve vâzıh bir şekilde ifade etmiş bulduklarından Yüksek Huzurunuzu işgal etmekten kaçınıyorum.

Temel Haklar mevzuunda ve bu başlık altında mütalâa edilen prensipler arasında Türk Milletinin zulme karşı koyması ve direnmesi

hakkının müstakil bir formül halinde, bir hüküm halinde vücut bulmadığını gördüm. Muhterem Komisyonunuz beni mâzur görsünler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde münemiş bulunan ve Anayasamızda ayrıca yer alması gibi mahzur olmadığına inandığım Türk Milletinin (Zülme karşı direnme) hakkının Anayasamıza derecinin lüzumlu ve zarurî olduğuna inanıyorum ve bunu bir noksan telâkki ediyorum. Bu millet 10 sene karanlık devirde yaşadıkdan sonra 27 Mayıs'ta Türk Gençliğinin meşru mücadeleyi yapmaya hazırlandığı günler; onun mücadelesi, meşruiyeti veren Türk Milletinin zulme karşı direnmek hakkı olduğunu, işte böyle bir hüküm olsaydı bu Anayasamızda ihtilâlin meşruluğunun esas ruh ve mânası anlaşılacaktı.

Anayasamızın önsözü yazılırken çok mühim gördüğüm bir hususun Anayasada bir Türk çocuğu olarak Büyük Türk Milletinin yaptığı büyük mücadelenin felsefesinin mutlaka önsöz olarak yer almasını diliyor ve istihham ediyorum. Bu maksatla da Başkanlığa bir önerge taktim ediyorum. Zamanı geldiğinde elbette Riyaset bunu reye arz edecektir. Teklifin nazarı itibara alınmasını istihham ederken, Anayasa Komisyonunun feragatli çalışmaları neticesinde bize hakkikaten güzel bir metin getirmiş olmalarından dolayı kendilerine teşekkürlerimi arz ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, vaktimiz tamam olmuştur. 3 Nisan 1961 Pazartesi günü saat 10 da toplanılmak üzere Oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 18,30

